

Hva er det med arkiv?

Prosjektrapport

Med Petrine Vinje, Helene Sommer, Espen Sommer Eide, Kristin Tårnesvik, Lene Ask, Ingfrid Breie Nyhus, Erik Dæhlin, Hanne Frey Husø, Siri Austeen og Elin Vister

GERD ELISE MØRLAND (RED.)

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway

Utgitt av Norsk kulturråd / Arts Council Norway

© BONO 2015

© TONO 2015

Publikasjonen er laget i forbindelse med prosjektet

Hva er det med arkiv? (2012–2014)

ISBN: 978-82-8105-105-8 (PDF-versjon)

Redaktør: Gerd Elise Mørland

Medredaktør: Per Olav Torgnesskar

Prosjektledere: Mariann Komissar / Per Olav Torgnesskar

Korrektur: Cecilie Glomseth / Helga Johanne Størdal /

Stine L. Braseth-Ellingsen

Design: Kord AS / Cecilie B. Hansen

Trykk: Spectra Offset AS

Kulturrådet

Mølleparken 2 (besøksadresse)

Postboks 8052 Dep

N-0031 Oslo

Tlf.: +47 21 04 58 00

post@kulturrad.no

www.kulturradet.no

INNHold

FORORD: HVA VAR DET MED ARKIV? Anne Aasheim og Per Olav Torgnesskar	4
INTRODUKSJON: MONO-LOGG Gerd Elise Mørland	6
AGLA HAGLA Petrine Vinje	12
James E. Knirk ved Runearkivet: Svar på spørreskjema «Hva er det med arkiv?»	14
Åpningstale til utstillingen Agla Hagla, Kulturhistorisk museum	15
Prosjektsøknad, Kulturrådet	22
Statusrapport, Kulturrådet	24
DE ØVERSTE ETASJER Hanne Frey Husø	28
Prosjektsøknad, Kulturrådet	34
Statusrapport, Kulturrådet	36
KJÆRE RIKARD Lene Ask	40
Gustav Steensland ved Misjonsarkivet: Svar på spørreskjema «Hva er det med arkiv?»	42
Prosjektsøknad, Kulturrådet	48
Statusrapport, Kulturrådet	51
ARKIV HANDLAR IKKJE OM FORTIDA Gudmund Valderhaug	52
LYDER SOM NORDLAND Siri Austeen / Elin Vister	62
Prosjektsøknad, Kulturrådet	66
Kontrakt mellom Carl Nesjar og Siri Austeen	68
Arbeidet fremover	69
AVSTANDSRISS Ingfrid Breie Nyhus / Erik Dæhlin	72
Hans-Hinrich Thedens ved Norsk folkemusikksamling, Nasjonalbiblioteket:	
Svar på spørreundersøkelsen «Hva er det med arkiv?»	74
Prosjektsøknad, Kulturrådet	80
Statusrapport, Kulturrådet	82
KORSMOS UGRESSARKIV Kristin Tårnesvik / Espen Sommer Eide	86
Helge Sjursen ved Bioforsk plantehelse på Ås: Svar på spørreskjema «Hva er det med arkiv?»	88
Prosjektsøknad, Kulturrådet	94
Statusrapport, Kulturrådet	96
DET FALSKE SPILL Helene Sommer	100
Prosjektsøknad, Kulturrådet	106
Statusrapport, Kulturrådet	107
PROSJEKTUTLYSNINGSTEKST «HVA ER DET MED ARKIV?»	108
SPØRRESKJEMA TIL ARKIVINSTITUSJONENE Gudmund Valderhaug / Per Olav Torgnesskar	110
BIOGRAFIER	112

FORORD

Hva var det med arkiv?

4

Våren 2012 lanserte Kulturrådet prosjektet «Hva er det med arkiv?» ved å utlyse midler til kunstprosjekter med arkiv som tema. Prosjektene skulle utføres i samarbeid mellom kunstnere og arkivinstitusjoner. Kulturrådet ville blant annet undersøke hvordan kunsten kan bidra til en diskusjon om arkiv og demokratisk åpenhet i arkivfeltet. Utlysningen etterspurte prosjekter som «med utgangspunkt i et valgt arkiv eller en valgt arkivinstitusjon kan stimulere til økt bevissthet og kritisk refleksjon rundt arkiv og virksomhet i arkivene». Det ble åpnet for søknader fra både arkivinstitusjoner, kunstnere og kuratorer. Prosjektet hadde en kostnadsramme på kr 1 644 000, og ble finansiert som et spleiselag mellom Kulturfondet (støtteordningene kulturvern og andre formål) og Kulturrådets utviklingsmidler for museum og arkiv.

I september 2012 arrangerte Kulturrådet et seminar på Litteraturhuset i Oslo der utfordringene som preger arkivsektoren ble debattert i lys av samtidskunstfeltet og dets interesse for arkiv. I invitasjonen til seminaret ble følgende spørsmål stilt: Hva eller hvem er arkivene for? Hva slags kunnskap og hvilke perspektiver på historie og samtid gir de inngang til? Hvor åpne og tilgjengelige er de? Hvilken funksjon har de i en digital virkelighet? Seminaret var også tenkt som en møteplass for interesserte kunstnere og arkivarer. I tillegg ble det åpnet for spørsmål om utlysningen og den videre behandlingen av søknadene.

Til søknadsfristen den 15.10.2012 var det kommet inn 52 søknader. En fagkomité bestående av historiker Sigurd Sandmo (leder), arkivar Nina Hveem Carlsen,

kurator Gerd Elise Mørland, arkivar Bente Jensen, medieviter Susanne Østby Sæther og billedkunstner Geir Tore Holm skulle i utgangspunktet velge ut fem til seks prosjekter som hver skulle motta inntil kr 185 000 til utvikling og produksjon. I tillegg kunne de samarbeidende arkivinstitusjonene søke om inntil kr 30 000 til formidling av prosjektene. Den høye kvaliteten på søknadene resulterte i at sju prosjekter ble valgt ut. Komiteleder Sigurd Sandmo kommenterte tildelingen på denne måten på Kulturrådets nettsider: «Til syvende og sist la komiteen vekt på å støtte syv prosjekter som både går inn i konkrete, arkivspesifikke problemstillinger, og som reflekterer mangfoldet i arkivfeltet, holder høyt kunstnerisk nivå og i tillegg har potensial til å kommunisere med hverandre.»

«Hva er det med arkiv?» viser en stor bredde av arkivtyper og -materiale som er bearbeidet og diskutert gjennom ulike kunstneriske uttrykksformer og medier (tegneserie, animasjonsfilm, kunstfilm, installasjon, lyd, musikk). Som bidrag til kritisk og estetisk refleksjon rundt arkiv og arkivmateriale er verkene svært interessante og relevante. Prosjektene berører sentrale arkivfaglige spørsmål: Hvordan og hvorfor arkiverer vi, hva finnes – og hva finnes ikke i arkivene, påvirker arkivaren arkivene, og har arkivets struktur og system en egen stemme? Kunstnerne lykkes på ulike måter å formulere noe som til nå ikke har vært tydelig artikulert i de valgte arkivene: De synliggjør skjulte og kanskje ubevisste maktstrategier, og de viser hvordan alternative innfallsvinkler gir nye sammenhenger og sammensetninger, og at det finnes annen relevans i arkivmaterialet enn den arkivets struktur og metode vanligvis gir.

Kulturrådet lanserte dette prosjektet i full erkjennelse av at arkivrelatert kunst kanskje har hatt sin storhetstid. Formålet med prosjektet var altså ikke å stimulere en nyskapende tendens i kunsten. Derimot var det et ønske om å få mer kunnskap om hvorvidt slik kunst kan komme til i et samarbeid, eller i hvert fall en dialog, mellom kunstner og arkivar/arkivinstitusjon, og om samarbeidet/dialogen kan være gjensidig berikende. Ville reelle møter finne sted, eller ville ulike språk, metoder, idealer og formål heller resultere i lite og famlende kontakt med få gevinster? Hva var det som i så fall ville gjøre disse møtene vel- eller mislykkede? Intervjuer med kunstnere og arkivarer i etterkant viser at de har gjort seg svært ulike erfaringer prosjektene imellom. Det var også resultatet i prosjektet «Museale forstyrrelser», som Kulturrådet gjennomførte i perioden 2006–2009, og som «Hva er det med arkiv?» har et nært slektskap til. Noen steder har arkivarenes bidrag stort sett begrenset seg til å gjøre materialet tilgjengelig som en form for lesesalstjeneste. Andre steder har det vært en reell dialog mellom arkivar og kunstner som har formet både prosess og ferdig verk. Hva skaper disse forskjellene? Er det først og fremst personavhengig, eller er det institusjonelle kulturer, tradisjoner og idealer som er utslagsgivende?

Noen av kunstnerne har rapportert en viss skuffelse over å ha fått arkivmaterialet presentert digitalt, og ikke som fysiske originaler. Her kolliderer to verdener: arkivarens demokratiske ideal, som er tilfredsstilt når informasjonen er lett tilgjengelig for alle i digital form og originalen er trygt plassert i et fjellmagasin, og kunstnerens interesse for autentisitet, materialitet

og taktilitet. Er skuffelsen kanskje også et uttrykk for kunstnerens manglende eller noe romantiske forståelse av hva arkivinstitusjoner er? Eller har arkivene undervurdert informasjonen og kunnskapen i det materielle og taktile?

Vi håper «Hva er det med arkiv?» vil bidra positivt til den videre faglige diskursen og utviklingen av erfaring og kunnskap både på kunstfeltet og i arkivsektoren. Som tverrfaglig prosjekt har Kulturrådet allerede sett positive resultater av prosjektet, i form av økt kompetanse og forståelse på tvers av faglig tilknytning og sektor. Og ikke minst – det er produsert og formidlet kunst av høy kvalitet med utgangspunkt i mye ukjent arkivmateriale.

Kulturrådet vil takke henholdsvis fagkomiteen for valg av gode prosjekter og annen faglig bistand, og kunstnere og arkivarer for godt utført arbeid. Takk til Gudmund Valderhaug for fine arkivfaglige bidrag både i innledende og i avsluttende fase av prosjektet. En spesiell takk til Gerd Elise Mørland, som har sikret kontinuitet og kvalitet i prosjektet gjennom hennes innsats både som medlem av Fagkomiteen og som redaktør for denne publikasjonen. Takk også til Kulturrådets prosjektgruppe, som har bestått av Mariann Komissar (tidligere prosjektleder), Ranveig Låg Gausdal og Stig Johan Kalvatn.

Anne Aasheim
direktør

Per Olav Torgnesskar
prosjektleder

GERD ELISE MØRLAND

Mono-logg

If every word spoken in New York City daily were somehow to materialize as a snowflake, each day there would be a blizzard.¹

– Kenneth Goldsmith

6

Sitatet åpner boka SOLILOQUY av lyriker Kenneth Goldsmith. I løpet av en uke skrev han ned alle ord han sa. Fra han stod opp mandags morgen, til han la seg søndag kveld. Det ble en 600 siders lang ordstrøm av hans del av samtale han hadde – arkivert og vist som tekstinstallasjoner, senere utgitt i bokform.¹ Dette noe absurde grepet ved å arkivere og dokumentere alt som ble sagt, er ikke bare et forsøk på å ta konsekvensen av den digitale kulturens ikke-selektive og demokratiske kunnskapsvirkelighet. Den peker også på hvor viktig arkiveringsstrategien er i møte med informasjonsoverskuddet.

Kenneth Goldsmith har vært interessert i arkiver og arkivering som kunstnerisk strategi i mange år, og er kanskje mest kjent for å ha startet det anerkjente film- og poesiarkivet UbuWeb (1996–) som samler lyrikk, film og poesi han ikke har rettighetene til. Etter 19 år med «ulovlig» arkiveringspraksis er Goldsmiths arkiv, som på samme tid både er et ordentlig arkiv og et ikke-arkiv, enda ikke lagt ned.

Goldsmith er på mange måter et godt eksempel på en kunstner som interesserer seg for arkiv. Og han er ikke alene. De siste årene er det et overveldende antall kunstnere, kuratorer og kunstinstitusjoner som har interessert seg for arkiv og arkivrelaterte

¹ SOLILOQUY [Monolog], ble første gang publisert av Edition Bravin Post Lee (1997) i tilknytning til en utstilling. Boka ble senere utgitt av Granary Books (2001). Den finnes også i nettversjon: http://collection.eliterature.org/1/works/goldsmith_soliloquy/about.html. Oppsøkt 22.02.15.

² Se kulturrådets prosjektutlysning, side 108.

problemstillinger. Tendensen er ikke først og fremst knyttet til arkivene som forvaltningsinstitusjoner og bygningene de befinner seg i,

men til mer overordnede ideer og praksiser som knytter seg til alle former for arkivering – sett gjennom øynene til oss som lever i en digital kultur.

Når kulturrådsprosjektet under tittelen «Hva er det med arkiv?» i 2012 ønsket å stimulere kunstprosjekter med arkiv som tema, så handlet det ikke om å ta pulsen på eller stimulere kunstfeltets interesse for arkiv. Eller om å motivere kunstnere til å formidle arkivenes virksomhet. Utgangspunktet var at Kulturrådet så det som en demokratisk utfordring at arkiv som fenomen og arkivinstitusjoners virksomhet og samfunnsrolle var lite diskutert i offentligheten.² Kunne kunsten stimulere et ordsifte og dykke inn i arkivfeltets mange utfordringer? Og stimulere til økt bevissthet og kritisk refleksjon rundt arkivenes virksomhet og hvordan digital kultur har påvirket forestillingen om arkiv? Var det mulig å skape en scene hvor kunstnerne og det arkivfaglige praksisfeltet kunne møtes for dialog?

De sju kunstprosjektene som fikk støtte søkte i sammen med en arkivinstitusjon eller et arkiv. De som mottok støtte var: Hanne Frey Husø og Riksarkivet (*De øverste etasjer*); Ingrid B. Nyhus og Erik Dæhlin og Norsk folkemusikksamling, Nasjonalbiblioteket (*Avstandsriis*); Lene Ask og Misjonsarkivet (*Kjære*

Rikard); Helene Sommer og Filmarkivet, Nasjonalbiblioteket (*Det falske spill*); Siri Austeen og Elin Vister og Arkiv i Nordland (*Lyder som Nordland*); Petrine Vinje og Runearkivet ved Kulturhistorisk museum (*Agla Hagla*) og Kristin

Tårnesvik og Espen Sommer Eide og Emil Kosmos ugrasarkiv (en samling oppbevart av Helge Sjørusen på Bioforsk Plantehelse på Ås, *Korsmos Ugressarkiv*). Ordningen la til rette for et møte mellom kunst og arkivsektoren, mellom kunstnere og arkivarer, mellom institusjoner og enkeltpersoner.

Denne publikasjonen dokumenterer de sju prosjektene, med utgangspunkt i kunstverkene, forvaltningsdokumententene til Kulturrådet og arkivarenes tanker om prosessen. Kunstnernes erfaringer i møte med de ulike arkivene er samlet i små tekster som følger hvert prosjekt.

• • •

Lydininstallasjonen *AVSTANDSRISS* av INGFRID BREIE NYHUS og ERIK DÆHLIN ble fremført under Ulitimafestivalen høsten 2014 og etter at kunstnerne over en periode hadde lyttet seg gjennom timevis med arkivmateriale i Norsk folkemusikksamling. Verket, som bestod av et nykomponert musikkstykke, en performativ fremførelse og en rommelig installasjon, var preget av opptaksmaterialets tilstedeværelse, både visuelt og lydlig. Knitring under avspillingen, korte lydsnutter hentet fra arkivet og et overordnet lydbilde som bestod av parallelle spor lagt lag på lag, dominerte lyduttrykket. Den visuelle installasjonen pekte også på oppbevaringens materielle element. Den bestod av lange VHS-spolebånd som for anledningen var festet i et oppheist klaverlokk. Noe som henspilte på hvordan arkiv i dag også kan fremstå som en erfart uttrykksform, i motsetning til å eksistere som ren informasjon.

Interesse for formens betydning for innholdet i en erfart situasjon, knytter seg til en generell fokus på mediers uttrykksform.³ Noen få eksempler her er hvordan både utstillingen og fotoboka har blitt omtalt som medium de siste årene. Kanskje oppstår en slik interesse som en konsekvens av at internett og digitale praksiser har gjort oss mer oppmerksomme de sanselige aspektene ved de ulike uttrykksformene og deres egenart. Eller som en markør for at formers nøytralitet er forbi, når subjektet og dets erfaringsperspektiv har inntatt sentrum for all erkjennelse. *Avstandsriks* kan i alle tilfeller leses som en korrigering av arkivobjektens tidligere status, som garantister for direkte tilgang til historien. Prosjektet markerer heller avstanden til en tid som en gang var, fremfor nærhet til den.

3
Se f.eks. Liv Hausken (ed.), *Thinking Media Aesthetics. Media Studies, Film Studies and the Arts* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2013).

4
Gudmund Valderhaug, «Arkivet handler ikke om fortida», side 58.

5
Sven Spieker, «Introduction» i *The Big Archive: Art from Bureaucracy* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 2008), 5.

Filmen *DET FALSKE SPILL* av HELENE SOMMER dykker også ned i opplevelsen av avstand, men enda mer konkret enn i *Avstandsriks*. I prosjektet, som ble til ved hjelp av arkivmateriale fra Nasjonalbiblioteket – Filmarkivet, peker hun på arkivets evne til å minnes noe som er tapt, via det som en gang ble fjernet. *Det falske spill* (2015) – en video og et tekstprosjekt – tar utgangspunkt i et sensurert klipp av den norske stumfilmen *Dæmonen* fra 1911. Med unntak av de sensurerte klippene, som ble arkivert, har filmen gått tapt. Ironisk nok er det sensuren og ønske om å fjerne noe, som har sørget for at vi i dag har tilgang til deler av filmen. Dette er et eksempel på hvordan arkiver kan endre karakter gjennom historien, som Gudmund Valderhaug skriver om under tittelen «Arkivet handler ikke om fortida» i denne publikasjonen. Verdien til innholdet i arkiv kan ikke måles i penger eller bruksverdi: Det var nettopp barnehjemmenes arkiv over grusomhetene som ble gjort mot barna, eller Stasis kontrollerende og ubarmhjertige arkiv, som gjorde det mulig å gi ofrene oppreisningen i ettertid.⁴ På samme måte var det ønsket om å fjerne det sensurerte klippet fra offentligheten, som bevarte kunnskapen om filmen for ettertiden, og som gjør at filmen kan bli husket i dag.

«Hva er det med arkiv?» har frembragt en rekke forskjellige formuttrykk og innhold, som på sine vis utvider grunnlaget for både en praktisk og ideologisk samtale om arkiv.

Sommers radikale grep med å løsrive de ulike filmklippene fra sin opprinnelige sammenheng, og bruke dem som elementer i en ny film som gjenforteller handlingen i *Dæmonen*, kan virke brutal og respektløs. Men bruken av arkivklipp som «readyvmades» illustrerer et poeng: Nettopp hvordan arkivmateriale ikke har én bestemt tilknytning til sin egen tid og tilblivelseskontekst. I boka *The Big Archive* av Sven Spieker peker han på hvordan 1800-tallets historikere så på de enkelte arkivmappene som representanter for en serie adskilte øyeblikk som ville kunne danne et håndfast utgangspunkt for en historisk orden.⁵ Sommer synliggjør hvordan en slik orden ikke er gitt i seg selv, men tvert i mot kan konstrueres på mange forskjellige måter. Resultatet av Sommers

arbeid er at *Dæmonen* ikke lenger er helt tapt og at arkivet slik har fullendt sin funksjon som utgangspunkt for vårt felles minne. Ikke via materialets status som originalt og autentisk i relasjon til dets tilblivelseskontekst, men som funnet materiale i en kunstners fortelling.

I prosjektet *DE ØVERSTE ETASJER* har HANNE FREY HUSØ nærmet seg Riksarkivet med en annen motivasjon. Dukkefilmen, utstillingen og radioteateret i dette prosjektet tar utgangspunkt i Riksarkivet, som vår tids arkont⁶, og fokuserer på det som ofte oversees i arkivets historie: Papiret og det håndskrevne blekket – det som historisk har utgjort dokumentets viktigste bestanddel.

Animasjonsfilmen er laget av papirdukker som er filmet ved hjelp av stop-motion teknikk. Med arkiv som tema, gis papiret liv gjennom de formende dukkene. Assosiasjoner til papir som menneskers levde liv og papir som tradisjon og kultur dukker opp. På den andre siden, hentydes det også til hvordan arkiv representerer en motsats til ideen om at papiret er et skjørt og ikke-varig materiale. Papiret kan sies å utgjøre hele grunnlaget for den vestlige kulturarven, og papirets varighet som lagringsmedium er derfor ikke så skjørt som man ofte tenker. Ved å endre bakgrunn til forgrunn, og ikke se på papir som underlag, men som del av grunnlaget for arkivet som bevarer av historie, gir Husø lagringsmediets underlag hovedrollen. Husø endrer slik perspektivet på arkiv og lagring fra dets innhold til dets form og materialkarakter.

Hvordan formen og dens materialkarakter har betydning for meningen som oppstår er også viktig for PETRINE VINJE i *AGLA HAGLA* / Runearkivet ved Kulturhistorisk museum. Prosjektet henter tittelen sin fra en rune med ukjent betydning. Runearkivet er et arkiv som inneholder rester av et gammelt kommunikasjonssystem med utgangspunkt i hvordan systemet var formgitt. I mange tilfeller kan innholdet og formålet med runeskriften være ukjent. Formen er da det eneste man har, og runene fremstår som et kommunikasjonssystem uten referent og dermed uten betydning. Vinje gjør oss oppmerksomme på hvordan runer med ukjent betydning kan fylles med nytt innhold og nye funksjoner, avhengig av behov og funksjon. Hun viser for eksempel frem en seanse med Runeyoga hun har filmet, yoga som utøves ved å forme runeformer ved hjelp av kroppen. For liksom å peke på formens bærende egenverdi, både innen det runologiske fagmiljøet og innen populærkulturen synliggjør Vinje hvordan kultur bare er kultur, og derfor ikke bunner i håndfaste objekter og gitte sannheter.

6

En av Hellas magistrater som oppbevarte statens dokumenter. Arkiv refererer til bygningen han bodde i. Jmf. fotnote 4 side 54.

7

<http://vimeo.com/60377169>. Oppsøkt 02.02.2015.

LENE ASK tar et mindre konseptuelt grep i møtet med Misjonsarkivet i Stavanger. Hun formidler et utvalgt materiale fra arkivet: En brevkorrespondanse mellom en far og

en sønn fra 1895 til 1905. Tegneserien *KJÆRE RIKARD* gjenforteller historien om sønnen Rikard som er plassert på barnehjemmet Solbakken mens faren utfører sin misjonsgjerning i Afrika. Brevene utveksles mellom gutten og faren opp gjennom hele Rikards oppvekst, og skildrer et forhold preget av savn, omtanke og et ønske om å ivareta hverandre på tross av avstanden som skiller dem.

Ask skildrer ømt historien ved hjelp av å tegne bilder og parallellhistorier til strofene fra brevene. Noen ganger har tegningene illustrerende og dokumentariske funksjoner, andre ganger er de fiktive. Hun bevarer tekstens formuttrykk ved å kopiere skjønnskriften fra arkivmaterialet, og skildrer situasjoner hun tenker seg må ha funnet sted: Farens fortvilelse og bønn under brevskrivningen, Rikards sårbare hender når han vasker seg og kler på seg en hvilken som helst dag.

Grepet til Ask formidler på den ene siden arkivets innhold og peker med det på hvordan enkeltskjebner har lidd i misjonshistorien. Men på den andre siden viser hun også hvordan historien skrives av subjektet, av henne, av faren og av Rikard. Og hvordan arkivet slik alltid består av en rekke enkeltindivider, som igjen er avhengige av en gjenforteller.

ELIN VISTER og SIRI AUSTEEN har gjennom mange år vært interessert i lyd som kunnskap og arkivinnhold. I samarbeid med Arkiv i Nordland, har de gjennom flere år arbeidet for at også lyder fra landskapet i Nordland også skal arkiveres; naturlyder som holder på å forsvinne fra området. Prosjektet *LYDER SOM NORDLAND* var ment som en fortsettelse av dette arbeidet og skulle bestå av et lydkunstverk som togreisende kunne lytte til på utvalgte strekninger. Tanken var å utvikle en app som knyttet seg direkte til lyd kunstnerne hadde valgt ut fra landskapet togene kjørte gjennom. Men dessverre, som noen ganger skjer, kunne ikke prosjektet realiseres under de forutsetningene som var tilstede. Vister og Austeen er derfor i full gang med et nytt prosjekt.

Den noe uvanlige inngangen til arkivet gjennom lyd – ikke som musikk, men som lydlig dokument – minner oss på hvordan mye informasjon på grunn av sin materialitet utelukkes i arkivene. Når klimakrisen velter inn over oss og fuglefjellene på Røst kanskje forsvinner, vil dokumentasjon av lyden som er forbi være viktig. Austeen og Visters arbeider med lydopptak i Nordland fungerer slik både som en påminnelse om å ta tak i klimakrisen som ligger foran oss, og som et relevant arkivdokument for ettertiden.

Som hos Vister og Austeen, er det også naturen som er utgangspunktet i KRISTIN TÅRNESVIK og ESPEN SOMMER EIDES prosjekt *KORS MOS UGRESSARKIV*. «Ugressarkivet» fungerer på mange måter som en påminnelse om hvor tids- og steds spesifikke arkiver og samlinger ofte er. Emil Korsmo var Norges fremste ekspert på ugress etter 1. verdenskrig. På den tiden ble ugress regnet som den største trusselen mot matvareproduksjonen. Han samlet derfor informasjon om ugress og ugressbekjempelse gjennom hele livet, med tanke på å spre informasjon og kunnskap om hvordan ugresset best kunne utryddes. Korsmos arkiv – samlingen hans med ugressmateriale, trykkeklisjeer, herbarium og mye annet – oppbevares i dag av vår tids ugressespert Helge Sjursen ved Bioforsk plantehelse på Ås. Tårnesvik og Eide fikk under arbeidet med samlingen full tilgang til alt materiale, og gleden over å dykke ned i ukatalogiserte esker som ikke var undersøkt på flere år.

Kunstprosjekter fungerer etter andre kriterier og prinsipper enn det tradisjonelle arkiv gjør. De er ikke vitenskapelig fundamentert eller systematisert, de er tuftet på subjektivitet fremfor objektivitet, de blander dokumentasjonsmateriale og fiktive elementer og de har ofte en samtidsrelevant motivasjon.

Tårnesvik og Eide har laget både utstillinger og performancer med utgangspunkt i samlingen. De har trykket opp vevre ugressmotiver med gamle trykkeklisjeer, og vist videoinstallasjoner. Skjønnheten og den nitidige dokumentasjonen av det forskjellige plantematerialet, som under innsamlingen ble sett på som fiendeobjekt, synliggjør hvordan samlinger kan arkivere og manifestere bestemte verdisyn. Jeg husker selv at jeg som barn kom hjem med en blomst jeg syntes var vakker – et syn moren min ikke delte fordi den var ugress. Med tanke på at Korsmos arbeid kan ha dannet grunnlaget for en bestemt maktutøvelse og verdivurdering den gang han levde, er det påfallende hvor avvæpnende historien kan være. For oss i dag, fremstår Korsmos arbeid både underlig og fremmed.

...

Kunstprosjekter fungerer etter andre kriterier og prinsipper enn det tradisjonelle arkiv gjør. De er ikke

vitenskapelig fundamentert eller systematisert, de er tuftet på subjektivitet fremfor objektivitet, de blander dokumentasjonsmateriale og fiktive elementer og de har ofte en samtidsrelevant motivasjon. For Kenneth Goldsmith innebærer kunstproduksjon og arkivering den samme produksjonsstrategien: Det er appropriasjon av eksisterende materiale, samlingen og arkiveringen av det som gir det mening. I hans kunstneriske virke er skriving og arkivering det samme.⁷

Når arkivenes funksjon ikke lenger er like opplagt, har kunsten mulighet til å skape erfaringer på en helt annen måte enn teori og tekst ved å navngi faktiske ting som enda mangler språk. «Hva er det med arkiv?» har frembragt en rekke forskjellige formuttrykk og innhold, som på sine vis utvider grunnlaget for både en praktisk og ideologisk samtale om arkiv. Og kanskje leser vi arkivet igjen annerledes om nye 30 år. For også vår tids analyse av arkivet vil bli arkiv en gang, og slik speile vår tids hunger etter en bestemt type balanse. På den måten speiler ikke arkivet kun fortidens tanker og ideer, men også vår egen tids vurdering av disse. Vi er for alltid sperret inne i tidens kronologiske gang, selv om vi en sjelden gang, og kanskje med kunstnerens hjelp, kan knuse små hull i fernissen og se forløpet i et annet perspektiv.

PROSJEKT Agla Hagla	HVA Utstilling, film og publisasjon
KUNSTNERE Petrine Vinje	
ARKIV Runearkivet, Kulturhistorisk museum / Universitetet i Oslo	

Petrine Vinje

Agla Hagla og arbeidet i Runearkivet

12

Ideen bak dette prosjektet går flere år tilbake, fra den gang jeg fikk høre om Runearkivets og runologenes forskningsmetoder. Runologene behandler runegjenstandene på en måte som minner om hvordan man analyserer kunstobjekter. De tar utgangspunkt i formale og materielle forhold ved gjenstandene, og leser disse inn som en del av innskriftens totale uttrykksform. Dette grepet har avgjørende verdi for tydningen av innskriften. Runologene forsøker å sette runegjenstandene i kontekst: Hvem «risset» dem? Og hvorfor? Deretter setter de dem i sammenheng med andre funn og registreringer.

Runearkivet er en viktig brikke i det internasjonale fagfeltet runologi – et felt som er overraskende stort. Universitetet i Oslo har tre introduksjonskurs til runologi som er fulltegnet med studenter fra hele verden. Arkivets kildemateriale har med andre ord et enormt forskningspotensial.

I samtaler både med arkivar James A. Knirk ved Runearkivet og med andre fra academia ble det tydelig for både meg og samarbeidspartneren min, den norrøne filologen Karoline Kjesrud, hvor forskjellig fagfeltet og populærkulturen forholder seg til runer. Fagfeltet, på den ene siden, forfekter sin objektive holdning til materialet. Populærkulturen, på den andre siden, forsøker å etablere identitetsskapende sannheter om «det nordiske» med det samme materialet. Konflikten mellom disse holdningene har en spenning man nærmest kan ta og føle på. Som Kjesrud sier i essayet «Du er sterk i evighet (Herre) Runer – fra skrifttegn til magi»:

«I dag kan man få inntrykk av at runologer konsentrerer seg om de historiske innskriftene, og har dem som et utgangspunkt for å studere språk fra en tid da runer var et levende skriftspråk, mens andre benytter runene til magiske og ideologiske formål, uten å være forankret i historien. Men er forholdet mellom faglig og populær bruk så kategorisk?»¹

Sammen fant vi rom for å utforske denne problematikken videre, gjennom å se på hvordan runene har blitt forstått som tekst gjennom historien.

Ettersom jeg ofte starter prosjektene mine med å dokumentere, trodde jeg først at jeg skulle jobbe tett på arkivaren og dokumentere hans arbeid. Men slik ble det ikke. Runearkivet er en liten institusjon innen mastodonten Kulturhistorisk museum, som har vært i en reorganiseringsfase i flere år. Arkivaren hadde også forskningspermisjon under arbeidet, noe som tydeliggjorde sårbarheten til arkivet. Runearkivet ble opprettet på slutten av 1800-tallet og har ikke blitt prioritert de siste årene. Arkivleder professor James E. Knirk er den fjerde mannen i rekken av arkivledere.

Det administrative og byråkratiske systemet vanskeliggjorde arbeidet i arkivet, samtidig som jeg oppdaget hvor rikholdig og viktig materialet til Runearkivet er. Arkivet fremstår som et skattkammer for forståelsen av språket vårt, og slik for forståelsen av vårt nordeuropeiske samfunn.

Karoline Kjesrud ble «oversetteren» min. Hun deltok på møter og forsøkte å formidle arkivets innhold til meg. Hennes bidrag til prosjektet har vært disse samtalene og et faglig essay som omhandler runenes makt og resepsjonshistorie. Sammen utviklet vi en plattform, tok tak i felles interessepunkter og gikk inn i arkivet når vi ville undersøke kilder; hun lette etter tekster og bøker, jeg etter fotografier, tegninger og gjenstander. Underveis ble det tydelig for henne hvor frie rammer en billedkunstner har. Det ble faktisk et forskningspoeng for henne, hvor låst en forskers fremgangsmåter og praksis egentlig er. Vi har dyrket disse ulikhetene.

Proessen har gått over to år, og arbeidet har utviklet seg raskt den siste tiden. Når jeg stiller ut deler av materialet mitt på Historisk museum, som er en del av Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo (og som også Runearkivet er en del av), er det første gang de viser samtidskunst i sine egne samlinger. Materialet jeg har jobbet med, representerer kjernen i konfliktene de står overfor. Det er mange interesserte publikummere som besøker museet, men erfaringen min er at museet har utfordringer med å nå ut til folk. I stedet for å møte informasjonssamfunnet og de holdningene folk har til museale kontekster i dag, er de på jakt etter svar og fakta. I så måte representerer mitt prosjekt en motsats. Det problematiserer den objektive institusjonelle forskningen og dens møte med subjektets identitetsbehov og søken etter forklaringsmodeller i en historisk kontekst.

Det administrative og byråkratiske systemet vanskeliggjorde arbeidet i arkivet, samtidig som jeg oppdaget hvor rikholdig og viktig materialet til Runearkivet er.

1. Kva var din motivasjon for å delta i dette prosjektet?
2. Kva er dine erfaringar frå samarbeidet?
3. Har prosjektet gitt deg nye kunnskapar om samarbeidsparten sitt fagområde?
4. Korleis vurderer du resultatet av prosjektet i forhold til formålet?

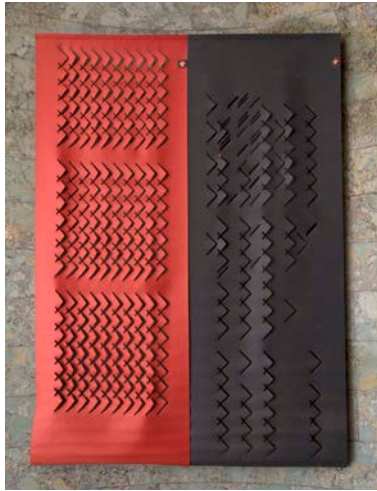
Det originale spørreskjemaet
er publisert på side 110.

TIL	Gudmund Valderhaug
FRA	Runearkivet v/James E. Knirk
DATO	28-11-2014
SAK	RE: Svar på spørreundersøkelsen «Hva er det med arkiv?»

1. Jeg kjente Karoline Kjesrud, som også var med på prosjektet. Hun var absolutt en av mine beste studenter i runeundervisning på høyt nivå i 2005 (eller 2008?). Når de to skulle arbeide sammen, synes jeg at jeg gjerne kunne støtte prosjektet. Jeg er interessert i at informasjon om Runearkivet kommer ut til publikum, og dette var også en måte dette kunne gjøres på.
2. Jeg har bare hatt gode erfaringer fra samarbeidet. De har vært svært opptatt på sine hold, og det har også jeg. Jeg hadde forskningspermisjon ett år under denne tiden, men min vikar var også godt kjent med Runearkivet og med Karoline, og samarbeidet der gikk også fint.
3. Jeg har lært en del fra Petrine om hvordan hun arbeider med materialer og hvordan hun omformer impulser og inspirasjon til et helt annet kunstnerisk uttrykk. Det var først under åpningen av en utstilling i Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, som Runearkivet er en del av, at jeg skjønnte så mye bedre hva hun hadde gjort og hvordan hun hadde gjort det.
4. Jeg må si som Petrine om nevnte utstilling: «Det er ikke en dokumentarisk presentasjon av Runearkivet.» Det er faktisk langt fra det som er i Runearkivet, men jeg ser hvordan ideer og inspirasjon derfra har ledet henne til resultater. Jeg tror at jeg like gjerne legger ved min tale fra åpningen av utstillingen. Hun og Karoline har også interessert seg for noe som er nedprioritert i det vitenskapelig arbeidet i Runearkivet, men som likevel tar tid fordi så mange tar kontakt om dette.

(Jeg har hørt om noen av de andre deler av prosjektet som ikke er på utstilling hos oss nå, men ikke sett dem. Jeg tror at «dokumentasjon» av Runearkivet kommer kanskje bedre fram i andre kunstverk enn i dem som er i utstillingen nå.)

James E. Knirk
Oslo, 28.11.2014

Petrine Vinje: *Agl Hagla* 2014.
Installasjonsfoto. FOTO: Kulturhistorisk
museum, Universitetet i Oslo.

James E. Knirks
åpningstale til *Agl Hagla*
20.11.2014

Petrine Vinjes kunstneriske prosjekt, som vi ser deler av i utstillingen her i dag, er basert på inspirasjon fra Runearkivet. Som leder av Runearkivet er jeg blitt bedt om å si noen ord om selve arkivet – spesielt fordi kunstnere og andre kunstinteresserte som er her i dag, kanskje ikke vet så mye om Kulturhistorisk museum og Runearkivet. For ikke å nevne «om runer».

Jeg vil gjerne presisere, før jeg sier noe mer, at runer historisk sett er rett og slett bokstaver. Runetegn ble skapt av germanerne omkring Kristi fødsel, basert på det latinske alfabetet. De ble brukt deretter i ekte tradisjon for langt over 1000 år for å skrive tekster, fra og med høymiddelalderen bare på skandinavisk område. Runer er ikke et språk, men et skriftsystem. Men nok belæring, og over til litt historie.

Oldsaksamlingen ble opprettet for over 200 år siden, i 1811, som en nasjonal, arkeologisk samling – eller museum, om man vil. Oldsaksamlingen gikk tidlig inn som en viktig del av universitetet i Christiania. Siden den største humanistiske forsker ved universitetet i siste halvdel av 1800-tallet, Sophus Bugge, ikke var ansatt i museet, men hadde påtatt seg utgivelsen av alle norske runeinnskrifter og trengte derfor tilgang til runegjenstander og museets arkivopplysninger om dem, ble så å si alt som var i det Topografiske Arkivet og dreide seg om runer og runeinnskrifter, skilt ut fysisk og plassert i et runearkiv – dette for at det skulle være lettere for ham å jobbe med dem.

Runearkivet er fortsatt den dag i dag et landsomfattende arkiv med vitenskapelige (og forvaltningsmessige) opplysninger om alle runeinnskrifter i Norge. Det inneholder registreringer, beskrivelser, fotografier og tegninger, avtrykk, notiser, forsøk på tolkninger, avhandlinger, et bibliotek, særtrykk, en database og mye, mye mer.

Før jeg begynte i 1985, var det ikke så mye interesse i Runearkivet for moderne runeinnskrifter. De ble riktignok sett på, for så å kunne bli avvist som «falske», og ofte ble summariske notater

laget for arkivet, slik at samme moderne innskrift ikke måtte undersøkes flere ganger. Men hvordan runer ble betraktet og brukt i dag, var egentlig ikke et tema av interesse. «Resepsjon» ble et moteord – og av faglig interesse – på 1980- og 1990-tallet, og er fortsatt av stor interesse. Hvordan så og ser folk på runer? Hvordan brukes runer den dag i dag? Eller som Karoline Kjesrud har formulert det: «Hvem eier runene?»

Petrine og Karoline tok kontakt med meg da Kulturrådet utlyste støtte til kunstneriske prosjekter i programmet «Hva er det med arkiv?». Karoline, nå postdok i norrønt, hadde vært min student i runologi i 2005, og kjente allerede godt til arkivet. Jeg sa «ja» til å være kontaktpersonen i arkivet og fagkonsulent for prosjektet. I løpet av to år ble det en god del besøk i Runearkivet og diskusjoner om runer, runeinnskrifter og spesielt om innholdet i Runearkivet. Diskusjonene ble ført med meg, og med min vikar, Jonas Nordby, mens jeg hadde ett års forskningspermisjon.

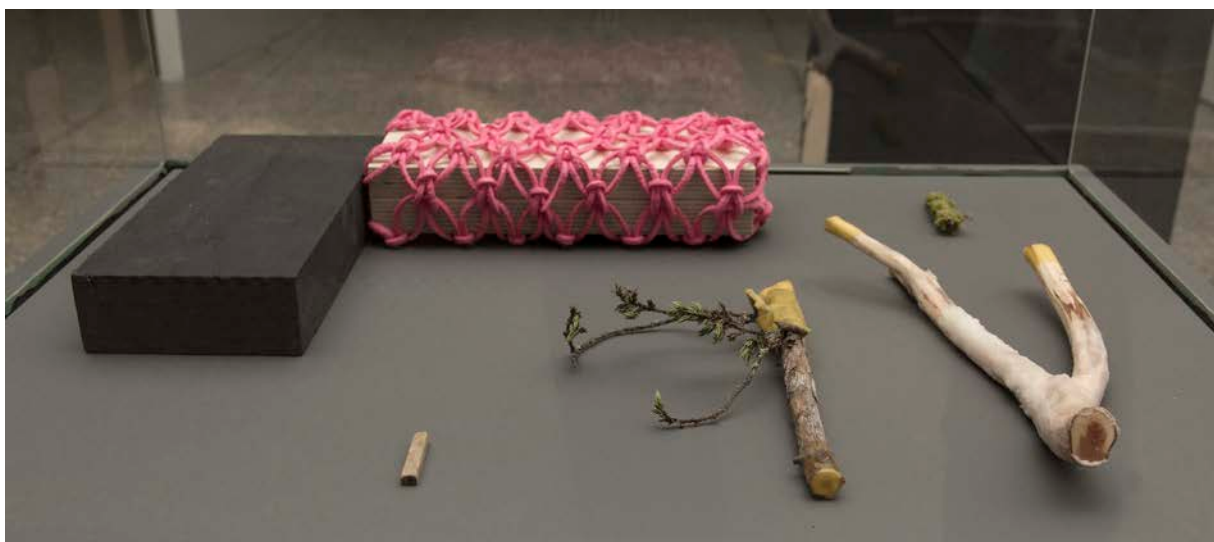
Prosjektet tok en for meg uventet dreining da det viste seg at begge to var svært interessert i resepsjon og den moderne bruken av runer – noe som Runearkivet sysler lite med. Men de hadde frie tøyler til å bruke inntrykk og innhold i Runearkivet og lage en kunstnerisk presentasjon basert på deres egen vinkling.

Resultatet ser vi så i dag, eller rettere, en del av resultatet. Karoline var blitt inspirert av en trepinne fra middelalderen, en liten amulett med runer på to sider og kirkelatinsk språk. Teksten på pinnen har gitt navnet til prosjektet «Agla Hagla» og til videopresentasjonen. «Agla» er forresten en forkortelse bestående av første bokstav i fire ord i en hebraisk setning som oversettes: «Du er sterk i evighet, Herre»; formelordet ble brukt på kristne amuletter. Den vesle trepinne er utstilt i glassmonteren.

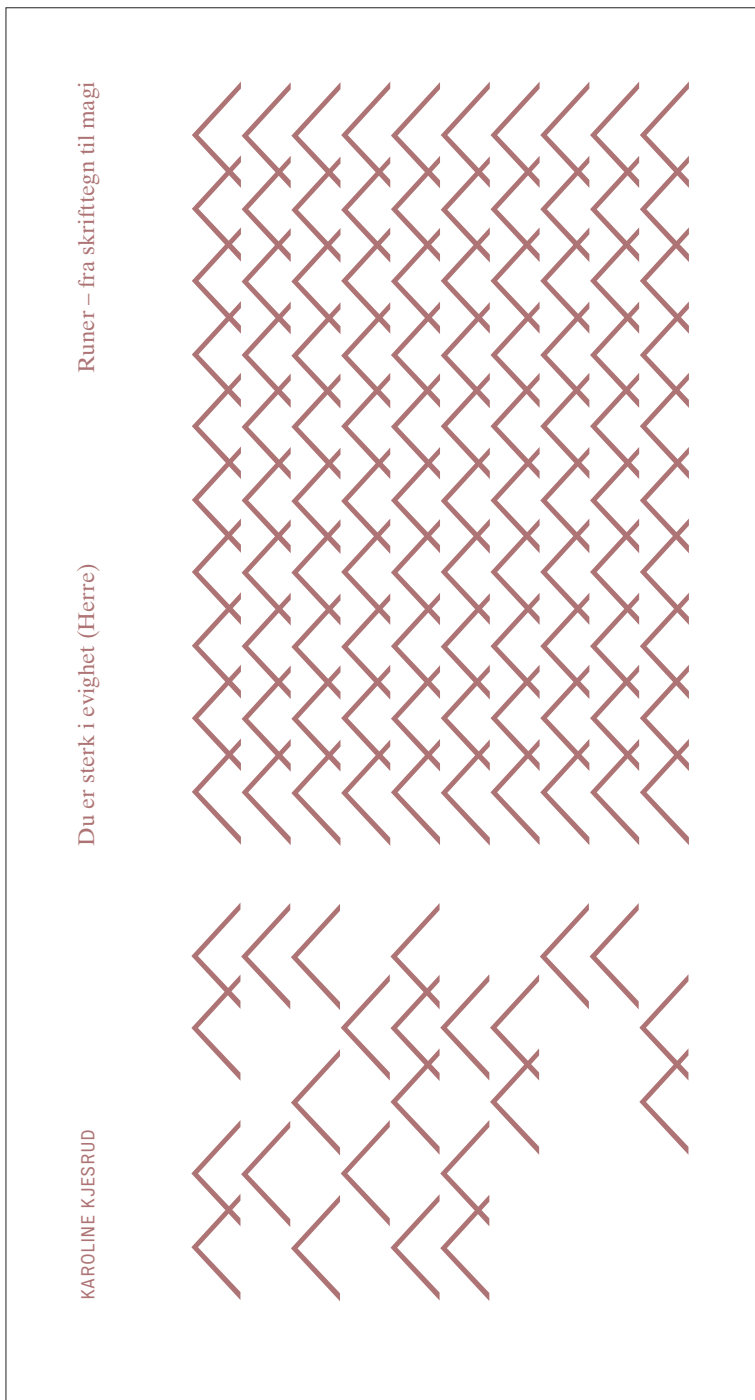
Petrine er blitt inspirert av mange ting: av snittet i runetegnene (som i tekstilene hennes), av et fragmentarisk steinkors fra Nærheim i Rogaland (skulpturene), av nazistenes – og nynazistenes – misbruk av runetegn (ikke illustrert her), og av et 1900-tallssystem for anvendelse av runeformer i forbindelse med yoga (men der hun i videopresentasjonen har brukt vanlig yoga med lyden og navnene av runetegn, og ikke prøvd å koreograferer kroppstillinger som forestiller runetegn).

Jeg hadde ikke sett utstillingen før i dag – og først etter at jeg så videopresentasjonen, forstod jeg hvorfor plakaten for utstillingen hadde en naken fot rett til værs som blikkfang. Det vi ser, er på mange måter meget langt fra det som befinner seg i den vitenskapelige høyborg av runologi i Norge. Eller som Petrine sier: «Det er ikke en dokumentarisk presentasjon av Runearkivet.»

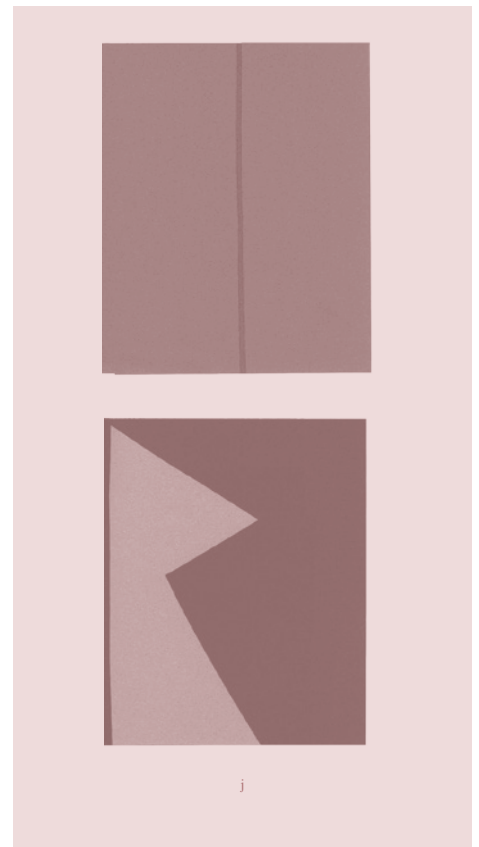
Men det er en presentasjon av resepsjonen av runer, av ideer som folk har, om runer og runetegn. Det er basert på inspirasjon hentet fra knusktørre, vitenskapelige mapper i stålskap i Runearkivet. Inspirasjonen har ført til et spennende kunstnerisk resultat. Det har vært en glede å samarbeide med søstrene. Gratulerer, Petrine og Karoline, med en fin utstilling, som jeg nå har gleden av å erklære som åpnet.

Petrine Vinje: *Agla Hagla* (2014).
Installasjonsfoto. FOTO: Kulturhistorisk
museum, Universitetet i Oslo.

Petrine Vinje: *Agla Hagla* (2014).
Publikasjon.

Øverst: Petrine Vinje: *Agla Hagla* (2014).
Installasjonsfoto. FOTO: Kulturhistorisk
museum, Universitetet i Oslo.

Nederst: Petrine Vinje: *AKLA HAKLA
KALES FALES* (2014). Videostill.
FOTO: Cecilie Semec

Petrine Vinje: *AKLA HAKLA
KALES FALES* (2014). Videostills.
FOTO: Cecilie Semec

Petrine Vinje: *AKLA HAKLA*
KALES FALES (2014). Videostills.
FOTO: Cecilie Semec

Petrine Lillevold Vnje
Hans Nielsen Haugesgate 36B
0481 Oslo

Norsk Kulturråd
Pb 8052 Dep
0031 Oslo

NORSK KULTURRÅD	
Saksbehandler	11/848-5
Dato	11.01.2012
Ansvar	32
Merk	

Søknad om prosjektmidler under Norsk Kulturråds utlysning "Hva er det med arkiv?"

Undertegnede søker herved Norsk Kulturråd om midler til gjennomføringen av prosjektet med arbeidstitel "AGLA HAGLA" (runeskrift med ukjent betydning). I prosjektet deltar billedkunstner Petrine Lillevold Vnje, arkivar/ prof. James Knirk ved Runearkivet, Topografisk arkiv, Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo og Ph.d. Karoline Kjesud ved Universitetet i Oslo. Runearkivet er valgt som arkiv for dette prosjektet, som vi håper vil lede til aktivitet på flere plan og utforske ulik arbeidsmetodikk og tilnærming til arkivmaterialet.

Vi innestser en positiv behandling av søknaden.

Med vennlig hilsen

Petrite Lillevold Vnje
Petrine Lillevold Vnje

Vedlegg:
Biografier
Budsjett
Bildemateriale
CV

OM PROSJEKTET «AGLA HAGLA»

«AGLA HAGLA» er et samarbeidsprosjekt på tvers av fagfelt. Arbeidet vil formidle parallelle fotokninger i arkivmaterialet og i samtidige kulturelle fenomen, formidle arkivets innhold ved å peke på strukturer, ideer, former i fortidens objekter som går igjen i nåtiden.

Deltakerne i prosjektet har ulik tilnærming til materialet i arkivet og et «blikk utenfra» på et lite, men sentralt fagområde innen lingvistik, filologi og historie. Møtet mellom billedkunstner, arkivar og forsker utgjør en ny arena for formidling. Runearkivets materiale, og runearkivet som institusjon i seg selv, er i all hovedsak kjent i de kretser som oppviser særskilt interesse for runer eller bestemte runeinnskrifter. Et samarbeid mellom de tre parter vil utfordre tradisjonelle grenser mellom akademiske og kunstneriske interesser. Kunsten vil få en ny arena i arkivet, mens arkivet og forskning i arkivets interesse vil bringes inn i kunsten.

Runearkivet er utgangspunkt for en problematisering av arkivet som åsted for historieskriving, forskning og bevaring. Prosjektet «AGLA HAGLA» har som mål å synliggjøre det innholdsrike materialet i Runearkivet og sette dette i sammenheng med historieskriving, språkutvikling og bevegelser i subkulturelle miljøer i nyere norsk historie og samtid.

Prosjektet vil trekke bånd mellom nåtidens fragmentering av historiske kilder og dannelsen av Norges historie. Disse forhold problematiseres gjennom kunstnerisk prosess og visuelle konkrete: film, skulpturelle objekter og tekstarbeider. Vi ønsker å formidle prosjektet gjennom en enkel artist-book/ katalog, publisasjon i fagtidsskriftene *Mæl* og *Minne* og *Ar* og gjennom utstilling av nyproduserte verk.

Første møte mellom initiativtaker, forsker og Runearkivet fant sted i september 2012, og vi tar sikte på å fortsette samarbeidet høstsemesteret 2012 og ut 2013.

KONTEKST OG BAKGRUNN

Runearkivet er en del av Topografisk arkiv. I Runearkivet registreres og dokumenteres alle funn av runeinnskrifter i Norge. Runearkivet bærer på enestående informasjon om litterær kultur, skrifttradisjoner og kommunikasjonshistorie. Språkhistorie, religionshistorie og kulturhistorie er fagfelt som gjør nytte av runologi.

Norges fremste forsker innenfor humaniora mot slutten av 1800-tallet, filologen Sophus Bugge, startet arbeidet med kartlegging og dokumentasjon av norske runeinnskrifter i 1864 og arbeidet med dem frem til sin død i 1907. Utskillelsen av arkivmaterialet om runeinnskrifter ble gjort for 150 år siden, fordi man anså det som en oppgave for filologen, ikke arkeologen, å trenge seg inn i den skriftlige teksten. I dag er Runearkivet først og fremst et nasjonalt forskningsarkiv, ikke et forvaltningsarkiv. Det fungerer likevel som forvaltningsarkiv for runeinnskrifter innenfor museets distrikt (øst- og sørlandske fylker).

Runearkivet er landsomfattende, med registreringer og arkivopplysninger om alle norske runeinnskrifter. Det omfatter bl.a. arkivalier med dokumenter, håndskriftsdokumenter, tegninger og etterlatenskaper fra de første runeforskerne, fotografier og klassamling, avtegninger av stedfaste runeinnskrifter (steiner, interier i kirker etc.), samlinger av avtrykk, avtegninger og avtegninger av innskrifter, databaser og bibliotek. (III.1) Runearkivet har en fast ansatt arkivar, prof. James E. Knirk. Det er lokalisert i Kulturhistorisk museum. Lederen har ansvar for primærdokumentasjon og undersøkelser (autopsi) av runeinnskrifter fra hele landet. Arkivet mottar årlig titalls gjenstander for undersøkelse, og et stort antall av disse er forfalskninger. Noen av disse inngår også i arkivet. (III.2)

Med utgangspunkt i Runearkivets rikhedige arkivalier og gjenstandsarkiv ønsker vi å undersøke historier og hypoteser om norsk språkutvikling, samt runene som del av vår skriftkultur. De eldste runeinnskriftene i Norge stammer fra urnordisk tid og representerer det eldste kjente skriftsystemet i Skandinavia. Det råder mange ubesvarte spørsmål når det gjelder oppkomsten av runene som skriftspråk og deres innpass i Skandinavia. Runene som skriftsystem ble benyttet både før, etter og under religionsskiftet i Norden og gir unik innsikt til kulturelle endringer i en lang

periode i vår historie. Runearkivet er derfor, som bevarer av norske runeinnskrifter, nøkkelen til viktige sider av vår kulturarv. Prosjektet «AGLA HAGLA» søker å knytte forbindelseslinjer mellom Runearkivet, som en bevarer av fortidig kommunikasjon, og en samtidig kontekst der digital kommunikasjon og visuell bildeflyt har sentrale posisjoner. Å sette futharken (runealfabetet) opp mot det latinske alfabet, tekster av eldre opprinnelse opp mot tekster fra nåtiden med hjelp av det visuelle og auditive språket i billedkunsten, vil være metoder for å problematisere de polemiske forholdene mellom undergrunnsmiljøenes og tagfolkets forståelse av runene som skriftsystem.

Det faktum at mange av de tidligste arkivalier beskriver gjenstander (av ben, stein og tre) med innskrifter gjør arkivet interessant for visuell fortolkning og formal problematisering. Sett i lys av tendenser i kunsthistorisk og kontemporrør kunstnerisk praksis. Observasjon av arkivgjenstandenes formale kvaliteter kan settes opp mot gjenstandenes språklige uttrykk, betydning og historisk kilde. (Ill. 1.2.3) De fotografiske arkivalia er også interessante kilder å undersøke, da arkivets oppgave også er å *avfotografere* eller *avtegne* innholdet på gjenstander og papir. Komposisjonelle problemstillinger og bruken av fremhevende virkemidler som lys og skygge (Ill. 3) kan potensielt settes opp mot kunstfotografiske tradisjoner eller samtidige trender.

Videre skal vi undersøke de samfunnsmessige og kulturhistoriske innvirkningene runeskriften har hatt på norsk historie- og kulturdannelse. Spesielt ønsker vi å ta tak i de teorier om runene som religiøse og kulturelle symboler, bygget opp av ulike undergrunnsmiljøer. Teoriene omfatter bl.a. runenes magiske funksjoner og er forbundet til førkristen tid. Runemagien utfolder seg i tusenfold som visuelt, litterært eller auditive bearbeidinger og fremstillinger der runealfabetet nyttes som symbolikk og formidler av sannhet og visdom.

Den kulturelle bruken av runer glenses i den popularitet runerekkene har i undergrunnsmiljøer som svartmetall, nyrreligse grupper som praktiserer slamantradisjoner, urfolksreligioner og naturreligioner (f.eks. runebonner, runespillbrikker, runegymnastikk). Dessuten er runekulten sterkt representert i fascistiske/nazistiske grupperinger. Runealfabetet, futharken, er nyketten et symbol på den norske oldtidskultur, det «rene» nordiske, ariske eller som et symbol for det germanske slektet. Runeskriften blir ofte sett på som en visuell inngangsport til norsk historie, i forengelsen som et symbol for nordisk historie og som symbol på det «norske». Det har blitt brukt aktivt i «nasjonsbyggingen» av staten Norge og ble spesielt brukt under nazismen som symboler for det ur-nordiske, og i opphevelsen av Norge som «arisk» nasjon. Sistnevnte poeng er også interessant å behandle i forhold til å drøfte arkivets potensial som maktbygger.

Således er Runearkivet et marginalt oppbevaringssted hvor innholdet er spredd og defragmentert, med stor symbolverdi for de som bruker det for å praktisere sin religion eller dyrke sin særegenhet. Hobbyhistorikere finner også stor glede og interesse i å gjøre egne runetolkninger eller for den del skrive egne tekster med runer.

Bruken av runer i ulike grupperinger og hentes inn som referansegrunnlag i arbeidet med prosjektet. Litterære kilder som omhandler disse fenomenene (eksempelvis Ulrich Hunger, *Die Runenforschung im Dritten Reich*, 1984) inngår som referansegrunnlag og vil tilføye andre perspektiv til prosjektet. I tillegg vil arkivets registreringer av forfalskninger også spille en viktig del i denne problematiseringen. «AGLA HAGLA» vil problematisere holdningene til runemagi og ideologiske aspekter ved å bringe ny og dagsaktuell forskning inn i billedkunstnerens medier.

FORSKNING, FILM, SKULPTUR OG PUBLIKASJON

Petrine Lillevold Vinje har de seneste årene arbeidet med fortolkninger av kunst og kulturhistoriske verk og symbolikk. Enkeltstående visuelle eller litterære verk blir behandlet gjennom transformasjon til andre medier og gjennom å side stille verkene med andre elementer, hentet fra andre historier eller samtidige bevegelser. Eksempelvis er treskulpturen *Kulisse for absolutt suverenitet* (SOFT galleri, 2011) en fri gjengivelse av gipsdraperiet i G. L. Berninis *Statue av Konstantin den Store* i Scala Regia, Vatikanet (1654-1669). Ikkeledes er skulpturen *Baldacchino* (Avershus Kunstcenter, 2011) en fri gjengivelse av samme kunstners baldakin for Peterskirken i Vatikanet. I papirarbeidene *Kruttdårnet* (2009) og *Words of Freedom I-III* (2011) er bokstaver fra litterære verk av J. Blørnøe og F. Marinetti bearbeidet gjennom tegning, overstrykninger og klipp. Det konseptuelle utgangspunktet for et nytt verk vil i alle tilfeller opptre annerledes i

nyproduksjonen og målet er å skape konstruksjoner for en ny og imaginær historieskriving. Denne arbeidsmetodikken er relevant i forhold til prosjektet «AGLA HAGLA» og tilnærmingen til arkivet. Vinje arbeider med fotografiske medier parallelt med tegning og skulptur/ installasjon. Fotograf og video brukes som en undersøkende metode for underliggende materiale men like ofte tar kamerabaserte verk del i resultatet i form av utstilte verk. En ny 16 mm film inngår i kunstnerens produksjon høsten 2012.

Forsker Karoline Kjesrud er invitert med som uavhengig deltaker i prosjektet og vil tilgjengeliggjøre arkivmateriale, delta som aktor og produsere en tekst om et særlig emne i Runearkivet. Denne teksten vil inngå i arbeidet i Runearkivet og vil bearbeides videre av kunstner som et ledd i prosjektet, både som underlagsmateriale, men likeledes brukes konkret i et visuelt arbeid (f.eks. i collage, i film, i foto). Alle deler av prosjektet legges frem som ulike komponenter og presenteres for publikum gjennom en enkel publisasjon (artist book/katalog) der Kjesruds tekst vil finnes i henholdsvis fagtypisk og i kunstnerisk bearbeidet form. Billedkunstneren koordinerer og berammer hvordan forskerens perspektiver skal behandles i visuelle og litterære medier.

Runearkivets gjenstandsarkiv vil være åsted for filmatisering. Det er tenkt at filmen bygges opp av flere tablåer i vignetter med ikkelineære narrativer. Manus og filmens oppbygging skal utvikles underveis og de ulike fagpersonenes innfallsvinkler til arkivet vil prege filmen. Filmatisering av isensatte tablåer stilles opp mot dokumentariske filmopptak i arkivet. Som mulig orientering for disse vil skildringer av benyttelsen av arkivalia i nyrreligse retninger - runebonner, runemagi, "runegymnastikk" etc. - være mulige alternativer. Det dokumentariske filmmateriale vil også forsøke å formidle et møte mellom gjenstand og arkivar. Hva skjer når et nytt dokument innlemmes i arkivet? Arkivalier (tegning, dias og fotografier) brukes også som elementer i filmen. Film og fotografi brukes metodisk som verktøy for research i arkivet. Det benyttes HD eller 16 mm film og fotografier.

Film- og fotografisk materiale damper utgangspunkt for nye skulpturelle objekter som kan vises sammen med filmen som sluttpunkt. Materialvalg og utforming vil arbeides frem med inspirasjon fra *materialiteten* i arkivet. Det vil være et poeng å utfordre de formelle og estetiske koder som ligger til grunn for f.eks. fotodokumentasjon og tegninger i arkivet. Arbeidet vil utforske forholdet mellom to- og tredimensjonalt rom i de visuelle arkivaliene. Sentralt er anvendelsen av fotografiet som beskrivelse av tredimensjonale og skulpturelle former (f.eks. på runesteiner). Petrine Lillevold Vinje har de seneste årene arbeidet med å gjøre replika eller nyrøtkninger av eldre kunsthistoriske symbol og verk. Prosjektet «AGLA HAGLA» vil derfor tilføre en naturlig tilvekst til kunstnerskapet og samtidig utfordre den autonomitet kunstneren til vanlig har, gjennom samarbeidet med de andre deltakerne.

De ulike bestanddelene i prosjektets sluttpunkt ønskes dokumentert i form av en enkel publisasjon (artist-book). Publikasjonen vil fungere som en formidende ennet av prosjektet «AGLA HAGLA», og egne seg spesielt fordi det er et format som ikke tagfret enkelt kan forholde seg til. Vi ser også for oss at prosjektet kan formidles i *Maal og Mirne* (Samlaget) og *Arr - Idéhistorisk tidsskrift* (IFIKK: UIO), der deler av eller hele publikasjonen kan inngå som innstikk. I tillegg er det naturlig å planlegge visning av «AGLA HAGLA» som en utstilling.

Prosjektet «AGLA HAGLA» er et samarbeidsprosjekt som etterstreber å belyse kilder til ideologier fundert på materialets autoritet og faglige vurderinger. Billedkunstens evne til å problematisere og diskutere i medier som retter seg til en større målgruppe, vil gjøre prosjektet høyst aktuelt i en tid der ideologiske debatter stadig etterspørres. Det unike samarbeidet mellom Runearkivet, forskeren og billedkunstneren er banebrytende i den forstand at den bringer forskningen inn i billedkunstens verden og billedkunsten inn i akademien. Møtet mellom disipliner vil skape en ny arena for debatt, der tradisjonelle faguttrykk utfordres med kritiske blikk fra ukjente vinkler. Gitt de retninger som kunstneriske behandling av arkivmaterialet tar, kan man håpe på en utveksling der oldtiden kan få utforske nåtiden og vice versa.

Petrine Vinje
Hans Nielsen-Haugesgt.36B
N-0481 OSLO, NORWAY
tel: +47 976 45 383
Studio: Hasleveien 38
petrinelill@gmail.com
www.petrinelillevold.com

29.04.2014

Statusrapport AGLA HAGLA

AGLA HAGLA er prosjekttittelen på et tverrfaglig prosjekt, med billedkunstner Petrine L Vinje og Karoline Kjesrud, middelalderhistoriker / postdok. ved Institutt for norrøn filologi. Prosjektet har mottatt støtte fra Norsk Kulturråds satsning *-Hva er det med arkiv?* og skal fullføres i 2014.

AGLA HAGLA tar utgangspunkt i Runearkivet som et lager av *ord*, opprettelsen av Oldssakssamlingen som et nasjonsbyggende element, og runologi som fagfelt i motsetning til poplarisert bruk av runer i nyreligiøse, okkulte og ideologiske bølger. Prosjektet vil også omfatte en formal analyse av *futharken*, og se på hvordan runene som skriftlig språk legemliggjøres gjennom populariserte fenomen som *rune-yoga*, runemagi osv.

Prosjektet er under arbeid, og i ferd med å konkretiseres i følgende: en tekst og papirarbeider som samles i en publikasjon/artist book, en to- eller trekanals videofilm, skulpturer og en performance/koreografi. Karoline Kjesrud, middelalderforsker/ post.dok. ved UiO, skriver et manus til en større publikasjon, med utgangspunkt i prosjektet. Hun har presentert sitt arbeid ved Høstkonferansen 2014 ved UiO, og vil gjøre det også ved Seminar i runologi i Uppsala Universitet i 1. september. Det er også mulig at deler av prosjektet vil presenteres der i den forbindelse.

Prosjektet skal vises i Kulturhistorisk Museum, som er den institusjonen som er «nærmest» Runearkivet, i november 2014. Det arbeides med å gjøre en utendørs engangshendelse i forbindelse med åpningen, og museet ønsker å arrangere en artist-talk/ samtale også i denne sammenheng.

Materiale til digital eller trykket presentasjon av *-Hva er det med arkiv?* vil foreligge i løpet av sommer 2014, eller før dersom nødvendig.

Med vennlig hilsen

Petrine Vinje

PROSJEKT De øverste etasjer	HVA Animasjonsfilm og utstilling
KUNSTNERE Hanne Frey Husø	
ARKIV Riksarkivet	

Hanne Frey Husø

De øverste etasjer

28

Jeg har arbeidet med et fiktivt arkiv i mer enn ti år, hvor jeg gjennom animasjon, marionetter og håndlaget papir har belyst problemstillinger knyttet til arkiv, skrive-teknologier og lagringsmedier. Med prosjektet *De øverste etasjer* har jeg for første gang gått inn i et reelt arkiv: Riksarkivet. Den første tiden opplevde jeg det som utfordrende å kombinere den høyst bedragerske teknikken animasjon med illusjonens motsats: de virkelighetsnære arkivdokumentene. Etter hvert ble imidlertid skillet mellom disse mindre tydelig. Riksarkivet har dokumenter som er opptil 900 år gamle. Jo eldre et dokument er, dess mer må man forestille seg og gjette seg til om dokumentets opprinnelige samtid. Ettersom vi må bruke så mye fantasi på å forstå samtiden til for eksempel riksarkivar Wergeland, kan man like gjerne framstille ham som en dukke, en silhuett, en tegnet figur eller bare en skygge. Vår forestilling om ham er uansett for en stor del overlatt til fantasien.

På lesesalen, eller inne i Riksarkivets magasiner, har jeg blitt slått av arkivsakenes estetikk. Jo eldre dokumentene er, dess vakrere er de. Fra 1700-tallet er de minste bilag i regnskaper kalligrafert på håndlaget klutepapir. Små knitrede, riflede linpapirer er påtegnet «Innkjøpt en gryte». Min fascinasjon for arkiv handler mye om papiret. Papiret er ikke bare et skriveunderlag, men den tradisjonelle bærer av vår kollektive hukommelse – i tillegg er papiret et estetisk materiale. Gjennom dette prosjektet har jeg kunnet studere papirmateriale fra ulike tider, og dermed fått utdypet mine tanker om papiret og andre lagringsmedier.

Våre dagers skrive-teknologi forutsetter ikke håndens arbeid. Det menneskelige aspektet forsvinner fra dokumentene. Overstrykningene, notatene i margin – sporene i dokumentene etter enkeltmennesket som har skrevet dem.

Våre dagers skrive-teknologi forutsetter ikke håndens arbeid. Det menneskelige aspektet forsvinner fra dokumentene. Overstrykningene, notatene i margin – sporene i dokumentene etter enkeltmennesket som har skrevet dem. Elektroniske dokumenter opptar liten plass, men krever enorme menneskelige ressurser for ikke å gå tapt. Det har tatt lang tid å finne ut hvordan man kan få maskinproduserte papirer, som baserer seg på cellulose utvunnet av gran, til å vare i mer enn 200 år. Vi har ikke den samme lange erfaringen med elektroniske dokumenter. Er vi for raske til å stole på dem som lagringsmedier?

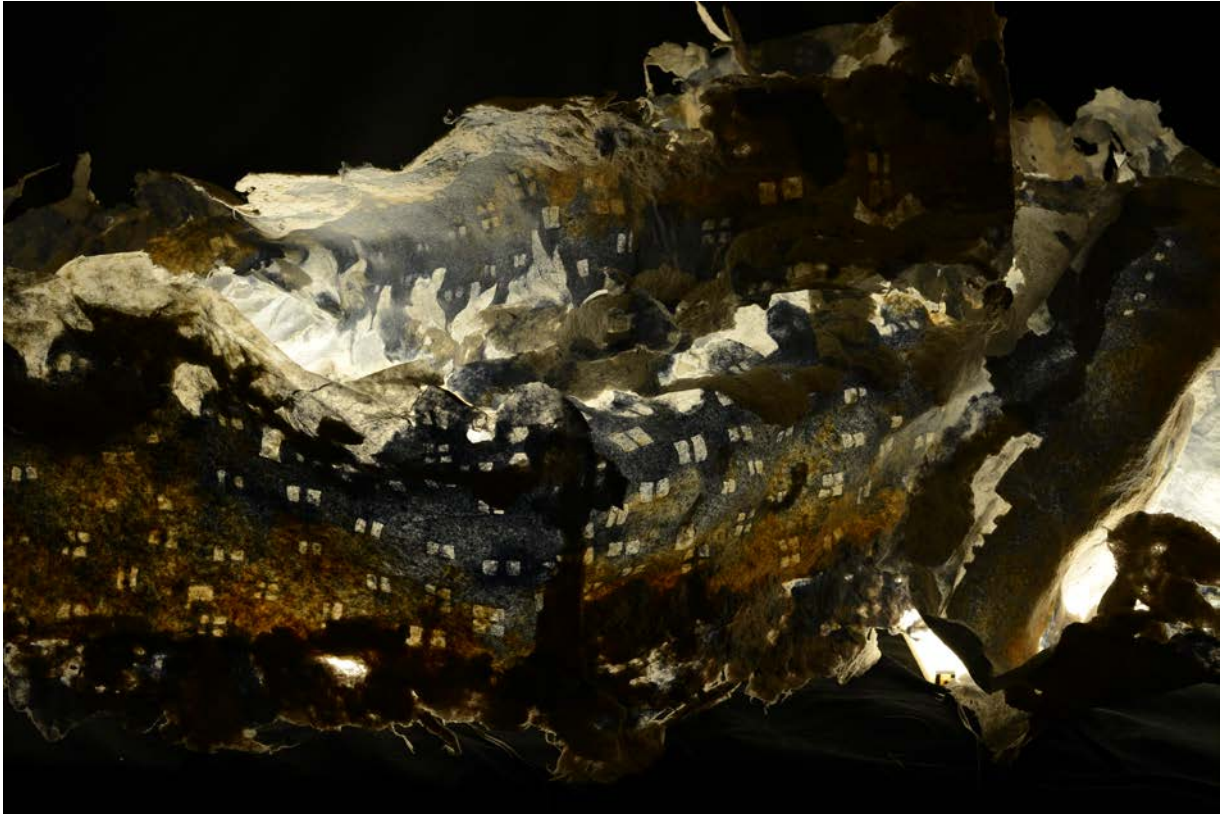

Foto av objekt fra teaterforestillingen
De øverste etasjer, del 3 (2015, 2016)
 der Wergeland er laget som animert
 vannmerke, montert inne i en paraply.

Et hukommelsestap for en nasjon innebærer å miste identitet. Det som har overrasket meg når jeg har lest Riksarkivets lange byggesak, er den manglende viljen blant politikere, men også blant befolkningen, til å sette av midler til et riksarkiv. Riksarkivet har helt fra opprettelsen i 1817 manglet gode lokaler for arkivsakene, og helt fra begynnelsen også for arkivarene selv. Det var først da Riksarkivet flyttet fra Akershus festning til Bankplassen 3, at arkivarene ble mer enn 40 år gamle. I de fuktige og rå lokalene på Akershus festning døde mange av lungesykdommer i 30-årsalderen, slik Wergeland selv gjorde. Det var også svært dårlige forhold for arkivsakene helt fram til 1970-tallet, da Riksarkivet etter en 60 år lang byggesak fikk gode lokaler på Kringsjå. Fra tiden før Kringsjå er mye arkivmateriale ødelagt, gått tapt og kassert. I 2014 ble Riksarkivet på Kringsjå fullt, hovedsakelig fordi flere departementer har måttet flytte dokumenter som er i daglig bruk, til Riksarkivet, etter at departementenes lokaler ble bombet 22. juli. De siste to årene har arkivene

måttet bære store kutt i kulturbudsjettet, og bevilningene til det planlagte helsearkivet på Tynset er trukket tilbake. Man vinner ikke valg med gamle klutepapirer.

Del 1 av prosjektet som dokumenteres her, består av animasjonsfilmen *De øverste etasjer*, som ble vist i en separatutstilling på Galleri Ram i januar 2014. Del 2 blir en publikasjon og en animasjon om personvern, som vil vises på Riksarkivet i løpet av 2015. I tillegg planlegger jeg et prosjekt som skal omhandle hvordan vår bevissthet påvirkes av skriveteknologien – klutepapiret i særdeleshet.

30

Fotografier fra utstillingen *De øverste etasjer* på RAM Galleri, januar 2014.
FOTO: Hanne Frey Husø

[FILM] Hanne Frey Husø
De øverste etasjer (2014).
Klikk på bildet for å se filmen.

32

Stillbilder fra animasjonsfilmen
De øverste etasjer (2014).
FOTO: Hanne Frey Husø

Stillbilder fra animasjonsfilmen
De øverste etasjer (2014).
FOTO: Hanne Frey Husø

«De øverste etasjer»

Søknad «Hva er det med arkiv?»

Oversikt over vedlegg:

1. Søknadstekst
2. Framdriftsplan
3. CV
4. Budsjett
5. «Vannevar», DVD, 27 minutter
6. «Morfologi om morgenen», DVD, 16 minutter
7. Fotografier fra utstillingen, CD:
 - foto 01: Fra «Morfologi om morgenen», Galleri SOFT, 2010
 - foto 02: Fra «Morfologi om morgenen», Galleri SOFT, 2010
 - foto 03: Baronessen som marionett, fra «Muys materiale», Hå Gamle Prestegard, 2011
 - foto 04: Bevaringsurvalget, fra «Muys materiale», Hå Gamle Prestegard, 2011
 - foto 05: Kaspers kullise, fra «Muys materiale», Hå Gamle Prestegard, 2011
 - foto 06: «Muys fortelling», fra «Muys materiale», Hå Gamle Prestegard, 2011
 - foto 07: «Muys fortelling», fra www.muys.no
 - foto 08: Fra «Vannevar», Kunstnersenteret Møre og Romsdal, 2012
 - foto 09: Fra «Vannevar», Kunstnersenteret Møre og Romsdal, 2012
 - foto 10: «Arkens store bok, del 2», fra «Vannevar», Kunstnersenteret Møre og Romsdal, 2012
 - foto 11: «Arkens store bok», del 1, fra «Vannevar», Kunstnersenteret Møre og Romsdal, 2012
 - foto 12: «Arkens store bok», fra www.freyhaus.no
 - foto 13: Marionetteforestillingen «Vannevar og skoens», fra «Vannevar», Kunstnersenteret Møre og Romsdal, 2012
 - foto 14: Marionetteforestillingen «Vannevar og skoens», fra «Vannevar», Kunstnersenteret Møre og Romsdal, 2012
 - foto 15: Marionetteforestillingen «Vannevar og skoens», fra «Vannevar», Kunstnersenteret Møre og Romsdal, 2012

NORSK KULTURRÅD	
Søknad nr.	11/848-35
16 OKT. 2012	
Arkiv nr.	321
Merk:	

11/848-35

«De øverste etasjer»

Søknad «Hva er det med arkiv?»

«To whom would they declare: We agree with you, we're fighting for your rights, we represent what you want to be»

Maurice Blanchot «The Most High»

Er det arkivene, som om de var en person med en egen fbi vilje, som velger hva som skal graderes, klausuleres, tilgjengeliggjøres, kasseres og bevares? Jeg vil påstå at arkivene forvalter arkivmaterialet på oppdrag fra befolkningen, på vegne av oss - og at deres skjønn reflekterer våre oppfatninger om skam og verdighet. Denne og flere andre problemstillinger knyttet til arkiv, ønsker jeg å ta opp i arkivprosjektet «De øverste etasjer». I tillegg ønsker jeg å ta for meg arkivens rolle for vår kollektive hukommelse og for den enkeltes hukommelse: arkivens funksjon i samfunnet og for enkeltemnes rettigheter. Videre vil jeg ta opp spørsmål knyttet til oppbevaringen av de ulike typene dokumenter, lagringen av dem, avleveringen og hvordan de blir brukt av publikum. Og: hva er et dokument? Hvor tilgjengelig er arkivet? Man må over en viss terskel for å konsultere dokumentene i arkivene. Det er en viss verdighet rundt dette: bygningen, etasjene, trappene man må gå, de forvirrende heisene og gangene inne i magasinene, opphengingen av materialet, organiseringen av arkivet og dokumentene i seg selv.

Etymologisk henviser begrepet 'arkiv' til selve bygningen hvor arkonten oppbevarte statens dokumenter. Bygningen vil være rammen for arkivprosjektet «De øverste etasjer», som jeg tenker meg vil være et tredelt prosjekt, vist på tre ulike steder til ulike tider. Gjennom animasjon, installasjoner av marionetter, datamaskiner og papir, musikk, monologer, dialoger og et teater - er det rom for å gjennomgå alle sider av arkivet - også dets parallelitet. Et fylldig arkiv er som internett med et nettverk av historier, personer og hendelser. Finnes det en måte å sette opp arkivmaterialet slik at vi kunne lese dokumentene side om side, som en utvidelse av papiret? Ted Nelson, mannen bak hypertexten som gjør at du kan klikke deg fra lenke til lenke, sier om sitt prosjekt Xanadu at elektroniske dokumenter imiterer papiret - som et fengsel med fire vegger uten mulighet for digresjoner. Hans hypertextidé gikk ut på å slippe fri fra fengselet og kunne skape marginale notater og uttrykke parallelle hendelser gjennom dype lenker. Han vil redefinere skriftens natur og dokumentets natur. Jeg vil forsøke å se på nye muligheter for lenkede sider, undersøke Xanadu og også se nærmere på den semantiske web i forhold til HTML.

Arkivet var den private boligen for en av antikkens Hellas' øverste magistrater, arkonten. Her oppbevarte han statens dokumenter. Ingen hadde egentlig tilgang til dokumentene slik at de kunne konsulteres av andre. Våre dagers arkivstusjoner skal ikke bare oppbevare og ivareta statens og nasjonens dokumenter, men de skal også gjøre arkivmaterialet tilgjengelig. Arkivet forvalter gradert og klausulert materiale utfra lovverket. Arkivene vurderer hva som er personsensitiv og hva som ikke er det, og dermed kan være fritt tilgjengelig for alle. Arkivene velger hva som skal bevares og hva som skal kasseres. Arkivet forvalter dokumentene på oppdrag fra befolkningen og jeg vil påstå at arkivarens skjønn er et speilbilde av befolkningens syn på hva som bør hemmeligholdes, hva som er skamfullt og hva som er verdig. Arkivet beskytter oss som samfunn ved å hemmeligholde noen opplysninger fra departementene, de beskytter enkeltpersoner ved å klausulere skamfulle opplysninger og de oppholder enkeltpersoner som har gjort seg forjort til utmerkelser. Jeg vil også påstå at arkivene er en termometer for hvor åpent og demokratisk et samfunn er. Arkivene oppbevare for en stor del dokumenter fra statlige organer. Hvor mye av dette er gradert? Spenningsforholdet mellom tilgjengelighet og åpenhet på den ene siden og behovet for vern og skjerming på den annen, er en av arkivens viktigste problemstillinger og også noe jeg ønsker å ta opp.

Arkivene sikrer våre rettigheter gjennom dokumenter som beviser din identitet, din eiendomsrett, din historie i form av utdanning og arbeid. For noen er ikke alle sider ved ens egen identitet kjent, og

arkivet kan oppklare forhold man ikke kjente til. Arkivene har dokumenter som gir opplysninger om dem som lever - det er langt fra bare tørre regnskapsprotokoller i magasinene. Mangel på arkiv gjør oss papirløse og kan være et middel til å undertrykke befolkningen.

Tap av arkiver er like alvorlig som hukommelsestap hos et menneske: et samfunn kan ikke fungere uten den kollektive hukommelsen som ligger i deres arkiver, skriver Hans van der Hoeven og Joan van Albalade i artikkelen «Memory of the World - Lost Memory - Libraries and Archives Destroyed in the Twentieth Century» (på vegne av UNESCO og IFLA). Arkivmateriale går tapt - og vil forsette å gå tapt, står det videre i artikkelen, grunnet uforsikthet, dårlig organisering, branner, termitter, revolusjoner, krig, flyangrep og en rekke andre faktorer. Arkiv har også blitt fjernet med hensikt i forbindelse med etnisk utrydding.

Arkivmateriale forsvinner også grunnnet materialenes indre ustabilitet. Vi har mange hundreårs erfaring med lagring av papirdokumenter - med ulike typer av blekk og sverte. Noen papirdokumenter har overlevd godt, andre ikke. Forskningsprosjektet «Paper Through Time - Nondestructive Analysis of 14th - through 19th - Century Papers» ledet av Tim Barrett har forsøkt å kartlegge hvilke ytre og indre fysiske og kjemiske faktorer som gjør at noen papirer har lengre holdbarhet enn andre. Vi har ikke like lang erfaring med lagring av elektronisk materiale. Produksjonen av digitale lagringsmedier domineres av konsumprinsipper og er i mange tilfeller ikke produsert for holdbarhet. Elektronisk lagret materiale må flyttes over på nye harddisker med jevne mellomrom. I tillegg til spørsmål knyttet til lagring gjør våre dagens elektroniske saksbehandling at viktig arkivmateriale ikke skapes og ikke avleveres til arkivinstitusjonene.

Spørsmål omkring oppbevaring, lagring og konservering av ulike typer dokumenter vil være en del av tematikken. Når, hvorfor og hvordan har Norge mistet arkivmateriale? Hva er konsekvensene av tapt arkivmateriale? Om en hendelse ikke kan spores i arkivet - har den da aldri funnet sted? Hva slags typer materiale, hvilke medier er å finne i arkivene? Hvordan blir arkivdokumenter brukt? Hvilke fordeler og ulemper gir digitalisering og tilgjengeliggjøring av arkivmateriale på nett - og hvordan gjøres det? Og hva tenker arkivene å gjøre med det originalmateriale som er digitalisert? Hva innebærer det at deler av saksbehandling gjøres elektronisk på en slik måte at det ikke etterlater spor og dermed aldri kommer til arkivene?

Jeg har i flere år arbeidet med et fiktivt arkiv med et regelverk hentet fra antikkens arkiver og en tematikk inspirert av Michel Foucaults arkivbegrep og Friedrich Kittlers Berlinerskole. Michel Foucault smelter de to begrepene 'bibliotek' og 'arkiv' sammen til et nytt arkivbegrep som en metafor på kunnskap - og at i arkivet ligger forutsetningen for hva vi kan skrive, lese - og derigjennom hva det er mulig å tenke. I tillegg til dette har jeg brukt arkivet som en ramme for å arbeide med skriveknologier og lagringsmedier, og også tatt opp temaer omkring mentale handikap som på den ene eller andre måten påvirker evnen til kommunikasjon. Denne gruppen av mennesker er mer tilstede i arkivene enn i samfunnet forøvrig.

Når jeg nå søker Norsk Kulturråds prosjekt «Hva er det med arkiv?» håper jeg for første gang å gå inn i en reell arkivinstitusjon, Riksarkivet i Oslo. Tidligere har jeg arbeidet med arkivet utenfra, som en teoretisk overbygning - som en metafor. Å arbeide med et faktisk arkiv og faktisk arkivmateriale vil bringe mitt arkivprosjekt videre, åpne for nye muligheter og vinklinger og ikke minst gi meg ny kunnskap om arkiver. Prosjektet vil ta utgangspunkt i Riksarkivets materiale, men en del vil fremdeles ha et fiktivt preg og være pakket inn i metaforer med rom for fortolkninger slik at publikum aktiveres til selv å reflektere over arkiv.

Jeg har kontakt med Tine Berg Floater ved Seksjon for brukertjenester, og har med henne en avtale om at Riksarkivet vil være behjelpelige i forbindelse med et kunstprosjekt og gi meg veiledning til ulike typer arkivsak. Hovedsakelig ønsker jeg å snakke med personer som arbeider på Riksarkivet med ulike

typer kompetanse og erfaring, som konservering, foto, helsarkivet, brukertjenester, digitalisering mm. Jeg vil også bli kjent med Riksarkivet på egenhånd; gjennomgå aktivkatalogene, se i postjournalen for å få et inntrykk av hvordan Riksarkivet brukes. I tillegg er jeg interessert i Riksarkivets egen historie og kanskje vil en av animasjonene være til ære for Henrik Wergeland. Det vil også være mulig å stille ut deler av prosjektet på Riksarkivet.

Dette vil være en prosess - og mye vil ta form underveis. Jeg arbeider med animasjon, papirclay og marionetter - og har testet ut databaserte visningsformer på tidligere utstillinger. Jeg tenker meg en utstilling i tre deler: en på Galleri RAM, hvor jeg allerede har avtale om utstilling i begynnelsen av 2014. En visning på Riksarkivet og en visning i en felles visning for deltakerne på Kulturråds aktivprosjekt. Jeg vil vise en animasjonsinstallasjon med animasjoner, marionetter og papir basert på den ovennevnte tematikken. Jeg vil vise dukkefilm og todimensjonale animasjoner - og også animere på Riksarkivets eget materiale enten i form av kopier eller direkte på kassett materiale som foreksempel mikrofilmer. Animasjon består av 24 bilder per sekund - og blir fort til store mengder bilder. Derfor egner animasjon seg også til å dokumentere de store mengdene med dokumenter Riksarkivet sitter på. Jeg vil blande realfilm med animasjon og filme marionetterdukken, og ha mulighet til å filme i Riksarkivets magasiner. I tillegg til dette ønsker jeg å utarbeide en datainstallasjon med flere datamaskiner og skjermar hvor arkivmateriale vises parallelt og jeg vil se på nye muligheter for lesing av fortellinger som pågår side om side, til samme tid - i et nettverk. Blant annet vil et narrativt spørreskjema formet som et spill oppfordre publikum til aktivt å bli arkivskapere. Kanhende kan det være aktuelt å deponere det materiale publikum har skapt i Riksarkivet. For å oppnå dette må publikum skape et bevaringsverdig materiale, noe som kanhende vil være spillets formål: man vinner spiller om man forstår hva som gjør et materiale bevaringsverdig. Jeg har testet ut datalesninger på tidligere utstillinger. Disse er å finne på www.fctvhaus.no og på <http://museystorrelling.muy.no/>. Delvis ønsker jeg å bygge videre på de kodene som allerede er utviklet, i tillegg til å utvikle nye løsninger med fokus på arkiv og nettverk. I forbindelse med utstillingen «Vannevar» på Bjørnsonfestivalen i 2012, hadde jeg en marionetteforestilling som tok opp tematikken rundt filmene. En marionetteperformance, med sine særegne virkemidler og uttrykk, vil i forbindelse med «De øverste etasjer» være enda en mulighet til å belyse tematikken.

Jeg håper at Norsk Kulturråd finner min prosjektsøknad interessant og vil bidra til at prosjektet kan utviklingsføres.

Utsikt 15.10.2012

HANNE FREY HUS / TOR 6 NOV

Nedenfor følger en oversikt over det som er fullført av prosjektet "De øverste etasjer"

Jeg har produsert animasjons - og realfilmen "De øverste etasjer" med tilhørende katalog og radioteater. I tillegg arbeider jeg med en blog:

<http://etasjer.freyhaus.no/blog/>

Filmen og bloggen - samt papirinnstallasjoner med animasjoner og intervjuer med ansatte på Riksarkivet ble vist på RAM Galleri i januar. Vedlegger fotografier fra utstillingen. Utstillingen ble anmeldt i Kunstforum - se lenker nedenfor:

http://www.ramgalleri.no/index.php?option=com_k2&view=item&id=363:hanne-frey-huso&Itemid=131&lang=no

<http://www.kunstforum.as/2014/02/begravd-kunnskap/>

Prosjektet "Hva er det med arkiv?" har gjort at jeg har tilbragt mye tid på lesesalen på Riksarkivet, og denne lesingen har også resultert i en artikkel som utkommer i sommerutgaven 2014 av det amerikanske papirmagasinet "Hand Papermaking".

Jeg får noen ekstra utgaver av dette magasinet når det utkommer. Om det er av interesse for dere å ha et eksemplar, kan jeg sende dette. Gi meg i tilfelle en tilbakemelding.

Nedenfor er lenke hvor det er korte beskrivelser av artiklene:

<http://magazine.handpapermaking.org/upcoming.htm>

Nedenfor er en rapport over det jeg har av planer videre med prosjektet "De øverste etasjer":

Høsten 2014 blir det en visning på Riksarkivet. Da vil jeg vise filmen "De øverste etasjer" som ble vist på RAM, og katalogen med radioteateret vil legges i resepsjonen.

I tillegg vil jeg produsere en papirinstallasjon hvor publikum kan sitte og høre intervjuer med ansatte på Riksarkivet.

Hittil har jeg intervjuet følgende:

Tor Breivik, Riksarkivarens stab, om personvern

Leif Andressen, Seksjon for bygningsdrift og utbygging, om RA-bygningen på Kringsjå

Ole Kolsrud, Seksjon for brukertjenester, om Landssvikarkivet

Hege Brit Randsborg, Seksjon for eldre arkiver og spesialsamlinger, om arkivmateriale fra før 1814

Kristin Ramsholt, Seksjon for digitalisering og konservering, om papirbasert arkivmateriale

Videre kommer jeg til å gjøre noen flere intervjuer, blant annet om privatarkiver, Helsearkivet, brukertjenester og elektroniske arkiver.

I min søknad til "Hva er det med arkiv?" hadde jeg planer om å lage en datainstallasjon på Riksarkivet. Jeg har vurdert at ovennevnte løsning med intervjuer er en bedre løsning på Riksarkivet, da det hovedsakelig er et eldre publikum som besøker Riksarkivet.

Katalogen og radioteateret er produsert med midler som egentlig var tiltenkt datainstallasjonen. Her ønsker jeg å søke om omdisponering av midlene.

I min søknad hadde jeg også planer om å sette opp et teater. Dessverre er det verken midler eller tid til å gjennomføre dette iløpet av høsten 2014. Teateret vil bli gjennomført som et vandreteater i kjellerrom i kvadraturen, Akershus festning, Kongens gate 1 - 3 og Bankplassen 1. Riksarkivet holdt tidligere til på Akershus festning og Bankplassen 1, hvor Christiania Theater først holdt til før Norges bank bygget en filial på samme tomt. Waisenhuset holdt til i Kongens gate 1, og Mustad fabrikker holdt til i Kongens gate 1 - 3. Det finnes arkivmateriale på disse institusjonene som vil brukes som bakgrunnsstoff for teateret. Jeg har planer om å gjennomføre teateret høsten 2015.

Prosjektet "Hva er det med arkiv?" har gitt meg mye ny kunnskap for mitt videre kunstneriske virke. Blant annet har jeg begynt planleggingen av en tegnefilm om Riksarkivets historie som skal vises på Riksarkivet i forbindelse med deres 200 års jubileum i 2017.

Jeg sender filmen, katalogen og radioteater per post. Og takker for at jeg har fått være med i "Hva er det arkiv?".

Med hilsen,

Hanne Frey Husø

PROSJEKT Kjære Rikard	HVA Tegneserieroman
KUNSTNERE Lene Ask	
ARKIV Misjonsarkivet, Misjonshøgskolen i Stavanger	

Lene Ask

Om arbeidet med Kjære Rikard

40

I dette prosjektet har jeg brukt Misjonsarkivet for å få tilgang til relevant materiale. Da jeg kom til arkivet, var jeg ikke helt sikker på hva jeg var på utkikk etter, men heldigvis møtte jeg en arkivar som forstod hvor jeg ville, og hvilket materiale jeg kunne få bruk for. Jeg er veldig takknemlig for at arkivaren tok seg tid til å lytte til prosjektet mitt, og at vi kunne tenke høyt sammen. Utover dette kan jeg ikke si at jeg har hatt et reelt samarbeid med arkivinstitusjonen. For arkivarene jeg møtte, ville ikke bli blandet inn i prosjektet og forstyrre kunstnerstemmen min. Grunnen til det knytter seg kanskje til arkivarrollen.

Selv i dokumentargenren legger man inn ting av seg selv. Om det er en styrke eller en svakhet – det at jeg behandler materialet med utgangspunkt i min egen samtid og person – det vet jeg ikke. Kanskje det er her kunstnerrollen skiller seg markant fra arkivarenes rolle.

Jeg har forsøkt å være åpen under arbeidet med *Kjære Rikard* og fått fine tilbakemeldinger fra misjonærbarna. Og det har gjort godt. Det var deres tilbakemelding jeg var mest spent på. Prosjektet faller eller synker der. De har best greie på hvordan det er å være dem.

Jeg er veldig takknemlig for at
arkivaren tok seg tid til å lytte til
prosjektet mitt, og at vi kunne
tenke høyt sammen.

Det som gjorde at jeg valgte akkurat brevkorrespondansen mellom Richard og faren hans som utgangspunkt for tegneserien, var at den inneholdt brev fra begge parter. Det lå mange historier i materialet. Jeg valgte å fortelle en slags kjærlighetshistorie som inneholdt lengsel og savn. Det var den historien jeg hadde best forutsetning for å fortelle; jeg mistet selv pappa da jeg var tolv år. Det har gitt meg en lengsel som jeg har båret med meg gjennom livet.

Rikard Jakobsen med familie ca. 1890.
FOTO: Misjonsarkivet

1. Kva var din motivasjon for å delta i dette prosjektet?
2. Kva er dine erfaringar frå samarbeidet?
3. Har prosjektet gitt deg nye kunnskapar om samarbeidsparten sitt fagområde?
4. Korleis vurderer du resultatet av prosjektet i forhold til formålet?

Det originale spørreskjemaet er publisert på side 110.

TIL	Gudmund Valderhaug (ref. 14/2970-17)
FRA	Misjonsarkivet v/arkivleder Gustav Steensland
DATO	2014-12-01
SAK	Svar på spørreundersøkelsen «Hva er det med arkiv?»

1. Kva var din motivasjon for å delta i dette prosjektet?
Misjonsarkivet så potensialet i å få en kunstner til å bidra til tilgjengeliggjøring, som er en av våre hovedoppgaver som arkivinstitusjon. Vi var spente på hvilke innfallsvinkler og framstillingsmåter som kunne komme på tale i en kunstnerisk tolkning av arkivmateriale. I dialog med Lene Ask fant vi fram til en tematikk «mellom linjene» i det som tidligere har vært formidlet fra kristen misjonsvirksomhet. Med prosjektet «Stemmer fra misjons-historien» ville vi la barn av misjonærer komme til orde og også sette deres erfaringer og fortellinger inn i foreldrenes og misjonsorganisasjonens perspektiv.
2. Kva er dine erfaringar frå samarbeidet?
Vi har hatt et utmerket samarbeid i alle etapper av prosessen. Lene Ask fikk tilgang på alle de kilder og dokumenter hun så som relevante, og med vår kjennskap til materialet kunne vi komme med forslag og innspill. Både ved besøk i våre lokaler og gjennom korrespondanse og telefonsamtaler fikk vi en god dialog.
3. Har prosjektet gitt deg nye kunnskapar om samarbeidsparten sitt fagområde?
Med sin innlevelse og sine billedskapende ferdigheter har Lene Ask på en flott måte gitt ord og tanker i arkivmaterialet en ny uttrykksform. Hun har også håndtert sitt materiale på en profesjonell måte fram mot publisering av tegneserieboken *Kjære Rikard*. Hun har også evne til å bidra til gode utstillinger, for eksempel ved Akershus kunstsenter og i Sandnes kunstforening.
4. Korleis vurderer du resultatet av prosjektet i forhold til formålet?
Prosjektet har svært gode resultater, både i form av erfaringene i arbeidsprosessen og med publiseringen av boken. Boken har fått mange gode omtaler. Det gjenstår å lage en utstilling ved Misjonshøgskolen, hvor Misjonsarkivet har sine lokaler. Vi har tanker om at deler av denne utstillingen kan bli permanent. Med Lene Ask sitt prosjekt har profileringen av misjonsbyen Stavanger fått en viktig tilvekst.

kjære papa og
mamma nu er det
x kongens fødselsdag
og nu skal vi ha lov fra
skolen.

din
ederson

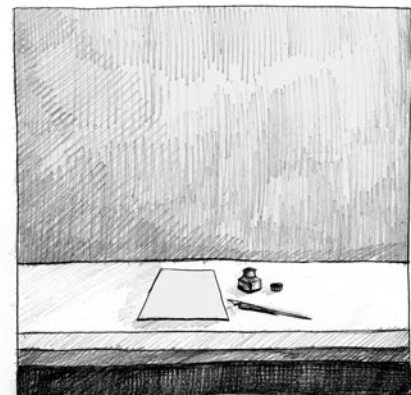
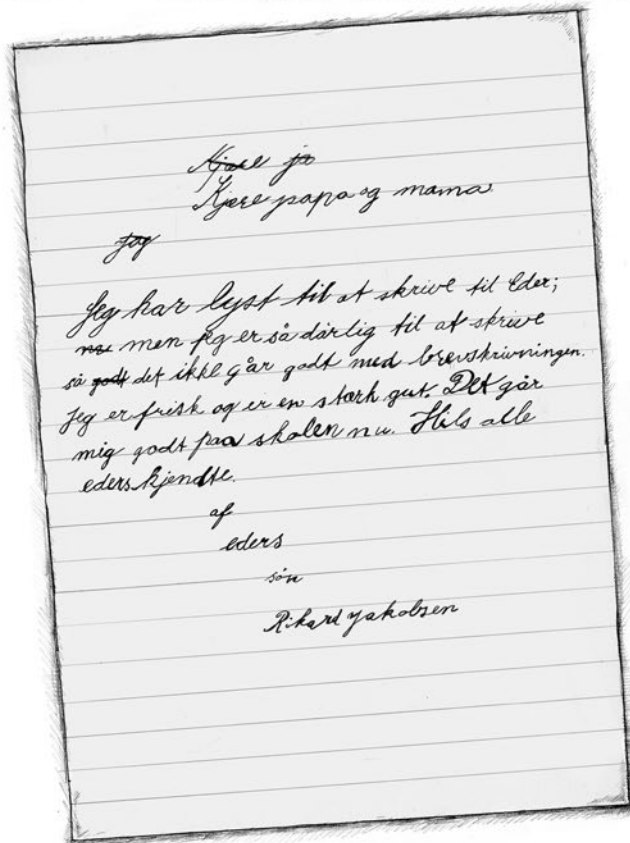
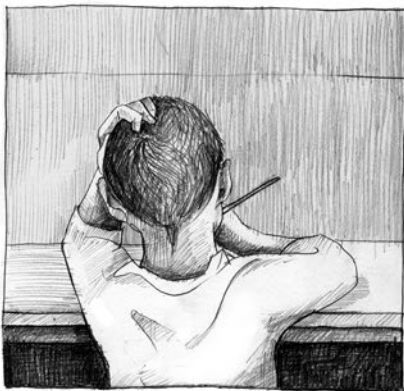
Rikard Jakobsen
kjærlig hilsen

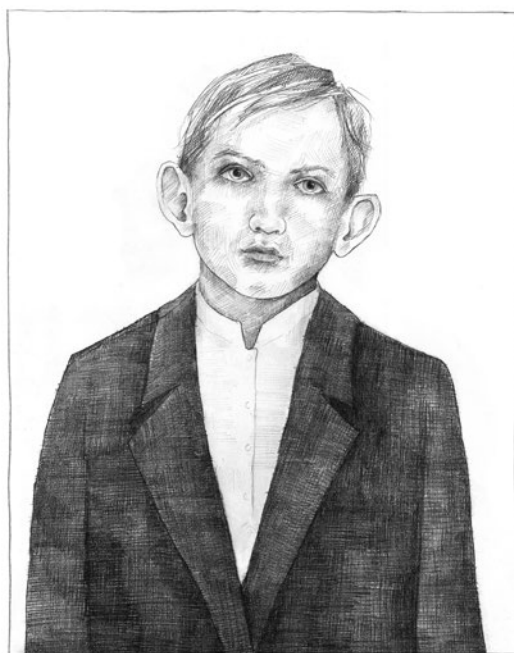

LENE ASK

Kjære Rikard

Lene Ask, *Kjære Rikard* (2014).
Forside.

Lene Ask, *Kjære Rikard* (2014).
Utdrag fra tegneserieroman.

Gladeligt Nytår
lille Gutter min

Har du været ude
sendt paa Skatteme
nu i Julen?

Igaar fik vi Brev igjen
fra Dig lille Richard

men det var et meget
li det Brev.

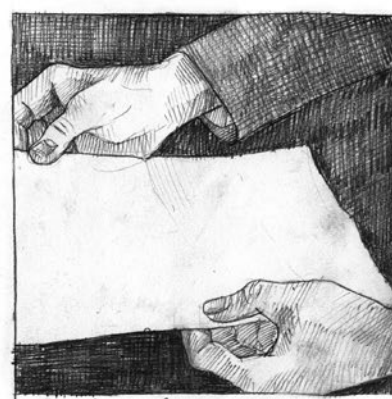
Jeg forstod ikke
hvilke Karakterer
du havde faaet

enten de var gode
eller de var daarlige

Men du bliver vel
bedre med Tiden

Det er langt imellom
as nu, men vor kære
milde Fader er as vor;

Med kjærligt
hilset fra Edens Papa
D. Jakobsen

Norsk kulturråd
Postboks 8052 Dep
0031 Oslo

NORSK KULTURRÅD	
Sak dok.nr.:	11/878-9
15 OKT. 2012	
Arkiv nr.:	321
Merk:	

Stavanger, 12. oktober 2012

Deres ref.: <http://www.norsk kulturrad.no/2012/05/prosjektmidler-kunst-i-arkiv/>

Vår ref.: 2012-10-12_Kulturrådet_MHS_Lene_Ask_045-23

«Stemmer fra misjonshistorien i talende tegninger» -- et prosjekt i skjæringspunktet mellom dokumentasjon og fiksjon

Vi viser til utlysning av prosjektmidler på Kulturrådets nettside, med søknadsfrist 15. oktober 2012.

Misjonsarkivet og kunstneren Lene Ask har inngått et samarbeid og sender her en felles søknad. Vi søker om et bidrag på kr. 185.000 i henhold til vedlagte budsjett.

Konseptet for kunstprosjektet har sitt utgangspunkt i ønsket om å formidle det hørte og det uhørte, det sagte og det usagte, det skrevne og det uskrevne i arkivdokumenter fra misjonshistorien. Misjonsorganisasjoner, misjonærer, misjonærbarn, misjonsvenner og andre støttespillere fra ulike sosiale kontekster i Norge har etterlatt seg kilder og dokumentasjon om gjennomføringen av det kristne misjonsoppdraget «til jordens ender». I norsk sammenheng har Misjonsarkivet ved Misjonshøgskolen i Stavanger en vesentlig del av det relevante arkivmaterialet fra inn- og utland. Noen av fortellingene i materialet har tilknytning til steder og bygninger i Stavanger.

Realiseringen av prosjektet innebærer at Lene Ask vil fordype seg i originaldokumenter i Misjonsarkivet og så utforme både tegneserier og utvalgte motiv i større format. Formidlingen vil dels skje ved utgivelse av tegneseriene i bokform, dels ved presentasjon på Misjonsarkivets nettsted og andre digitale medier, dels ved utsmykning i Misjonshøgskolens fellesarealer (for eksempel i kantinen og foajeen), og dels ved mulig utplassering av små plakater med en miniatyrversjon av et tegneseriebilde og QR-koder ved misjonshistoriske steder og bygninger i Stavanger (avtale om slik utplassering må inngås med kommunale instanser). Disse kodene vil henvise til de nettsider der kunstverkene av Lene Ask er tilgjengelige sammen med referanser til arkivkatalogene og originaldokumentene.

Prosjektet vil bidra til å bevisstgjøre studenter, ansatte og besøkende ved Misjonshøgskolen om betydningen av historisk dokumentasjon. Kunstnerisk framstilling av kilder i Misjonsarkivet kan slik gi inspirasjon til studentoppgaver, forskning og formidling. Videre vil tegneserier i bokform kunne nå ut til allmennheten, i et format og med et budskap som kan være talende for alle aldersgrupper. Digital utstilling av kunstverkene på Misjonsarkivets nettsted samt på sosiale medier (tegneseriene kan for eksempel gjøres om til små videoer til

Brev fra Misjonshøgkolen, *Misjonsarkivet*

side 2

visning på YouTube) vil gjøre at motivene og deres opprinnelse kan nå ut til et bredt publikum.

Fordi prosjektet befinner seg i skjæringspunktet mellom dokumentasjon og fiksjon, vil det kunstneriske uttrykket også innebære nytolkning av og kritisk tilnærming til det anvendte materialet fra misjonshistorien. Koblingen av personlig engasjement, nærhet og distanse vil gi kunstneren et grunnlag for å skape en arena for innlevelse, opplevelse og utfordring. Misjonsbevegelsen lever fortsatt, og den tar nye former og uttrykk. Stemmer fra misjonshistorien kan med vårt prosjekt komme til orde på en ny måte, i talende tegninger. Om tegningene slik kan tale, kan de bli møtt med tiltale, skape samtale og gi basis for refleksjon.

Prosjektet vil også kunne gi rom for en arkivfaglig utfordring. Kunstnerens blikk og lydhørhet er med stor sannsynlighet annerledes enn arkivarens. Spørsmål kan reises om bevaringspolitikk og katalogisering. På hvilke premisser har Misjonsarkivet etablert sitt materiale? Hvilke aktører har fått sine samlinger registrert, bevart og formidlet? Har noen stemmer fra misjonens historie blitt fortiet? Utstilling og annen presentasjon av en kunstners tilrettelegging og visualisering av arkivdokumenter vil kunne være et vedvarende memento til både arkivdanning og arkivbevaring.

Misjonsarkivet bistod Lene Ask med tilgang til arkivmateriale som grunnlag for en utstilling av tegneserier ved Tou Scene i Stavanger tidligere i år. Det var et bidrag til en felles presentasjon under temaet «ID-camp». Se <http://www.touscene.com/tc2012-id-camp/33-info/194-utstillingen-id-camp> (samt vedlagt utskrift av nettsiden). Vedlagt følger de tegneserier som ble utstilt ved den anledning. Det var interessant og spennende for staben ved Misjonsarkivet å delta i samtale med Lene Ask om utvelgelse av relevant arkivmateriale. Og, det gjorde inntrykk å se de ferdige tegneseriene. Det ble skapt en motivasjon for å gjøre mer sammen i tiden framover.

Vi ser fram til positiv behandling av søknaden.

Vennlig hilsen

Gustav Steensland
Arkivleder, Ph.D.
Misjonsarkivet
gustav.steensland@mhs.no

Lene Ask (sign.)
Nordalveien 72
0584 Oslo
lenekunst@yahoo.no

Vedlegg:

- Lene Asks beskrivelse av motivasjon for samarbeid med Misjonsarkivet
- Budsjett
- Framdriftsplan
- CV for Lene Ask
- Omtale av utstillingen ID-Camp, Tou Scene, 2012, med omtale av Lene Ask
- Lene Asks tegneserier som ble utstilt på ID-Camp

Lene Ask: motivering av samarbeid med Misjonsarkivet.

I mai 2012 kom jeg i kontakt med Misjonsarkivet for første gang. Jeg var invitert til å delta på en utstilling om identitet i Rogaland. Stavanger har vært og er fremdeles misjonshovedstaden i Norge. Derfor var det naturlig å oppsøke Misjonsarkivet for å finne materiale til historier som kunne belyse hvordan vår identitet var knyttet til misjonærenes aktivitet og fortellinger. Resultatet kan sees på vedlagte arbeidsprøver.

Vi søker nå midler fra Norsk kulturråd for å formidle flere fortellinger fra Misjonsarkivet. Med utgangspunkt i arkivert materiale skal jeg lage en utsmykning på Misjonshøgskolen i Stavanger og en tegneserie, blant annet om noen av de misjonærene som reiste ut fra midten av 1800-tallet og framover. Hvilke utfordringer møtte de? Hva var det som drev dem, var det eventyrlyst eller kallet? Og hva måtte forsakes?

I dette prosjektet har jeg tenkt å kombinere fiksjon og dokumentasjon. Materialet i arkivene kan aldri gi et helhetlig bilde av historien. I korrespondansen som finnes, er det like interessant hva som ikke ble fortalt i brevene som det som faktisk står der. I vedlagte arbeidsprøver vises en visualisering av en slik korrespondanse mellom foreldre som var stasjonert på Madagaskar og deres sønn som bodde på barnehjemmet Solbakken i Stavanger. På grunn av lange avstander og krig gikk det 11 år før de så hverandre igjen. I disse tegninger er håndskriften direkte avtegnet fra brevene. Man kan se på skriften hvordan gutten vokser. Mine tegninger er tolkningen av teksten. Dette er et avsluttet prosjekt. Jeg har det likevel med, slik at det gis et inntrykk av hvordan jeg jobber.

Misjonshistorien er et vanskelig tema. Den er nærmest blitt politisk ukorrekt å snakke om i en tid da toleranse og kulturell forståelse har satt misjonærenes aktivitet i et lite heldig lys. Men misjonshistorien kan også leses i lys av et samfunn som ellers var preget av emigrasjon og kolonialisering. Misjonsaktiviteten var en del av en tidsånd, og det er på tide å se hvilke impulser den bar med seg og hvordan den påvirket og fremdeles påvirker samfunnet her hjemme.

Hva gjør misjonsarkivet unikt som dokumentasjon av norsk samfunnsvirkelighet? Foruten etnografisk dokumentasjon, samfunns- og religionsforskning inneholder også misjonsarkivet dokumentasjon på tro, overbevisning og kallsforståelse. Dette gir et særegent personlig nivå på arkivmaterialet. Tvil, tro og personlige beretninger inviterer til personlig tolkning av materialet.

Jeg har også tidligere brukt tegneserie i dokumentar-sammenheng (Da jeg reddet verden, Jippi forlag 2009). Tegneserier egner seg spesielt godt til bearbeidelse og formidling av dokumentasjon fordi kunstneren selv er så synlig. Når man jobber i innenfor dokumentarsjangeren kan en lett få et inntrykk av å presentere en sannhet, men i tegneserien vil tegnerens hånd alltid være synlig i de spor blyanten har satt på papiret. Det er ingen tvil om at dette er tegnerens subjektive tolkning. Det handler om et personlig prosjekt, hvor også min egen historie vil påvirke hvilket materiale jeg velger å jobbe med. Jeg har selv vokst opp i et misjonsmiljø og hadde et misjonskall en gang. Det ville vært unaturlig om ikke min erfaring på en eller annen måte vil bli synlig i dette prosjektet. Den subjektive bearbeidelsen gir også en forståelse av at et arkiv heller ikke representerer en objektiv sannhet. Materialet er gjerne samlet av ressursterke og innflytelsesrike institusjoner og personer. Redigering og sensur har forekommet.

Det er klarert at jeg kan tolke og bruke materialet i Misjonsarkivet som jeg selv ønsker så fremt min framstilling er innenfor reglene for personvern.

Statusrapport for Hva er det med arkiv.
for Lene Ask
med prosjektet: "Kjære Rikard."

Jeg er nå i ferd med å avslutte det kreative arbeidet med "Kjære Rikard."
Det som gjenstår er presentasjonen av materialet og det vil skje i følgende former og tids-perioder:

2014:

Februar/mars: Akershuskunstsenter: Utstilling av materialet i Utstillingen "The dream of the perfect society." (avsluttet)

13. Juni:

Lansering av boka "Kjære Rikard" under Oslo Comic Expo.
Boka blir gitt ut av No comprendo press.

Juni:

publisering av en kortfilm/animasjon bygget på boka.

26. juni:

Utstilling av materiale på Sandnes kunstforening.

Høsten:

Utsmykning på Misjonsskolen i Stavanger med tegninger fra Prosjektet.

November/desember:

Utstilling av materiale fra prosjektet på Deichman bibliotek avdeling Grünerløkka.

Jeg sender eksemplar av boka så snart den kommer fra trykkeriet.

Kommer også til å samarbeide med misjonsarkivet om en bredere presentasjon av prosjektet mot Stavangers befolkning. Gjerne med utgangspunkt i lokale steder knyttet til Misjonshistorien og historien i boka.

Hilsen Lene Ask

197/1901

B.S.J. No. 118

Da nevnte Sag er Næst Styrdens
lens Fattigstyre medkommet, oversendes
Sagen Høge og Fattigstyre til Renssels
else.

Næst Styrdens Fattigstyre 23/3 1901

Peder Jensen

3 Bilag følger.

46/1901. Sagen tilhørende det døde Ullensvangs fattig-
styre, idet man skal undersøge, at i hushold til
Kirkeboen er Elias Larsen kendt ganske rigtig
fide i Høge sogn, for Styrdens provisorisk, den
30te november 1867 på gæster Ingstad vesten
af færdig færdig, Lars Larsen og hustru Maria
Larsen færdig; men tjenstestyrerbetjenten har en hær-
dag alligevel ikke, da hans færdig med hans færdig
ikke havde nogensteds tjenstestyrerbetjent i Høge.
Færdig var nemlig omvendt, og efter hærken
paa Ingstads hærken, som hær, hærken færdig
kan hærken kendt hærken af. Kom den i hærken til Ing-
stad, og blev den færdig; kom søg om retten og
færdig af hærken som den 5te januar 1868 blev færdig
i Høge kirke og færdig navnet Elias. Høge og færdig
alder videre og færdig kendt med sig. Høge Lars Larsen
og kom som Høge en skal var færdig, hærken sin hærken
stærken, kunde viderkommet hærken, som færdig
Ingstad. Ikke give videre hærken om.

Høge Fattigstyre 30te marts 1901

Jakob J. Frødrichsen
f. t. formand.

3 bilag følger Kirke-Dept. V.

J. N. 0202 - 21 JAN 1902

GUDMUND VALDERHAUG

Arkivet handlar ikkje om fortida

Kunstnarane som fekk støtte av Kulturrådets prosjekt Kva er det med arkiv? har opna arkiva og gitt dei nytt liv ved å lyssetje dei frå nye vinklar. Dei kunstnarlege intervensjonane har skapt nye samanhengar som synleggjer at arkiv berre tilsynelatande handlar om fortida. Det er vår bruk og tolking av arkiva som vekker dei til live, og gir dei nye meiningar i nye kontekstar. Slik også med arkiva i dette prosjektet: dei er dei same, men dei er likevel forandra.

Dei færreste menneske har noko medvite forhold til arkiv, sjølv om vi meir enn nokosinne tidlegare er omgitt av arkiv. Når vi i våre daglege liv handlar i butikkar, passerer bomstasjonar eller kommuniserer med stat og kommune, blir det lagra opplysningar om oss og aktivitetane våre. Samtidig skaper dei fleste av oss kontinuerleg arkiv ved bruk av sjølvarkiverande elektroniske kommunikasjonsverktøy. Vi reflekterer lite over kva dette inneber. Den informasjonen som er lagra i arkiva til offentlege eller private verksemdar er utanfor vår kontroll. Det vi lagrar i våre mobiltelefonar eller e-postkonti, eller publiserer på Facebook eller Twitter, er tilsynelatande vårt, men det er arkivert og forsvinn ikkje – dersom vi ikkje slettar det. Og desse arkiverte opplysningane kan brukast til andre formål enn dei vi hadde tenkt oss.

I romanen *Profetene i Evighetsfjorden* er det ein episode som illustrerer dette. Hovudpersonen, Morten Falck, ønskjer seg tilbake til Grønland og søker Misjonskollegiet om ei stilling. Han blir kalla inn til eit møte med ein hr. Friedrich:

Han anvises en stol, Friedrich sitter på den andre siden av et skrivebord. Hånden hans hviler tungt på en tykk bunke dokumenter som er bundet sammen med en snor. Falck ser på bunken. Han vet hva som er i den utover hans regulære korrespondanse med kollegiet. Dagboken. De pornografiske tegningene av enken. Beskrivelsen av hans religiøse krise. Hans illegale formæling med

enken. Det hele. Fortiden. Hele Morten Falck er i den bunken. Hjertet synker i brystet på ham, og han innser at han aldri kommer til å få lov til å vende tilbake til Grønland, sannsynligvis ikke engang få virke som prest.

Jeg har ikke fått tid til å gjennomgå magisterens papirer ennå, sier hr. Friedrich.

Falck svelger munnvannet. Han overveier å overfalle mannen og ta dokumentene og springe av gårde med dem.

Jeg vil lese nøye igjennom dem en av de kommende dagene, så vil vi ta stilling til hans søknad.¹

Falcks dagbok skulle ikkje har vore der. Ho høyrer ikkje til Misjonskollegiets arkiv, men fordi han måtte forlate Grønland i all hast, vart dagboka liggjande att og sendt til København saman med embetsarkivet hans. Men denne dagen, 6. juni 1795, startar ein brann som legg store delar av København i oske. Nokre dagar seinare møter Falck hr. Friedrich igjen, og får vite at arkivet er dels kaos, dels tapt, og det vil ta månader å få det i orden. Og Falck blir prest på Grønland igjen, fordi dagboka ikkje lenger kan finnast. Fortida, «hele Morten Falck», er tapt i kaos eller fortært av flammene; arkivfeberen har slept taket og Morten Falck har overlevd.

I spenninga mellom å hugse og gløyme oppstår det som Jacques Derrida² kallar arkivfeber. Arkivet er ikkje eit levande minne; det inneheld spor etter hendingar som er nedteikna på eit fysisk eller virtuelt medium. Når

nokon arkiverer, er det eigentleg for å bli i stand til å kunne gløyme; informasjonen blir overført frå det personlege minnet til ein stad utanfor, ein stad der han kan bevarast og hentast fram når det trengst. Men dette opnar også for at den kan bli tilgjengeleg for og kontrollert av andre. Derrida kallar dette konsignasjon, som inneber å overføre noko til ein annan si varetakt – ei Facebook-side, ein e-postkonto eller ein arkivinstitusjon –, og vi treng «the exteriority of the place in order to get something archived».³

Når våre nedteikningar blir innlemma i arkivet, blir dei underlagt den arkhontiske⁴ makta som styrer tilgangen til, tolkinga og bruken av informasjonen. Som Falcks dagbok, kan Facebook-postane våre bli brukt mot oss eller på måtar vi ikkje hadde tenkt oss. Men dei nedteikningane som er overført til arkivet kan også bli øydelagde; arkivering ber alltid i seg ein fare for at dokument kan bli øydelagt ved uhell, eller medviten kassasjon fordi nokon kan meine at dei er utan verdi. Og nedteikningane er også truga av det Derrida kallar den arkivale dødsdrifta, av ønsket om å slette alle spor slik at ingen ting blir att: den Falck følte då han såg dokumentbunken på skrivebordet og som vart fullbyrda av bybrannen. Og det er her arkivfeberen kjem frå.⁵

I eit samfunnsperspektiv vil den arkhontiske makta vere knytt til dei som styrer. I følge Jacques Le Goff⁶ førte framvoksteren av skrifta til grunnleggjande endringar i det samfunnsmessige minnet. Tidlegare hadde menneskesamfunna vore avhengige av kollektiv tradisjon for å overføre historisk kunnskap og setje normer for samfunnslivet. Skrifta skapte nye minneformer. På den eine sida minnesmerke, offentlege monument med inskripsjonar som vart reist av kongar og keisarar for å feire og hugse bestemte hendingar, som kunne sette djupe spor i det kollektive minnet. På den andre sida førte oppfinninga av papyrus, pergament og papir – underlag utvikla spesielt for skriving – til at kommunikasjon og minne vart overført frå det høyrlege til det synlege domenet; det vart mogleg å registrere, dokumentere og kommunisere i rom og tid, og det vart det skapt ein ny form for arkiv, fordi ein med hjelp av det nye mediet kunne samle store mengder informasjon på relativt liten plass.

Og i denne konteksten oppsto det «eigentlege arkivet», det som vart skapt gjennom administrative prosessar

¹ Kim Leine, *Profetene i Evighetsfjorden* (Oslo: Cappelen Damm, 2012), 511.

² Jacques Derrida, *Archive Fever. A Freudian Impression*. (Chicago: The University of Chicago Press, paperback edition 1998); Jacques Derrida, «Archive Fever. (A Seminar by Jacques Derrida, University of Witwatersrand, August 1998)». I *Refiguring the Archive*, red. Carolyn Hamilton et al. (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002)

³ Jacques Derrida, «Archive Fever. (A Seminar by Jacques Derrida, University of Witwatersrand, August 1998)». I *Refiguring the Archive*, red. Carolyn Hamilton et al. (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002), 42.

⁴ Av arkhont, gresk for magistrat eller høgtstående embetsmann, som residerte i og kontrollerte arkheion, rådhuset og arkivet. Jf. Jacques Derrida, *Archive Fever. A Freudian Impression* (Chicago: The University of Chicago Press, paperback edition, 1998), 1–3.

⁵ Jacques Derrida, «Archive Fever. (A Seminar by Jacques Derrida, University of Witwatersrand, August 1998)». I *Refiguring the Archive*, red. Carolyn Hamilton et al. (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002), 42, 44.

⁶ Jacques Le Goff, *History and Memory*. (New York: Columbia University Press, 1992), 58–60.

⁷ David Lowenthal, «Archives, Heritage and History». I *Archives, Documentation and Institutions of Social Memory*, red. Francis X Blouin jr et al. (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005).

og dokumenterte handlingane og avgjerdene til dei som hadde ressursar og kunnskap til å halde slike arkiv, nemleg verdslege og religiøse makthavarar av ulike slag. Og mens desse reiste minnesmerke som offentlege manifestasjonar, for å styrke si eiga makt ved å skape og propagandere visse meisternarrativ om samtida eller fortida, vart arkiva deira av same grunn utilgjengelege for samfunnet. Desse «eigentlege arkiva» har alltid vore knytt til makttutøving, fordi eigarskap til dokumentasjonen var nødvendig for å styre og administrere og stadfeste rettar til landeigedom, arbeidskraft, leigeinntekter og produksjon.⁷ Ein historisk konsekvens var at andre arkivformer – kollektive munnlege tradisjonar, eller private arkiv – vart rekna som uinteressante for dei statlege arkivinstitusjonane som etter kvart vart etablerte.

II

Arkiv inneheld spor etter hendingar, informasjon som er nedteikna og bevart. Sjølv hendinga er ugjenkalleleg; for oss kan den berre eksistere i kraft av dei arkiverte spora, som aldri kan gi oss noko fullstendig bilete av det som hende. Ein grunn til dette er at dei er skapt av menneske som var aktørarar eller observatørar og gir sine versjonar av hendingane, anten direkte eller via mellommenn. Eit slikt døme er historia om Elias Larsen Kants fødsel (ill 1), som fattigforstandaren i Hegra gjenfortalde 36 år seinare:

Forældrene var nemlig omvandrende, og efter kaarkonen på Ingstads beretning, som hun, ligesom flere andre, kan bevidne sandheten af, kom de en kveld til Ingstad, og blev så finnens kone syg om natten og fødte et barn som den 5. januar blev døbt i Hegre kirke og fik navnet Elias. Derpaa drog forældrene videre og tog barnet med sig.

Elias Larsen Kant var ein sørsame frå Røros-traktene som på forunderleg vis hadde hamna i Hardanger, der han gjette rein på vidda, og seinare var med på å byggje Bergensbana. Opplysningane om fødselen, som vart henta inn for å avklare kor han hadde heimstamn i ei sak⁸ som ikkje skal vere tema i denne artikkelen, byggjer på det kårkona fortalde til fattigforstandaren.

Vi veit ikkje kor sann historia er, og vi kan tenkje oss andre forteljingar om fødselen; Elias sine foreldre har hatt sine opplevingar av den, som dei kanskje har delt med andre, men dei vart ikkje nedteikna og er difor utilgjengelege for oss. Det vi har er den versjonen som vart arkivfesta og bevart.

Den 14. juni 1931 skreiv Julius Lund i Sør-Varanger fattigvesen eit brev til fattigstyret i dåverande Bruvik kommune utanfor Bergen (ill 2).⁹ Han skriv at Sør-Varanger erkjenner at Alfred Morten Antonsen Sæter har heimstamnsrett i kommunen og at dei vil gi refusjon. Men han gjer noko meir: Nede i høgre hjørne opplyser han at «yderligere refusjon betales ikke. Sæter, som er løs-kar, får greie sig selv».

Det er ikkje uvanleg å finne slike meldingar i fattigvesenarkiva. 1930-talet var prega av stor arbeidsløyse, og det var mange som reiste omkring; dei fleste var nok på jakt etter arbeid, men ikkje alle. Om Alfred Morten Antonsen Sæter var arbeidssøkjar eller gjekk på loffen, veit vi ikkje. Det vi veit, er at han fekk nokre kroner av fattigvesenet i Bruvik ein junidag i 1931, og at fattigvesenet i heimkommunen karakteriserte han som «løs-kar». Og så lenge vi ikkje har tilgang til dokument som seier noko anna, er det denne karakteristikken som vil bli ståande.

Desse to eksempla dokumenterer, slik offentlege arkiv ofte gjer, møte mellom myndigheiter og enkeltmenneske. Alle borgarar inngår i ulike relasjonar med kommune, fylkeskommune og stat, som elevar, studentar, skatteytarar, som fører til at det blir skapt arkiv. Makt spelar ei rolle i alle slike relasjonar. Sjølv om den enkelte kanskje ikkje opplever det slik, det er t.d. trass alt skatteetaten si oppgåve å rekne ut kor mykje skatt vi skal betale, og derfor er relasjonen mellom myndigheit og borgar asymmetrisk, fordi det er myndigheita som bestemmer kva slags opplysningar som skal hentast inn, brukast og arkiverast.

Og i nokre tilfelle blir makta påtrengjande, som Mikael Eivergård har konstatert:

Alla möten mellan individ och samhälle – som äger rum inom vad vi lite grovt kan avgränsa till de juridiska, sociala och medicinska verksamheterna – resulterar i skrivna handlingar såsom akter, journaler, ansökningar, utredningar, förhör, samtal. ... Här finns ett sökande efter sådant som kan förklara att just denna person

8
Fattiglova av 1900 fastsette at ein kommune som ytte fattighjelp til ein person kunne krevje 2/3 av beløpet refundert frå den kommunen der vedkommande hadde heimstamn. Før lova om folkeregister trådde i kraft i 1946 kunne det vere ein omfattande prosess å finne ut kor ein person høyrde heime. Saka om Elias Larsens Kants heimstamn gjekk over fire år og inneheld meir enn 80 enkeltokument. Arkivreferanse 1230 Ullensvang 311 Da. 10, Interkommunalt arkiv i Hordaland.

9
Arkivreferanse 1251 Bruvik 311 Fa.1, Interkommunalt arkiv i Hordaland.

10
Mikael Eivergård, «Den svenska steriliseringsfrågan». I *ABM-skrift nr 28: Arkiv, demokrati rettferd*. (Oslo: ABM-utvikling, 2006), 33.

11
Partsinnsynet vart innført med forvaltningslova i 1970.

12
Sjå t.d. Eivind Engbretsen, *Hva sa klienten? Retorikken i barnevernets journaler*. (Oslo: Cappelen, 2007).

befinner sig i situationen som klient eller patient. På vilket sätt har det gått fel, när och hur och vilka kan orsakerna vara? Alla dessa undersökningar har egentligen en gemensam grundfråga – vem är den undersökte?¹⁰

Eivergård gjorde sine observasjonar under arbeid med arkiv som dokumenterte sterilisering av svenske kvinner og menn, og han bidrar med vesentleg kunnskap om vilkåra for skapinga av klientarkiv. I møte mellom ein offentlig fagperson og ein klient er maktrelasjonen openbar; det er fagpersonen som spør og klienten som svarar, og det er myndigheita sin relevansoppfatning som er bestemmande for kva slags opplysningar som

blir nedteikna og kva slag kategoriar som brukt for å beskrive klienten. Maktutøvinga til fagpersonen treng ikkje vere bevisst; den kan vere naturalisert som etablerte faglege arbeidsmåtar i ein gitt bedriftskultur som igjen inngår i større samfunnsmessige kontekstar, som set normer og gir føringar som pregar form og innhald i nedteikningane.

Arkiv inneheld spor etter hendingar, informasjon som er nedteikna og bevart. Sjølv hendinga er ugjenkalleleg; for oss kan den berre eksistere i kraft av dei arkiverte spora, som aldri kan gi oss noko fullstendig bilete av det som hende.

Dette er også tilfellet i dag; sjølv om klienten sin rett til partsinnsyn¹¹ har endra føresetnadene for kva som kan skrivast, er maktrelasjonane framleis til stades og kan avdekkjast ved ein analyse av fagspråk og retorikk.¹² I eldre arkiv er den partiske forteljinga til myndighetene usminka og stadfestar den sosiale marginaliseringa som klienten var utsett for, og etablerer henne som ei – tilsynelatande – historisk sanning. Om vi vil forstå nedteikningane, må vi lese dei mothårs, noko som føreset kunnskap om konteksten til arkivet. Dersom dokumenta finst.

III

I filmen *Star Wars, Episode II. Attack of the Clones* er det ei scene der jedi-meisteren Obi-Wan Kenobi oppsøker arkivet for å finne opplysningar om et fjernt planetsystem som han ikkje kan finne på noko kart. Arkivaren, madame Jocasta Nu, leitar i katalogane, men må resignere: «Eg beklagar, men det systemet du leitar etter eksisterer ikkje.» «Det er umogleg», seier Obi-Wan, «kanskje arkivet er ufullstendig?» «Arkivet er altomfattande og fullstendig komplett, min unge jedi», svarar arkivaren. «Ein ting kan du vere absolutt trygg på: Dersom noko ikkje finst i våre arkiv, så eksisterer det ikkje!»¹³

Men førestillinga om det perfekte arkivet er falsk. Ingen arkiv inneheld ein fullstendig dokumentasjon av kva som har skjedd, i ei offentleg eller privat verksemd, i ein organisasjon eller eit menneskeliv. Nokre opplysningar blir aldri nedteikna, nokre dokument hamnar aldri i arkivet, andre dokument blir tatt ut av arkivet og øydelagt, og dei fleste arkiv blir aldri bevart. Arkivet er eit selektivt minne.

Dette er også eit uttrykk for den arkhontiske makta. Arkivinstitusjonane kan ikkje bevare alt; det er nødvendig å velje ut kva som skal bevarast. Og her kjem vi tilbake til Derrida, til det han kallar akkumulasjonens økonomi, der arkivaren utøver «...the social and political power of the archive, which consists in selecting the traces in memory, in marginalising, censoring, destroying, such and such traces through precisely a selection...».¹⁴ For norsk offentleg forvaltning har Riksarkivaren utarbeida regelverk for bevaring og kassasjon, som byggjer på vurderingar av den langsiktige bevaringsverdien til dokumentasjonen og «rettslig eller forvaltningsmessig» dokumentasjonsverdi for borgarar og forvaltningsorgan.¹⁵

Denne systematiske tilnærminga til bevaringsutval gjeld berre for offentlege arkiv som er bevaringspliktige med heimel i arkivlova. Det store fleirtalet arkiv har gått og går framleis tapt fordi ingen har (tatt) ansvar for å bevare dei. Andre har blitt øydelagt bevisst, fordi nokon har ønska å slette spor etter tvilsame eller ulovlege aktivitetar, eller av andre omsyn. Eit døme som eg personleg har opplevd, var då eg som tilsett i Interkommunalt arkiv i Hordaland var på besøk i ein av dei mindre kommunane i fylket og vart fortalt av

13
Personleg referat og omsetjing ved artikkelforfattaren.

14
Jacques Derrida, «Archive Fever. (A Seminar by Jacques Derrida, University of Witwatersrand, August 1998)». I *Refiguring the Archive*, red. Carolyn Hamilton et al. (Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002), 44.

15
Sjå Bevarings- og kassasjonsbestemmelser for fylkeskommunale og kommunale arkiv skapt etter 1950, <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2013-12-20-1739> (lese 18.12.14)

16
Vilhelm Lange, «Bevaringsverdig? Privatarbiver i Riksarkivet gjennom 100 år». I *Undervegs. Festskrift til Egil Nysæter*, red. Anne Aune et al. (Oslo: ABM-media 2009).

17
Dag Solstad, (2013): *Det uoppløselige episke element i Telemark i perioden 1591–1896*. (Oslo: Forlaget Oktober, 2013) 6–7.

18
Jf drøftinga i Gudmund Valderhaug, *Fotnote eller tekst? Arkiv og arkivarar i det 21. hundreåret*. (Oslo: ABM-media, 2011), 13–18.

19
Sjå Gudmund Valderhaug, *Fotnote eller tekst? Arkiv og arkivarar i det 21. hundreåret*. (Oslo: ABM-media, 2011), kap. 8 for ei vidare drøfting av desse spørsmåla.

sosialsjefen at han eigenhendig hadde brent dei gamle barnevernsmappene fordi «den elendigheita skal vi berre gløyme». I dette konkrete tilfellet innebar brenninga av dokumenta at dei tidlegare barnevernsklientane mista retten til å få innsyn i og kunnskap om sine egne personlege historier, noko som også kan ha påverka deira moglegheiter til å krevje oppreising og erstatning for eventuelle forsømmingar frå barnevernstenesta si side – eit tema vi skal kome tilbake til nedanfor.

«Bordvise ved sangforeningen Harmoni's fest 23. februar 1923» (ill 3) har kanskje ikkje dei store litterære kvalitetane, men som

kjelde til kunnskap om dagleglivet kan den ha større verdi enn mange hyllemeter med departementale saksdokument. Eit par av versa går slik:

At feste høit uten øl og dram
er no tørt du
For det vi takke kan Abraham
har jeg hørt du
Og skinkesteken saa blank og fed
maa kanske ædes i vort ansikts sved
uten dram du.

Men hvis du kjender en doktor litt
og det bør du
Han kan vel gi deg resept på sprit
hvis han tør du...

... og vi skjønner at dette var i forbodstida på 1920-talet, då sal av brennevin og heitvin var forbode, men – som det går fram av viseteksten – ein kunne få kjøpt brennevin «til medisinsk bruk» mot resept frå ein lege.

Arkivet etter Sangforeningen Harmoni – som seinare skifta namn til mannskoret Barden, og som var aktivt fram til tusenårsskiftet – vart redda ved eit tilfelle, fordi ein tilsett ved Fylkesarkivet i Hordaland kjende ein som hadde vore med i koret frå heilt andre samanhengar enn song. Det er eit av svært få mannskorarkiv som er bevart og tilgjengeleg for bruk i arkivinstitusjonane. Arkiva etter dei fleste av dei tusenvis av andre manns-, kvinne- og blandakora som ein gong eksisterte har gått tapt.

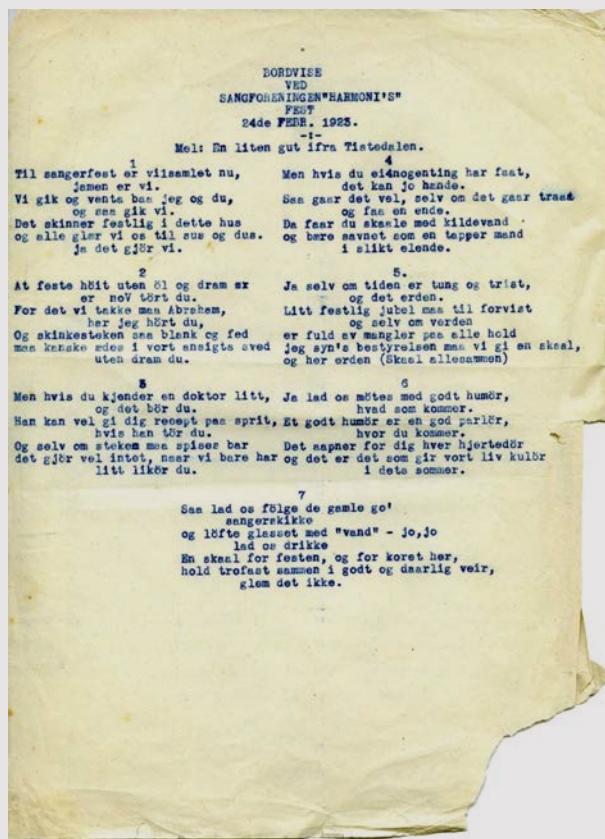
Den norske arkivlova føreskriv arkivplikt for offentlege organ, og etablerer eit system for arkivbevaring, der Riksarkivet og statsarkiva skal bevare arkivet til staten, mens kommunar og fylkeskommunar er ansvarlege for å bevare sine arkiv. Men systemet omfattar ikkje bevaring av arkiv frå private verksemder, organisasjonar og

enkelpersonar. Det norske arkivlandskapet, dei 30-40 arkivinstitusjonane som er spesielt oppretta for å bevare arkiv, er med eit par unntak finansierte av stat eller kommune for å bevare eigarane sine arkiv og har lite ressursar til andre oppgåver. Konsekvensen er at spora frå privat sektor har blitt neglisjert, ikkje på grunn av vond vilje, men på grunn av ein fagleg tradisjon som har favorisert dei offentlege arkiva.

Røtene til denne tradisjonen går mange hundre år tilbake i tid. Det opphavlege formålet med arkivbevaring var – som vi har sett – å sikre herskarane si makt med å dokumentere rettar, eigedom og transaksjonar. Arkiva var herskarane sin private eigedom, og sjølv om Stortinget «nasjonaliserte» dei tidlegare eineveldearkiva ved opprettinga av Riksarkivet i 1817, endra ikkje dette bevaringsformålet. Riksarkivet, og etter kvart statsarkiva, si oppgåve var å bevare statens arkiv; dei få private arkiva som vart bevart var gjerne personarkiv etter framstående menn i politikk og samfunnsliv.¹⁶

I romanen *Det uoppløselige episke element i Telemark i perioden 1591–1896* gjer Dag Solstad opp følgjande arkivstatus for den sjettede generasjonen før sine beste-foreldre:

Denne generasjonen som ble født en gang helt mot slutten av 1600-tallet, og hvorav de fleste fant sin død hen imot midten av 1700-tallet, og som har brukt omtrent 300 år på sin vandring fra seg til oss, inneholder 64 navn på listene over både Birgithe Andersdatter Tveitan og Hans Bertinius Brynildsen Tveitans forgjengere. Av disse har min mormor 50 gjenværende navn, altså 50 identifiserbare forgjengere, og min morfar 57. Det vil si at min morfar har mistet 7 av sine forgjengere, mens av min mormors tipp-tipp-oldeforeldre er 14 navnløse hull i hennes slektstavle, og følgelig i min bevissthet. De 50 andre av hennes forgjengere i 6. generasjon finnes det spor av, i kirkebøker, tingbøker, pantebrev, skifter, eller i muntlige overleveringer, i sang, stev,

Bordvise ved Sangforeningen
Harmonis fest 14. februar 1925

historier, nedtegnet etter to-tre hundreår i folkloristisk tradisjon, gjerne bygdebøker fra Bøherred, Heddal, Sauherred, Seljord, Kvitseid, Drangedal, nok til at de får seg et navn, om ikke annet enn et fornavn, knyttet til en gård...¹⁷

Solstads status illustrerer tre forhold. For det første ser vi at også offentlege arkiv har gått tapt, i dette tilfelle kyrkjebøker med opplysningar om dei 21 namnlause hola i slektstavlene. For det andre at ingen private arkivkjelder er nemnt. Og endeleg at mange av kjeldene til kunnskap om forgjengarane er «ikkje-arkivale», dvs. munnlege kollektive tradisjonar.

I arkivfagleg samanheng har omgrepet arkiv tradi-

sjonelt vore reservert for skriftlege dokument som vart skapt, mottatt eller behandla av ei administrativ eining. Dette representerer ei snevrare arkivforståing enn den derridaske, som i prinsippet inkluderer alle «spor etter hendingar» som er nedteikna på ytre underlag: film, fotografi, dokumentarisk kunst, – og i visse samanhengar også munnlege tradisjonar, der den kollektive eigarskapen til forteljingane i stor grad regulerer form og innhald og fungerer som eit ytre underlag.¹⁸

Den etablerte arkivfaglege tenkinga og praksisen i arkivinstitusjonane har altså favorisert dei offentlege arkiva og neglisjert private arkiv og andre arkivformer enn det skriftlege dokumentet. Arkivinstitusjonane har vore endestasjonen for dokumentasjonen, bevart og tilgjengeleg for dei som har etterspurt den. Men i løpet av dei siste 20 år har arkivinstitusjonane si samfunnsrolle blitt problematisert; dei skal ikkje berre vere passive mottakarar av dei offentlege arkiva, men aktivt arbeide for å dokumentere heile samfunnsutviklinga, der private arkiv og andre dokumentformer har sin sjølvsegte plass. Og dei skal ikkje berre bevare, men drive aktiv arkivformidling for gjere arkivressursane tilgjengelege for samfunnet.¹⁹

IV

Arkivbevaring inneber ein kontinuerleg akkumulasjon; arkivsamlingane i institusjonane veks etter kvart som nye avleveringar kjem inn. Bevaringa har den sekulære evigheita som tidshorisont, noko som gjer arkivbevaring til eit arbeid som ikkje lar seg innordne i vanlege samfunnsøkonomiske kategoriar: Kostnaden kan ikkje reknast ut, fordi arkiva skal bevarast med den sekulære evigheita som horisont. På den andre sida er verdien til materialet ukjent – den kan ikkje målast i pengar, men heller ikkje som bruksverdi – fordi vi ikkje veit korleis arkiva kan bli brukt i framtida.

Det vi veit, er at arkiv gir eit samfunn kontinuitet. Arkiva er – som Brien Brothman²⁰ har peika på – eit bindeledd mellom dei døde og dei ufødde; vi byggjer relasjonar til tidlegare generasjonar gjennom å bruke arkiva, og vi etterlet oss arkiv slik at komande generasjonar kan etablere relasjonar til oss. Brothman diskuterer arkivbevaring som gåve, men ulikt dei gåvene vi gir til slekt og vener, handlar arkiv om gåver som blir gitt i tid, og ikkje i rom. Han meiner at arkivinstitusjonane ikkje er noko verd, dersom dei ikkje først og fremst lekamleggjer den timelege inkluderinga til samfunnet, og bidrar til openheit til døde og ufødde generasjonar. I dette perspektivet er eldre arkiv gåver til oss frå dei døde, og dei arkiva som vi skaper i dag, gåver frå oss til dei ufødde. Dette perspektivet plasserer arkivbevaringa utanfor den ordinære samfunnsøkonomien; den arkivale gåva er ingen investering som skal kaste noko av seg, vi vonar at mottakaren vil setje pris på den, men veit det ikkje, og vi veit heller ikkje kva den vil bli brukt til.

Prestane som førte kyrkjebøker på 1700-talet hadde inga førestilling om at deira nedteikningar ein gong i framtida skulle bli brukt av menneske som vil rekonstruere sine historiske slektsliner. Formålet med kyrkjebokføringa var kontroll: at samfunnsindividida vart døypt, konfirmert, lovleg gift og gravlagt i vigsla jord, men kyrkjebøkene gav samtidig oversyn over folketalet og inneheldt informasjon som kunne bli brukt i arveoppgjer, i rettssaker, til soldatutskrivning og skattlegging.

På ulike måtar har også andre arkiv endra karakter. Det mest kjende i internasjonal samanheng er kanskje arkivet etter Stasi – *Ministerium für Staatssicherheit* – i tidlegare Aust-Tyskland, som då Berlin-muren fall i 1989 hadde ca 200.000 agentar som på heiltid eller deltid rapporterte om sine naboar, arbeidskameratar og vener. I Stasi-arkivet i Berlin kan vi finne

20

Brien Brothman, «Perfect present, perfect gift: finding a place for archival consciousness in social theory», *Archival Science* vol. 10, nr. 2, 2010.

21

Mikael Eivergård, «Den svenska steriliseringsfrågan». I *ABM-skrift nr 28: Arkiv, demokrati rettferd*. (Oslo: ABM-utvikling, 2006), 35.

22

Verne Harris, «Against the grain: psychologies and politics of secrecy», *Archival Science*, vol. 9, nr. 3–, 2009.

23

Jaques Derrida, *Archive Fever. A Freudian Impression* (Chicago: The University of Chicago Press, paperback edition, 1998), 36.

ca 110 kilometer med mapper som hovudsakleg inneheld opplysningar om austtyske borgarar. I dag har dette arkivet eit nytt formål; frå å vere eit verktøy for overvaking og undertrykking har det blitt ein reiskap for rettferd og oppreising.

I norsk samanheng har arkiva spela ei tilsvarande rolle for tidlegare barneheimsbarn, krigsbarn, og nasjonale minoritetar som samar, kvenar og romani som har kravd oppreising og erstatning for offentleg omsorgssvikt eller mangelfull utdanning. Når arkiva på denne måten endrar karakter, får det følgjer for vår lesing av nedteikningane:

Interasset handlar inte om huruvida kvinnan hos kuratorn verkligen hade målade naglar eller om hon tuggade tuggummi, utan om det faktum att dessa saker intresserade kuratorn och att de ingick som underlag i myndigheternas bedömning av hennes karaktär.

skriv Mikal Eivergård²¹ om dei svenske steriliseringsarkiva. Vår interesse er ikkje lenger knytt til kva som står i sakene, men kvifor det vart arkivert. Og arkivet, som ein gong stigmatiserte og marginaliserte, kan få ei frigjerande kraft når det kan bidra til rettferd.

Folk som besøker Stasi-arkivet i Berlin i dag, får gjerne fortalt historia om forsøka på å øydeleggje arkiva og korleis dei vart redda. Hausten 1989 var det tydeleg for dei tilsette i organisasjonen at regimet si tid gjekk mot slutten, og dei sette i gang å makulere dokumentasjon av overvakinga av borgarar i DDR. Makuleringsmaskinane gjekk døgntinuerleg til dei braut saman, nye maskinar vart kjøpt i Vesten og køyrt til også dei gjekk i stå, før ein sette i gang å rive dokumenta i filler med hendene. Berlinmuren fall 9. november 1989, men kva gjekk føre seg i Stasis hovudkvarter i Berlin? Den 15. januar 1990 samla ei menneskemengde seg utanfor hovudkvarteret; dei vart etter kvart så mange at dei trengde seg forbi politisperringane og inn i bygningane. Dagens besøkande blir fortalt at dette skjedde under parolen «Die Akten gehören uns!»; dei som hadde vore overvaka og registrerte av STASI aksjonerte for å verne arkiva mot øydelegging, slik at dokumenta kunne bli brukt til å avsløre sanninga. Og det finst fotografi som viser at dette slagordet vart brukt, men samtidige avisoppslag fortel også om hærverk som gjekk ut over både inventar og arkiv. Begge typar handlingar kan vere symptom på arkivfeber: ønske å leggje fortida bak seg med å øydeleggje arkiva eller bruke dei for å oppnå rettferd.

V

Fordi arkivet er overlevande spor etter ugjenkallelege hendingar, og fordi det er selektivt, ufullstendig og partisk, er det ope for forskjellige lesingar, tolkingar og førestillingar. Og, som Verne Harris har peika på, arkivet «subsists in spectrality. It is the domain of ghosts».²² I arkivet talar den som ikkje lenger er til stades, og dette gjeld også oss sjølve; om du finn noko du skreiv for fire år sidan, eller eit bilete du tok i fjor sommar, er den personen som skapte desse dokumenta ikkje lenger til stades. Du har gått ut av dei arkivskapande kontekstane; du har gått vidare. Endå meir tydeleg er dette når arkivdokumenta er 50 eller 100 år gamle; det vi får vite om Elias Larsen Kant frå nedteikningane om han, er berre nok til å skape eit flimrande, uklart skuggebilete av ein gjengangar.

Arkiv handlar berre tilsynelatande om fortida. Det som vart skrive ned, spora etter noko som har hendt, får liv i lys av framtida. Spørsmålet om arkivet er difor ikkje eit spørsmål om fortida, skriv Derrida:

It is not the question of a concept dealing with the past that might already be at our disposal, *an archivable concept of the archive*. It is a question of the future, the question of the future itself, the question of a response, of a promise, and of a responsibility for tomorrow. The archive: if we want to know what that will have meant, we will only know in times to come. Perhaps. Not tomorrow, but in times to come. Later on, or perhaps never.²³

Og dette er kanskje ein av dei eigenskapane ved arkiv som mest innbyr til kunstnarlege intervensjonar.

Referansar

Brothman, Brien, «Perfect present, perfect gift: finding a place for archival consciousness in social theory». *Archival Science*, vol 10, nr. 2, 2010.

Derrida, Jacques (1996): *Archive Fever. A Freudian Impression*. The University of Chicago Press, paperback edition, Chicago 1998.

Derrida, Jacques (2002): «Archive Fever. (A Seminar by Jacques Derrida, University of Witwatersrand, August 1998)». I *Refiguring the Archive*, red. Carolyn Hamilton og Verne Harris, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 2002.

Eivergård, Mikael, «Den svenska steriliseringsfrågan». I: *ABM-skrift nr 28: Arkiv, demokrati rettferd*. ABM-utvikling, Oslo, 2006.

Engelbreten, Eivind, *Hva sa klienten? Retorikken i barnevernets journaler*. Cappelen, Oslo, 2007.

Harris, Verne, «Against the grain: psychologies and politics of secrecy», *Archival Science*, Volume 9, nr. 3–4, 2009.

Lange, Vilhelm (2009): «Bevaringsverdig? Privatakriver i Riksarkivet gjennom 100 år» I *Undervegs. Festskrift til Egil Nysæter*, red. Anne Aune og Gudmund Valderhaug. ABM-media, Oslo, 2009.

Leine, Kim, *Profetene i Evighetsfjorden*. Cappelen Damm, Oslo, 2012.

Le Goff, Jacques, *History and Memory*, Columbia University Press, New York/ Oxford, 1992.

Lowenthal, David, «Archives, Heritage and History». I *Documentation and Institutions of Social Memory*, red. Francis X Blouin jr og William G Rosenberg. University of Michigan Press, Ann Arbor, 2005.

Solstad, Dag, *Det uoppløselige episke element i Telemark i perioden 1591–1896*. Forlaget Oktober, Oslo, 2013.

Valderhaug, Gudmund, *Fotnote eller tekst? Arkiv og arkivarar i det 21. hundreåret*. AMB-media, Oslo, 2011.

PROSJEKT Lyder som Nordland	HVA Lydkunst
KUNSTNERE Elin Øyen Vister / Siri Austeen	
ARKIV Arkiv i Nordland	

Elin Øyen Vister / Siri Austeen

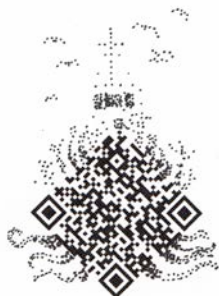
Lyder som Nordland

62

Tenk deg at vi lever i en kultur hvor fortid, framtid og nåtid eksisterer parallelt. Og at de forskjellige tidsnivåene påvirker hverandre fordi vi tenker langsiktig. At det å bære med seg en forståelse av fortida setter nåværende liv inn i en større sammenheng og gir dybde til drømmen om hva framtida er.

...

Før GPS-en sine dager, når tåka overrumpla folk på havet, kunne folka som levde i øylandet Røst, navigere båtene sine etter lyden av fugleffjella i hekketida. Det berømte *flåget* på Vedøy var hjemmet til tusenvis av krykkjer og lomvi. I sin tid var det et lydlig Niagara. Nå har det stilnet hen. Tidligere var vårens ankomst langs den nordnorske kysten, og på Røst, synonymt med måsenes tilbakekomst. Lyden fra fiskemåse, tjeld og ærfugl var lyden av vår.

* LYTT 1

Når fortellinger om lyder som har vært, ikke følger med inn i den kollektive bevisstheten vår gjennom historieskrivinga, mister vi en del av oss sjøl.

Lydlandskaper er, som samfunnet ellers, i evig forandring. Hva var lyden av Mo i Rana før, og hva var den etter at jernverket etablerte seg og bidro til en fordobling av befolkningsveksten? Hvordan opplevdes overgangen fra åretak i Vestfjorden til titusentalls av båtmotorer for livet over og under vann? Hvordan lyder Nordlands hverdag i dag?

Hva er lydbildene av industrien, transporten, skigåinga, handelen, strikkepinnene, seismikken, dataspillene, oppdrettsanleggene, fisket i ulike former, skogbruket, båtmotorene, tåkelurene, møsbrømlufsebakkinga, stillheten, tørrfiskvrakinga, lundefuglene i lundeura, de nyklekte hegrefuglene, ørneungeklekkinga eller topografien og dertil klangrommene som utgjør regionen – geografien som nærer de særpregede dialektene?

Når fortellinger om lyder som har vært, ikke følger med inn i den kollektive bevisstheten vår gjennom historieskrivinga, mister vi en del av oss sjøl. Vår akutte

sanselige opplevelse av verden, nanoøyeblikket før hjernen begynner å analysere alle sanseintrykk, er sammensatt og komplimenterende. Vi kan ikke skille fra hverandre det å høre, se, smake og føle. I vår tid har den vestlige verdenskulturen gitt det visuelle en framtreddende rolle.

* LYTT 2

Som kunstnere som jobber med lyd, søker vi å trekke fram hørsel og lytting for å oppnå en mer balansert sansing. Lydkunst kan like gjerne kalles lyttekunst. Det handler om persepsjon og mening. Utleddet fra spørsmålet om hva vi hører, spør vi: Hva er det vi lytter til i lyden?

...

Å se nærmere på Nordland som et rikt akustisk territorium har vært en del av våre ulike kunstprosjekter i Nordland de siste årene. I samarbeid med skoleklasser i Vågan initierte Siri Austeen *Lyder som Vågan – Utvikling av kommunelyd for Vågan kommune* i 2007. Siden 2010 har Elin jobbet med prosjektet *Soundscape Røst* i Røst-arkipelen. Vi ønsker å fremme betydningen av lyd som et samtidsdokument. Under fanen *Lyder som Nordland* undersøker vi i samarbeid med Arkiv i Nordland hva en utvidet forståelse av lyd i arkiv kan være.

* LYTT 3

...

Våren 2013 hadde vi vårt første møte i Bodø med lederen for Nordlandsbanen. Da presenterte vi forslaget om å formidle lydkunst på toget i form av en lyttekuppé som skulle kalles *Lytte til på reisa!* Vi ønsket å tilby de reisende stedsrelaterte lydverk basert på arkivmateriale fra Arkiv i Nordland, lyd samlet inn gjennom vår publikumsretta innsamlingsaksjon, og egne lydopptak fra regionen. Togtraseen fra fylkesgrensa mellom Nordland og Nord-Trøndelag og opp til Bodø definerte vi som vår tidslinje, og toget skulle være vårt spillehode. Reisa ble delt opp i seks deler, og vi inviterte med oss fire kolleger til å lage seks ulike bestillingsverk. De inviterte kunstnerne hadde personlig tilknytning til fylket og takket alle ja til å være med. Vi så også for oss en temporær «Artist in Archive»-ordning som i samarbeid med Arkiv i Nordland og Nordland fylkeskommune skulle tilby kunstnere opphold i Bodø og innpass i *Lyder som Nordland* / Arkiv i Nordland. NSB skulle dessuten dekke kostnadene for én reise tur-retur pr. kunstner.

* LYTT 4

Vi diskuterte ulike avspillingsløsninger. Siden enkelte togsett kunne gå på Nordlandsbanen den ene dagen og i Gudbrandsdalen den neste, var det ingen god løsning å fastmontere lytteutstyr i vognene. Ettersom apper er i tiden og når ut til mange, falt vi for en slik løsning. En app ville kunne kombinere avspilling av kunstnerisk bearbeidet lyd med GPS-styrt avspilling, slik at man ved utvalgte punkter langs ruta kunne spille av stedsspesifikke, historiske og/eller dagsaktuelle lyder.

Oppfølging og utvikling av app-ideen fortsatte gjennom hele 2013. Vi deltok på Hackaton, etter initiativ fra Norsk kulturråd, og vi begynte å samarbeide med IT-selskapet Knowit fra Oslo, som administrerer NSBs nettbaserte billettsystem. Etter en rekke møter gav de oss et godt tilbud på en app-løsning for *Lytte til på reisa!*. Nordlandsbanen støttet opp om forslaget og sendte oss til NSB Marked og Salg i Oslo, hvor vi presenterte

prosjektet vårt. Tanken var at NSB skulle dekke meste-
parten av kostnadene ved produksjon av appen, sponse
togreiser og stå for publikumsinformasjon. Ideen fikk
en veldig god mottakelse, og saken ble sendt videre til
NSBs produktråd. I mars 2014 kom dessverre beskjeden
om at NSB allikevel ikke ville støtte prosjektet, ettersom
det ikke favnet bredt nok. Lufta gikk ut av ballongen.
Drevne forretningsfolk tar gjerne et nei for et tja – men
som kunstnere er vi vant til å være hands-on i prosjek-
tene våre. Et helt års arbeid med omfattende planleg-
ging, idéutvikling og møtevirksomhet retta mot tunge
aktører var veldig lærerikt og i tråd med vårt ønske om
å utforske nye arenaer for formidling av arkivmateriale
og lydbasert kunst. Men året hadde vært krevende, og
vi bestemte oss for å la app-ballen ligge.

...

Vi har søkt tilbake til kjernen av prosjektet, og nå jobber
vi med to nye lydverk: et lytteverk og et lyd-til-film-
prosjekt skapt av arkivmateriale. I tillegg skal vi utvikle
et nettbasert lydkart over Nordland. Den grafiske form-
giveren Ariane Spanier utvikler prosjektets grafiske profil.
Lydkartet skal lanseres i februar 2015, og det vil sam-
tidig være startskuddet for en bred publikumsretta inn-
samlingsaksjon i Nordland. Her er både fylkets presse-
kanaler og Arkiv i Nordland engasjert. Lydkartet vil ha
opp- og nedlastningsfunksjon for lyd, og publikum kan
bidra med lydlige stedsbilder fra fylket. Det nettbaserte
kartet vil også tilby guidede lydturer, slik at publikum kan
utforske nye områder.

* LYTT 5

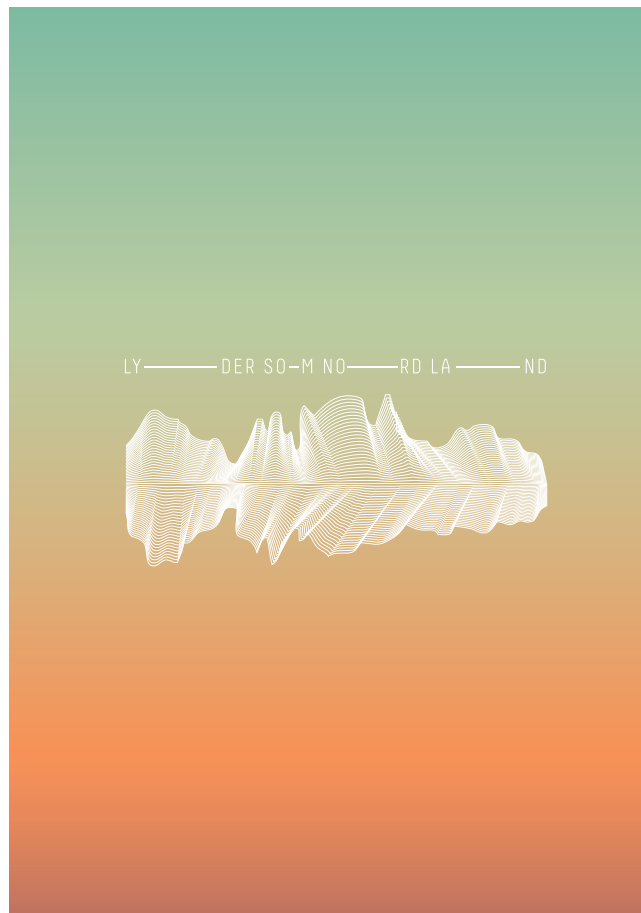
Gjennom denne brede lydinnsamlingsaksjonen spiller
vi videre på Arkiv i Nordlands Gjenklang-prosjekt, der
arkivet gikk ut i media og etterlyste gamle lydopptak
fra fylket. I vår videre utforskning av Nordlands lydlige
spekter sammen med Arkiv i Nordland er vi i gang med
å samle inn lyd, regionalt og nasjonalt, via skoler, kom-
munesentre, museer og spesielt interesserte. Arkiv i
Nordland melder om stor interesse fra kommunene til
å delta. Deler av Austeen/Visters eget lydmateriale fra
tidligere kunstneriske undersøkelser i Nordland vil også
brukes i prosjektet.

Våren 2015 reiser vi ut på en formidlingsturné hvor vi
presenterer *Lyder som Nordland*, fortrinnsvis gjennom
besøk på kinoer rundt om i fylket. Vister vil presentere et
nytt flerkanaals lydverk basert på opptak fra Røst og lyd i
arkiv. Austeen viser en ny, lydlagt versjon av stumfilmen
Lofotsmeden fra 1953 av Carl Nesjar, basert på film og
lyd fra arkiv, samt egne opptak fra Vågan. Gjennom en
performance som består av tekst, samlytting, musikk
og presentasjoner av lokale enkeltlyder, vil vi skape en
bredspektret forestilling. Vi planlegger å publisere en
liten trykksak som foruten programmet også vil romme
kunstnerisk og dokumentarisk materiale knyttet til
arbeidet *Lyder som Nordland*.

* LYTT 6

* klikk på hyperlink eller scan qr-koden
for å lytte til *Lyder som Nordland*.

LYTTEØVELSER

1.

Legg fra deg publikasjonen eller sett datamaskinen i dvale. Reis deg fra stolen og gå en tur. Pust...se...lytt. Forestill deg at du har øyne under føttene; du ser med fotsålene; føttene guider; pust, la deg bevege av føttene. Pust og gi oppmerksomhet til det som lytter.

2.

Legg fra deg publikasjonen eller sett datamaskinen i dvale. Sett deg i en behagelig posisjon som du kan bli sittende i en stund. Pust. Vær oppmerksom på pusten. Lytt til pusten. Pust dypt inn i magen...inn og ut. Lukk øynene. Flytt oppmerksomheten til omgivelsene. Hva er det du hører i og rundt deg?

Anne Ogundipe	
Fra:	PostNKR
Sendt:	16. oktober 2012 07:16
Til:	Anne Ogundipe
Emne:	V5: Søknad; Hva er det med arkiv?
Vedlegg:	Hva er det med Arkiv prosjektbeskrivelse (2)-1.pdf; Hva er det med arkiv - Deltakelse i prosjekt Arkiv i Nordland med (L301304_1_P)_O.pdf

NORSK KULTURRÅD	
Saksdok. nr.	11/848-17
Arkivnr.	16 OKT. 2012
Merk.	321

Fra: siri.austeen [mailto:siri.austeen@gmail.com]
Sendt: 16. oktober 2012 00:03
Til: PostNKR
Emne: Søknad; Hva er det med arkiv?

Søknad
fra Elin Vister og Siri Austeen.
Dokumentasjon ettersendes
Takk.

mvh Siri Austeen

--
Siri Austeen

Professor Dahls gt. 7a
0355 Oslo
Mob +47 99 48 94 17
www.austeen.no

Prosjektbeskrivelse: Lyder som Nordland

Lydkunstnerne Siri Austeen og Elin Øyen Vister i samarbeid med Arkiv i Nordland, med støtte fra Nordland Fylkeskommune.

Kort om kunstnerne

Siri Austeen, Vågan 2007

Elin Øyen Vister, fuglefjellene på Røst, 2011

Vi, Siri Austeen og Elin Øyen Vister har begge brukt mye tid på våre unike kunstprosjekter i Nordland de siste årene. Siri Austeen har siden 2007 vært engasjert i prosjektet **Kommunelyd for Vågan**. En sonisk kartlegging av et området som har resultert i en omfattende samling av lyder tatt opp i kommunen. Målet er et levende lydarkiv som ramme rundt en offentlig kommunelyd. Elin Øyen Vister har samlet lydlandskaper i Røst i Lololen gjennom hennes **Soundscape Røst** prosjekt. Hennes dedikerte og omfattende dokumentasjon på Røst som begynte i 2010, har ført henne i kontakt med Arkiv i Nordland.

Kort om arkivinstitusjonen Arkiv i Nordland (AiN) og Gjenklang

Gjennom satsningen **Gjenklang**, har Arkiv Nordland siden 2005 prioritert innsamling av lydlige materiale og har digitalisert kassetter og lydbånd. Lydarkivet har vokst og inneholder mange intervjuer og samtaler som er bevart på lydbånd og kassetter. I tillegg har lokalradioer i Nordland tatt vare på opplyst av sine sendinger fra 1980-årlig og fram til i dag. Noen av lokalradioene har sendt sitt lydmateriale til AiN, mens andre planlegger å avlevere. Andre har avlevert filmmateriale av historisk verdi til Arkiv i Nordland og vi vet det finnes mye spennende og "uoppdaget" lyd i dette filmmateriale som det er viktig å få berget for ettertiden.

Lyder som Nordland - problemstillinger

Som lydkunstnerne er vi begge opptatt av viktigheten av innsamling og oppbevaring av lydmateriale, i en samtid hvor det legges stor vekt på det visuelle. Vår kunstneriske praksis i Nordland er utspunnet for ideer rundt opprettelse, bruk og drifting av arkiv.

I samarbeid med Arkiv i Nordland vil vi skape en konstruktiv refleksjon rundt definisjonen av hva slags lydmateriale som bør finnes i arkivet og hva slags materiale bør samles inn. - slik at arkiv-grunnet som en bred og levende plattform. Vi vil saumfare Arkiv Nordlands lydarkiv **Gjenklang** etter spor og fortellinger om landsdelens lydlige historikk.

Hvilke fortellinger om fortid og samtid kan lyd skape?
Hvordan får arkivet nytt tillegg av materiale i dag?

Hvordan har Nordlands lydmiljøer og lyndandskaper forandret seg de siste 100 årene?

Arkiv i Nordland rommer menneskelig aktivitet, men naturlyd er det lite av. Vi ønsker å ha et akustisk økologisk perspektiv når vi ser på hva slags lyder AIN bør romme. Det bør være en balanse mellom menneskeskapt og naturskapt lyd. Arkivmateriale av naturlyd er viktige testamenter på hvordan økosystemer og miljø forandrer seg med vår og tidligere tids klimaendringer. Lydmateriale kan dokumentere forsvinning av biologisk mangfold, som Elin Øyen Vister har fokusert på i sitt Soundscape Røst prosjekt eller som i Siri Austeens lydsamling fortelle om stedstypiske kilder som lyden av fluer på palle på fiskemottaket i Hopen, eller sint torsk i Henningsvær.

Hvilke samfunnsøkonomiske, økonomiske politiske føringer ligger til grunn for arkivering av materialet? Hvordan lyder Nordland?

Hvordan kan lydsosiale egenskaper benyttes og utnyttes i et formidlingsperspektiv?

Med midler fra "Hva er det med arkiv" og Nordland fylkeskommune, vil vi kunne presentere og formidle den lydlige samlingen som Arkiv i Nordland har blitt. Vi vil finne gode arenaer for presentasjon og lyting. Å presentere lydarbeider som tar for seg det lydlige arkivmaterialet i Arkiv i Nordland vil være en fantastisk måte å levedeigjøre arkiv materialet på.

Lyd som medium - hvor er lyden i arkivene?

Vi forlemmer at de rådende medier i Arkiv-Norge baserer seg på bilde og tekst og vil gjerne styrke bevisstheten om lyd som et unikt materiale i arkivammenheng.

Lyd er på sitt beste dypt fascinerende, og gode lytteopplevelser påvirker mennesker sterkt. Lyd er tidsbilder, både i teknisk og innholdsmessig forstand. Innen lydkunsten kan man bevisst forholde seg til fenomenet at lyden man lytter til, preger bildene man har rundt seg der og da - i tid. Lyd kan være øyeblikkets sound-track - som formulerer og reformulerer samtiden.

Lyd som fenomen og materiale er et relevant utgangspunkt for mange kunstnere i dag. Vi vil løfte frem historisk samtidsnoske lydbilder som viktig kunnskapsforføring og råstoff for skapende og debatskapende formidling. Ved å koble lydkunstnere og Arkiv i Nordland ønsker vi hente ut ny forståelse av arkivmaterialet. Vi vil styrke en subjektiv kunnskapsproduksjon ved relokalisering og bearbeiding av lyd.

Aktuell arkiv lyd er ikke kun opptak av musikkonsenter, men burde spenne fra naturlyd, til språk ikke minst radioinnslag og sendinger, både nasjonale og lokale.

Presentasjon:

Interaktiv nettside – Lyder som Nordland

Vi vil få hjelp til å utvikle en interaktiv nettside dedikert til lydarbivet. Siden skal ha et enkelt og godt navigerings system. Den skal ha som formål og gjøre lyden fra AIN lett tilgjengelig, som også vil stimulere innsamlingen av videre materiale.

Lytte til på reisen!

Vi ønsker å bruke toget som visningsrom. I samarbeid med NSB og Nordlandsbanen vil vi komponere en lydværk som fungerer som en lyreise gjennom landsdelens historie. Den vil bli avspilt på hørtelefoner i en dedikert stillfyllte kupe på strækningen Trondheim – Bodø. Trondheim. Produseres av Siri Austeen og Elin Øyen Vister i samarbeid med en rekke norske lydkunstnere som tildeles en bit av strekingen som ramme for et bestillingsverk. Her vil de reisende kunne sitte med en lydmøye og et par hodetelefoner, lene seg tilbake og nyte møter mellom bearbeidet arkivlyd og det visuelle landskapet som

flyter forbi. Man beveger seg gjennom lydlige og fysiske landskap samtidig. Noen lydsporene vil delvis følge de geografiske områdene kronologisk - mens andre avspilles uavhengig av reiserutas forløp.

Publikum skal kunne velge spor. En myk formidling for alle aldre. En fordyptning av reisen som damdelsprosjekt.

En trykksak i form av en lydmøye med titler og informasjon om materialets opprinnelse gir lytteren en kontekst og vil er en viktig del av formidlingen. God informasjon og en godt estetisk integrert installasjon er også viktig. Stillegjøpen er således et bra sted.

Denne er ideen vi ønsker å jobbe for. Om dette ikke lar seg gjennomføre mener vi at gode alternativer finnes:

Andre mulige visningssteder:

Et omreisende lytkino-program som vil bestå av utvalgte deler av lydværket som beskrevet ovenfor men tilrettelagt to flerkanals avspilling i kinosal. Verkene spilles av som et eget program – eller oppdelt i enkelt spor, som forlyd for film.

Lydkino programmet kan tilbys lokale kinoer og kulturhus som en digital pakke, og vil ikke kreve komplisert lydrikk.

Lydkino programmet vil også fungere på nett og på radio. Vi har som målsetning og få spilt programmet på NRK P2.

Tilgjengeligheten av prosjektet via et nettsted er en viktig og prioritert del av "Lyder som Nordland"

Viderføring av prosjektet: Artist in Archive

Vi håper at prosjektet vårt kan være begynnelsen på en praksis hvor kunstnere samarbeider med Arkiv i Nordland på en mer kontinuerlig basis. Vår idé er å opprette en Artist in Archive ordning. Hvert år får en ny kunstner muligheten til å lage et verk basert på lyt og gammel arkiv materiale. Kunstneren utfordres til å bruke det materialet som allerede finnes i arkivet og samtidig tilføre Arkiv i Nordland nytt materiale. Vi vil fremme og utvikle denne ideen i løpet av prosjektperioden.

Tidsplan med ferdigstilling oktober 2013

Høst og vinter 2012/2013: Ideutvikling, kontakt m. kunstnere, utvikling i møte med Arkiv i Nordland. Vår og sommer 2013 produksjon, prosjektutvikling og nettsider. Høst 2013 - lansering og viderføring av Lyder som Nordland

Vi håper på en velvillig behandling av søknaden Med beste hilsen Elin Vister og Siri Austeen

Vedlegg:

Intensjonsavtale om samarbeid fra Arkiv i Nordland
Budsjett
CV Elin Øyen Vister og Siri Austeen
Dokumentasjon ettersendes.

KONTRAKT

mellom

Carl Nesjar

Bølerlia 93

0689 Oslo

Siri Austeen

Professor Dahls gt 7a

0359 Oslo

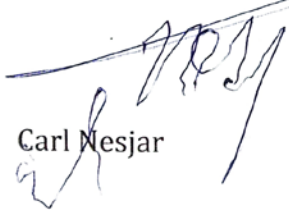
Denne kontrakten bekrefter at billedkunstner Carl Nesjar gir sitt samtykke til at Siri Austeen lydlegger hans film Lofotsmeden fra 1953.

Austeen vil jobbe ift en digitalisert versjon av orgialfilmen (16 mm film.)
Dette blir å regne som en ny versjon av *Lofotsmeden* som opprinnelig var stum.
Ved arbeidets slutt skal Nesjar etter gjennomgang av sluttmix si seg enig i at han godtar filmens lydside. Filmens digitale versjon vil eksistere i 5 eksemplarer.

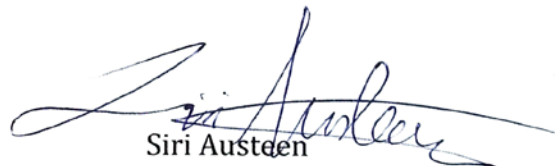
Nesjar opprettholder sin opphavsrett til filmen.
Siri Austeen har opphavsrett til den lydlige delen / komposisjonen.

Begge parter skal samtykke i at verket vises offentlig og hvert enkelt visningssted / visningsavtale skal godkjennes av begge parter.

Ved utbetaling av vederlag deles dette med 50 % til hver av kunstnerne.
Ved et eventuelt salg av filmen skal begge parter gi sitt samtykke før salg.
Inntekten deles med 50 % til hver av partene.

Carl Nesjar

Siri Austeen

Oslo dato 10.09.14

ARBEIDET FREMOVER:

Sammen med AiN satser vi nå fullt på innsamlingsaksjonen i Nordland og vil annonsere og skape mediedekning ila høsten 2014. Lydene skal lastes inn under headingen *Lyder som Nordland* på Digitalt Fortalt. Derfra vil de ropes opp både til AiN / LSN nettside egen nettside. Vi er i kontakt med spesielt interesserte personer og institusjoner for å samle inn materiale.

Vi samarbeider nå med designer Ariane Spaner i Berlin om utvikling av den grafiske utformingen av Lydkartet.

Å presentere lokale lydkilder og komponert materiale knytter formidling og kunstneriske prosesser tett sammen. Som lydkunstnere har vi pågående prosjekter i Nordland knyttet til lyd og idégrunnlaget i disse flettes sammen med *Lyder som Nordland*.

Arkiv Nordland har en kopi av Carls Nesjars 16-mm stumfilm fra 1953 "Lofotsmeden" Nesjar dokumenterte hverdagslivet i Kabelvåg og Lofoten. Han har nå samtykket i at Austeen skaper en ny versjon av denne 16 min. filmen ved å lydlegge den. Filmoriginalen skal digitaliseres. Den lydlige delen, som baserer seg på egne opptak og AiNs arkivmateriale, vil fremstå som en ambient komposisjon med et fritt forholdende til billedstoffet. Arbeidet avsluttes våren 2015.

FORMIDLING

Våren/sommer 2015 vil vi satse på å formidle prosjektet med en Radioturné i Nordland. Vi vil rigge til et studio i en bo-bil og reise i Nordland i 10 dager for å samle inn og formidle lyd med *Radio Lyder Som Nordland* - en lokal FM og nettradio. Vi lager en reiserute med stopp på enkelte nøkkelsteder med tid for annonserte live-visninger; visning av filmen med Nesjar/ Austeen, samt performance av Vister/Austeen. Vi legger opp til stedsrealisjonelle handlinger og tar utgangspunkt bølgebevegelsen; transport av energi - ikke materiale.

Lydkartet over Nordland og websiden vil være klart seinhøsten 2014.

Vi prissetter at skribenter følger opp og produserer faglige artikler om prosjektet.

Økonomi: 4.6. 2013 mottok vi 185.000 kr i prosjektmidler fra NK. Pr i dag gjenstår 109.000,- kr.

Med vennlig hilsen Siri Austeen og Elin Øyen Vister

PROSJEKT Avstandsriiss	HVA Musikkverk, installasjon og konsert
KUNSTNERE Ingfrid Breie Nyhus / Erik Dæhlin	
ARKIV Norsk folkemusikksamling, Nasjonalbiblioteket	

Ingfrid Breie Nyhus / Erik Dæhlin

Om å arbeide med Avstandsriiss og Norsk folkemusikksamling

72

UTØVER INGFRID BREIE NYHUS

Erik og jeg kom inn i folkemusikksamlingen med to ulike perspektiver, bakgrunner og roller. I tidligere år jobbet faren min i nettopp dette arkivet, han er en av stemmene man møter i opptakene. Jeg kjente til mange utøvere i samlingen, utøvere som har vært inspiratorer for meg, og dette ledet meg i søkene. Jeg zoomet meg inn i den store mengden ved å høre på ulike opptak av samme slått fra ulike dalstrøk, eller av samme spellemann, men fra forskjellige tidspunkter i utøverens liv. Prosessen forløp med stadige dialoger mellom Erik og meg, og resultatet ble en miks av stemmene våre: Eriks bearbejdelser kommuniserer med og spilte mot mine tolkninger og improvisasjoner.

Jeg er opptatt av folkemusikken som fenomen: som stil, som uttrykk og som utøvertradisjon. Dette arkivprosjektet gav meg muligheten til å undersøke hvordan musikalsk minne – minnet av en stil og av en annen persons menneskelige uttrykk – kan ta bolig i meg og bli et nytt uttrykk. Det var viktig for meg å la utøverne og deres uttrykk og holdninger påvirke hvordan jeg tenker når jeg spiller, hvilke valg jeg gjør ved tangentene. I noen av arkivopptakene jeg lyttet til, var det som om menneskeligheten og sårbarheten til utøveren kom spesielt tydelig frem og grep tak i meg. Bildet av utøveren ved kjøkkenbordet, innimellom hardt arbeid, en kaffekopp og en sang, skapte en lydlig nærhet til det vanskelige livet.

Jeg mener at man ofte kan oppleve en likhet mellom folkemusikk og samtidige uttrykk, i det skjeve og rare. Jeg ville at dette prosjektet ikke bare skulle handle om inspirasjon fra folkemusikken, men at utøverne bak de gamle opptakene nærmest skulle ta plass i flygelet. At det merkelige, det du må spisse ørene for, skulle kunne få vokse seg ut i et annet lys, en annen situasjon.

Etter å ha lyttet til store mengder materiale begynte enkelte opptak å skille seg ut. De ble igjen i hodet mitt, sang og spilte videre der.

Lydlige minner forholder seg til tiden som momenter, steder og hendelser, ikke som et strekk fra A til B. Kanskje er det bare én eller to lyder som står igjen som essensen av et opptak jeg har hørt. Det kan være en spesiell forsiring, et spesielt intervall, et rytmemotiv eller minnet av klangen i stemmen, pusten.

I lyttingen til arkivmaterialet ble selve lydopptaket – rommet mellom utøveren og lytteren – utvidet. De eldste opptakene er i stor grad preget av sus og haking. Jo nærere vi kommer vår tid, desto mer transparent er lydopptakets eget rom. Men det er der like fullt, og oppleves som et slør mellom personen som spiller/synger, og oss som lytter. Innsamlerens dokumentariske kommentarer er med på å fylle og utvide dette rommet, dette sløret.

Når vi snakker om det lydlige minnet av å ha hørt på en slått fra arkivet, er det ikke bare slåtten som er i dette

minnet. Minnet har også sløret av lydopptaket innbakt. De flyter sammen.

Under fremføringen av *Avstandsriss* ble flygelet i løpet av fremførelsen fylt med VHS-spolebånd. Da fikk låten jeg allerede hadde spilt på et «rent» flygel, tillagt et ekstra slør – et tilleggsrom mellom meg som spilte, og dem som hørte på i rommet. Sløret vokste mot slutten av installasjonen, etter som magnetbåndene fikk falle fritt, fikk fylle flygelet helt, og dekke strengene til de nærmest var uspillelige.

KOMPONIST ERIK DÆHLIN

Arkivene fryser tradisjoner som egentlig er dynamiske. Det var her *Avstandsriss* begynte. Jeg hadde tidligere arbeidet med gamle opptak av Edvard Grieg. De var lagret på voksruller, og jeg ble fascinert over hvordan opptaksteknikken påvirket møtet med materialet og dermed de minnesporene ettertiden sitter igjen med. Jeg ble også nysgjerrig på hvordan arkivarene hadde arbeidet da de samlet inn materialet, hvilke ulike valg de tok. Hvordan er og var arkivet med på å forme historien og vår nasjonale identitet? Jeg undret meg også over hvilke sider ved det arkiverte materialet som vi fortsatt har tilgang til å forstå, og hva som er i ferd med å bli uforståelig, fordi konteksten som musikken en gang stod i, forandres eller er i ferd med å forsvinne.

Jeg liker best å arbeide med et materiale som på et eller flere plan knytter seg direkte til et historisk eller nåtidig materiale. For meg representerer *arkiv* en link til virkeligheten, både som idé i seg selv og som referanse til en forvaltningsinstitusjon og deres praksis. Å arbeide med arkiv kunne handle om mer enn meg selv og mitt eget «kunstnergeni». Å iscenesette flere sider ved arkivet – det historiske elementet, individene i arkivet, opptaksteknikkene og tiden – ble viktig.

Før jeg besøkte Norsk folkemusikksamling første gang, hadde jeg en forventning om at arkivet skulle ha en tydelig materialitet. Jeg så for meg et rom fullt av støv, bunker med papirer og voksruller i stabler. Men da jeg først kom inn i arkivet, opplevde jeg det som litt fattig: Folkemusikkarkivet var en datamaskin.

Jeg ble også overrasket over at arkivet var så uoversiktlig. Mye av materialet var enda ikke registrert, og i tillegg var det lagret i flere kopier på ulike enheter. Omtrent alt er samlet på DAT-kassetter av 90 minutters lengde. Disse inkluderer ulike opptak med hensyn til lengde, opptakstidspunkt, originalkilde og annet.

Jeg så for meg et rom fullt av støv, bunker med papirer og voksruller i stabler. Men da jeg først kom inn i arkivet, opplevde jeg det som litt fattig: Folkemusikkarkivet var en datamaskin.

De som har arkivert oppigjennom historien, har hatt sine preferanser for hva som har vært viktig å arkivere. Oppfatningen om hva som er relevant, har endret seg opp gjennom tidene. Det er for eksempel lite trekkspillmusikk fra de første tiårene i arkivets historie. Kanskje fordi det ikke ble oppfattet som så norsk som de flotte feleslåttene? Preferansene og måten opptakene har blitt gjort på, har vært styrende for arkivets form og innhold. Lyden som ble samlet inn, tjente først og fremst som lydlige oppslagsverk for ettertiden, og ble ikke nødvendigvis sett på som verdifull i seg selv. For meg føles det noe fattig, for arkivet er et skattkammer i seg selv. Det inneholder lyd og musikalske værens- og uttrykksformer.

Møtet med folkemusikkarkivet fikk meg til å lytte: lytte til musikerne, hvordan de spiller, hva de forteller, og hvordan de knytter seg til en tid, en historiefortelling og en tradisjon. I fremføringen av *Avstandsriss* ønsket vi derfor å skape en situasjon der det å spille, for Ingfrid, ble som å lytte. Og vice versa. At det å lytte ble som å spille. Vi ønsket å negere sider av den europeiske kunstmusikktradisjonen (som inkluderer bl.a. Grieg), der et materiale omformes til å bli en del av et helt annet kunstverk og helt en annen tradisjon, brukt til nasjonsbygging gjennom å konstruere et bilde av en felles identitet. I slike tradisjoner knytter det seg ideologiske perspektiver til et arkiv.

At mye av materialet i arkivet bestod av korte snutter på 1–4 minutter, var en formmessig utfordring. Det var ikke lett å finne en musikalsk storform å inkludere dem i. Jeg tenkte etter hvert at det ikke var noe poeng. Det lydlige resultatet ble som et smykke med en rekke elementer hengende etter hverandre – eller sammenkoblet i ulike kjeder. Sammenhengen i materialet ble VHS-spolebåndene, som Ingfrid i løpet av de tre timene fremføringen pågikk, dro lenger og lenger ned i klaveret. Den langsomme aksjonen visualiserte den utstrakte tiden.

1. Kva var din motivasjon for å delta i dette prosjektet?
2. Kva er dine erfaringar frå samarbeidet?
3. Har prosjektet gitt deg nye kunnskapar om samarbeidsparten sitt fagområde?
4. Korleis vurderer du resultatet av prosjektet i forhold til formålet?

Det originale spørreskjemaet
er publisert på side 110.

TIL	Gudmund Valderhaug
FRA	Norsk folkemusikksamling v/Hans-Hinrich Thedens
DATO	23-02-2015
SAK	Svar på spørreundersøkelsen «Hva er det med arkiv?»

1. motivasjon
Min motivasjon var todelt. For det første var jeg nysgjerrig på hva kunstnerne ville velge av materiale, og hvordan de ville arbeide med det. For det andre ønsket jeg oppmerksomhet for vårt arkiv, som på tidspunktet da prosjektet startet, ble sett på mer og mer som en utgiftspost enn som en ressurs på universitetet.
2. erfaringer fra samarbeidet
Samarbeidet fungerte godt og gled ganske lett. Deltakerne fikk en del veiledning, men klarte seg godt selv når det gjaldt å finne frem i mangfoldet av opptak vi har i vår samling. De fokuserte først på de eldste opptakene, men frigjorde seg snart fra dette og utforsket flere sjikt.
3. nye kunnskaper om samarbeidspartner
Jeg var godt kjent med Ingfrid Nyhus' arbeid, men kjente ikke til Erik Dæhlin fra før. Nye kunnskaper gjelder deres arbeidsmåte, selv om kontakten ble litt sporadisk gjennom prosjektperioden.
4. vurdering av resultatet i forhold til formålet
Resultatet var i hovedsak kunstnerisk og da høyst tilfredsstillende. Fremføringen på Nasjonalbiblioteket ble en stor opplevelse. Kunstnerne tok for seg mange aspekter av fenomenet «arkivert musikk», fra folkemusikk som kulturarv via det svært personlige i en opptakssituasjon og historiene om hvordan utøverne hadde vokst opp og lært, frem til det teknologiske med susen fra voksrullene og senere lydbærere. Det politiske resultatet kom i bakgrunnen etter at arkivet allerede var blitt flyttet til Nasjonalbiblioteket.

Med vennlig hilsen
Hans-Hinrich Thedens
Forskningsbibliotekar, dr. philos
Norsk folkemusikksamling
Nasjonalbiblioteket, Seksjon musikk

75

Prosessbilder.
FOTO: Erik Dæhlin

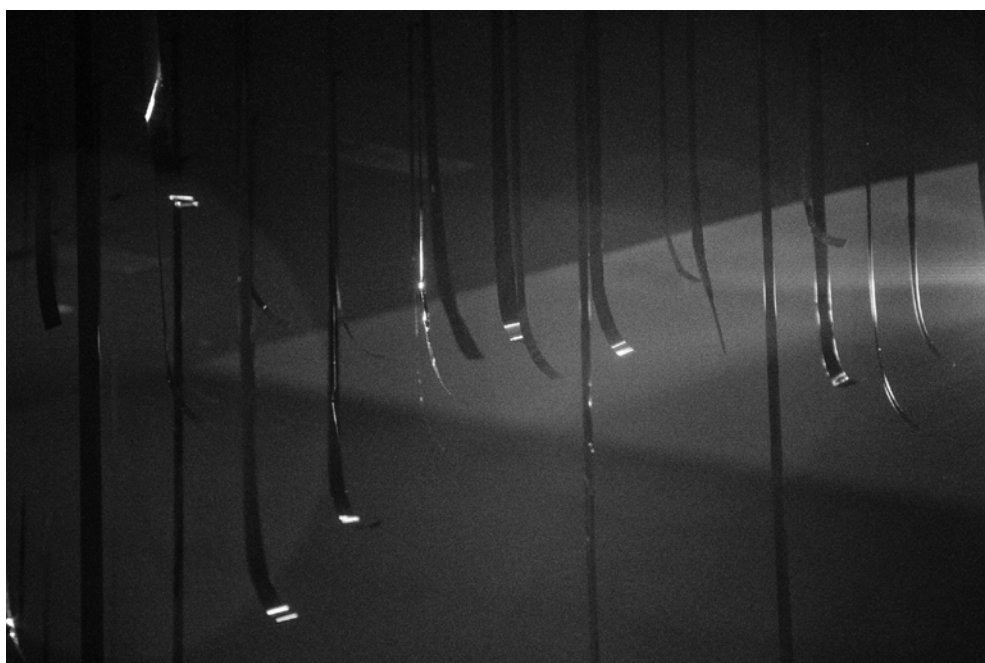
[FILM] *En sørgelig vise.*
Klikk på bildet for å se filmen.

[FILM] *Draumkved*.
Klikk på bildet for å se filmen.

Konsert og installasjon på
Nasjonalbiblioteket, 2014.
FOTO: Filipe Ferrara

Konsert og installasjon på
Nasjonalbiblioteket, 2014.
FOTO: Filipe Ferraria

NORSK KULTURRÅD	
Sak (år, nr.)	1 11 838-28
16 OKT. 2012	
Ansatt	321
Merk	

Søknad "Hva er det med arkiv?"

Kulturrådet oktober 2012-10-12

Prosjekt "Avstandsriks"(arb. tittel)

Kort om prosjektet og arkivsituasjon

Pianist og stipendiat ved Norges Musikkhøgskole (NMH) Ingrid Breie Nyhus og komponist Erik Dæhlin har i lengre tid planlagt et verk/prosjekt vedrørende norsk folkemusikk med mål om å inkludere arkivopptak av eldre norsk folkemusikk. Som en tangering av Nyhus sitt kunstneriske utviklingsarbeide innenfor en moderne fortolkningstradisjon av folke- og kunstmusikk og Dæhlin sin kompositoriske praksis de senere årene, søkes det herved om midler fra Norsk Kulturråd – "Hva er det med arkiv?". Prosjektet vårt skjer i samarbeid med Norsk Folkemusikksamling som pr. i dag sitter på nærmere 45 000 enkeltopptak med en samlet varighet på mellom 1500-2000 timer.

BAKGRUNN

Avstand

Arkiv handler for oss om ulike former for avstand: Den skapes i det noe som en del av et historisk og kulturelt kontinuum, i dette tilfellet norsk folkemusikk, dokumenteres og lagres som lyd, som "frosset tid". Fra dette punktet begynner tiden å løpe og avstanden til det dokumenterte materialet vil stadig øke. Samtidig vil et performativ uttrykk lokalisert geografisk løses fra sin kontekst og skape en romlig avstand.

Selve den dokumenterende prosessen står også i et distanserende forhold: Situasjonen mellom spillemannen og den personen som gjør opptaket, vil alltid være preget av en viss distanse. Den er kunstig og tatt ut av sin sammenheng både som situasjon, men også i kraft av teknikken som brukes. Dette forholdet vil nedfelle seg i dette punktet og stadig aktiveres som en avstand mellom den som trer inn i arkivet for å betrakte og lytte, og det arkiverte materialet.

Vi anser ikke folkemusikk som en kunstform. Hvis kunst og således kunstmusikk er et ønske, er folkemusikk å forstå som et akkompagnement til virkeligheten som heller enn å være et ønske, kommer av et behov. Således kan en si at den arkiverende handlingen, lest som et ønske om å bevare og nedfelle, berer likhetstrekk med det å skape kunst. Dette er på mange måter en overforenkling, men vil likevel kunne belyse en fjerde form for avstand, sett kulturelt: Avstand mellom livet og den motivasjonen og videre formen det uttrykte gis.

Et livgivende punkt

Samtidig som den dokumenterende handlingen skaper et brudd og ulike former for avstand, vil dette være et punkt hvor nye mulige linjer kan trekkes fra. Den dokumenterte hendelsen kan derfor ikke anses som total passiv, men vil begynne å skape sin egen historie: Dokumentet og videre arkivet vil som et mnemonisk rom på en eller annen måte ta del i historien og begynne å påvirke den. Som tidsskapsler kan de åpne seg som samtidsge: I møte med omgivelsene kan de klekkes eller klekke seg selv eller bli klekket av konteksten og situasjonen de reagerer på. Dette kan minne om det farlige kritiske øyeblikket som Walter Benjamin omtaler vedrørende det dialektiske bildet, parafrasert som: Gjennom aktiv fortolkning og eksperimentering

kan vi lokke frem eller tvinge mening ut av disse lydlige dokumentene. Eller med Benjamin sine egne ord: Gjennom å "fryse dem på netthinnen, (...) montere dem i surrealistiske bildekollasjer, kan fenomenene komme til selvbevisstheter". Slik sett kan det arkiverte materialet komme oss i møte på ulike måter.

Akivert musikk

Akivert musikk sett som arkivert lyd, er et relativt nytt historisk fenomen. Papyrusfragmenter med en form for noteskrift kan spores tilbake til antikken, men må til de grader fortolkes og re-spilles for å gi en mening. Og da ofte en helt ny mening gjennom en radikal og "spekulativ" fortolkning.

Med oppfinnelsen av opptaksmaskinen på 1890-tallet og den påfølgende industrialiseringen av musikkkulturen, slik T. Adorno og ikke minst den nevnte W. Benjamin senere reter sitt søkelys mot, i reproduksjonens tidsalder så og si, snus mange forhold på hodet vedrørende musikk som et flyktig, stedslig og situativt fenomen. Tilbake får vi en gradvis akkumulert mengde av opptak dokumentasjoner av musikkverk, musikere, og etterhvert en enorm musikkindustri hvises vare nettopp er opptaket, mangfoldiggjøringen og distribusjonen av disse. Det er umulig å nevne det økonomiske forholdet vedrørende dette, som nærmest er å regne som et kausalforhold med hensyn til hva som blir distribuert og hva som forblir ulgjengelig. Likevel vil vi måtte betrakte musikkarkivet og videre dokumentasjonen av norsk folkemusikk i lys av dette. I tillegg var og er innsamlingen av dette materialet nært knyttet til de nasjonalromantiske strømningene i landet som bl.a. fremhevet ideen om det autentiske, og videre som en del av det store nasjonsbyggingsprosjektet i forrige århundre og frem til i dag.

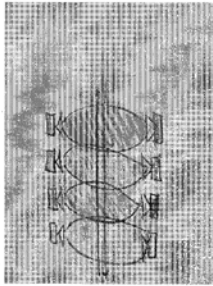
Beskrivelse av konseptet for kunstprosjektet

Deler av det materialet vi ønsker å jobbe med, har mer eller mindre inntil nylig forblitt i arkivene og/eller blitt formidlet innenfor et relativt begrenset felt. Andre deler av materialet er blitt gjort kjent gjennom bl.a. Edvard Grieg sine folkemusikkbehandlingar og kanonisering av enkelte folkemusikere. Således er det allerede her mulig å snakke om ulike dokumenterte historiske og gjenkjennbare lag. Legger vi i tillegg til prosjektets siste to instanser; elektronisk bearbeiding og Erik Dæhlin sin nykomponering av materialet i samarbeid med Ingrid Breie Nyhus, vil dette samlet utgjøre fire performativ lag uttrykt kronologisk:

opptak av folkemusikk ved spillemann
opptak av Grieg/Kjerulf/Svendsen/Grainger sine folkemusikkbehandlingar
elektronisk bearbeiding
nykomponering av Dæhlin i relasjon til Breie Nyhus sin fortolkning

4

Skisse 5 (*gjennomgang*) Publikum vil bevege seg i en retning mellom fire par høytalere som hver utgjør en sone/ett lag i den musikalske veven.

skisse 5

I tillegg til det musikalske materialet, er det to andre viktige materialtyper og nivåer i det dokumenterte materialet det vil arbeides med. Det ene er et muntlig materiale som både gir et innblikk i hvordan og hvor disse opptakene ble gjort. Samtidig er det med på å gi en kontekst til musikken, da historiene rundt det speltene spilte betyr den mytologien/virkeligheten selve musikken inngikk som en del av. Det vil dreie seg om intervjuer, samtaler og kommentarer som er å finne på opptakene. F.eks. annonsering av hva som spilles inn, nummer og hvem som spiller osv., samt deler av disse historiefortellingene.

Det andre er lyder og lydlig "oppførsel" som av ulike grunner ble ekskludert og lydlig retusjert bort da folkemusikken skulle dokumenteres.

Gjennomføring

Prosjektet er tenkt gjennomført i fire faser, hvorav ingen er sterkt avgrenset fra hverandre: Arbeid i arkivene, innsamling og avgrensning, komponering og innspilling og fysisk realisering. Det er viktig for oss å ikke være forubestemt med hensyn til hva dette skal bli, men søke relativt åpent i arkivet på basis av de overnevnte konseptuelle ideene og kompositoriske metodene. Når den første fasen mer eller mindre er avsluttet, vil det være lettere å se mer konkret akkurat hvordan materialet skal moduleres lydlig og som et fysisk verk og/eller performativ fremføring.

Det kompositoriske arbeidet vil i hovedsak følge de samme operasjonene som i Dæhlin sine tidligere verker. Her henviser vi til f.eks. "Har vi hun nå?" for radio, laget for NRK P2 i 2007" basert på en innspilling av Edvard Grieg selv og "Mozart, You & Me" for Oslo Camerata. Begge vedlagt som lydfiler.

Utgangspunktet for begge disse verkene er et forsøk på å spille med avstand: I førstnevnte som en lydlig iscenesettelse av Grieg i alle radiokanaler, hvor lytteren så og si modulerer musikkens opplysning ved å bevege seg i forhold til radioantennen og dermed utløse grader av radiostøy. Her er stykket i tillegg strukturert som en rekke ulike tapninger eller opplysninger av et identisk materiale.

Det samme gjelder "Mozart, You & Me", der Mozart på sett og vis er sendt ut i verdensrommet og kommer tilbake noe omstøket – hvor tiden/reisen nærmest som faktisk har tæret og forandret på materialet, slik at tid og støy blir en analogi til ulike former for søy og distanse som en lydlig størrelse som er bestemmende for aksens klar-uklar.

3

skisse 2

Disse fire lagene vil konkret danne ulike soner som vi vil anse som utgangspunkt for en ikke-hierarkisk distribusjon av lydlagene. Lagene vil være en del av en komponert, synkronisert og helhetlig vev som avspilles/fremføres samlet. Uansett konfigurasjon, er det et hovedmål at publikum vil kunne bevege seg mellom de ulike sonene og således bevege seg mellom disse lagene – bevege seg i avstandene. Uarbeidet som en lydinstallasjon, vil det være snakk om å sekvensielt rokkere om på sonene, slik at lydbildet ikke er statisk. I hvilken sone de forskjellige lagene befinner seg til en hver tid.

Strukturelt sett vil materialet arbeides med som en kake: Horisontalt vil det bestå av et sammensatt folkemusikkmateriale som avspilles suksessivt. Vertikalt vil vi til en hver tid ha fire versjoner/realiseringer av det samme materialet. Disse ulike versjonene er identisk med de nevnte lagene/sonene.

Mulige konkrete skisser vil kunne være:

Skisse 2 (*lyddusj*) Publikum vil kunne bevege seg mellom de ulike sonene eller lagene i verket. I midten vil en oppleve en form for total-mix da distribusjonen av lyden/musikken gjøres ovenfra.

Skisse 3 (*donut*) Her vil publikum foreta en mer strukturert bevegelse i lagene, der det kan være mulig å gå mellom to ulike lag/soner av gangen. Det vil lagene en enkel form for sirkulær passasje, hvor lytteren kan gå rundt.

skisse 4

Skisse 4 (*spiral*) Publikum vil bevege seg sirkulært som i skisse 3, men vil få en sterkere fornemmelse av å bevege seg innover mot et senter.

Hei!

Dette er en felles e-post vedr. arkivprosjektet «Avstandsriis» som gjøres av Ingfrid Breie Nyhus og Erik Dæhlin sammen med Norsk Folkemusikksamling. Prosjektet er støttet av Norsk Kulturråd og inngår også i Nyhus sitt arbeid ved Norges Musikkhøgskole.

Vi er så heldige at prosjektet skal vises på Ultima festivalen og i tilknytning til arkivinstitusjonen!

Undertegnede har allerede vært på befaring og møte med Cecilie Rasch-Halvorsen, Magne Seland samt Geir Torleif Haugli.

Så dette er altså en felles e-post til følgende personer som jeg har forstått er involvert eller bør være med i informasjonsflyten, med forsøk på rolleavgrensning (så får dere unnskyldte meg hvis jeg har misforsått eller glemt noe og korrigere iforhold til hvem som egentlig trenger å være involvert og evt. på hvilken måte - for vi trenger ikke ha en lange e-post korrespondanse), slik at vi kan få konkretisert produksjonen.

Ingfrid Breie Nyhus - pianist ved program for kunstnerisk utv. arbeid NMH

ingfrid.b.nyhus@nmh.no

Erik Dæhlin - komponist og kunstnerisk ansvarlig.

daehlin@gmail.com

Ultima Festivalen ved prosjekleder Trude Eide

- trude@ultima.no

ansvarlig vedr. produksjonen fra Ultima sin side.

En spesifikk produsent knyttes til gjennomføringen

Norsk Folkemusikksamling ved Hans-Hinrich Thedens

Hans-Hinrich Thedens <h.h.thedens@imv.uio.no>

Nasjonalbiblioteket - Geir Torleif Haugli mht teknisk i salen

?

Nasjonalbiblioteket - Ingjerd Skrede

nettside/informasjon samt økonomi?

Ingjerd.Skrede@nb.no

Nasjonalbiblioteket - Magne Seland vedr. program/konserter og klaveret

Magne.Seland@nb.no

Nasjonalbiblioteket - Cecilie Tasch-Halvorsen vedr.

arrangement/utstillinger/informasjon

Cecilie.Halvorsen@nb.no

Nasjonalbiblioteket - Liv Anniken Stavik vedr arrangement

Liv.Stavik@nb.no

Nasjonalbiblioteket - Richard Gjems seksjonsleder

?

Norsk Kulturråd - Per Olav Torgnesskar koordinator vedr. arkivprosjektene

Per.Olav.Torgnesskar@kulturrad.no

Kort fortalt punktvis:

"Avstandsriiss" skal avsluttes som prosjekt/prosess som en type konsertinstallasjon under Ultima Festivalen 13. september i år.

En skisse til produksjonsplan er lagt ved i denne e-posten. Skissen er laget av undertegnede.

Det er *Ultima som står som produksjonsansvarlig og koordinator* for de dagene vi er i salen på Nasjonalbiblioteket.

Her er det viktig med en enkel og klar linje mellom Ultima og Nasjonalbiblioteket rundt de tingene som bør avklares.

Undertegnede, Erik Dæhlin, er selvfølgelig med på å svare på spørsmål og klarlegge.

Iforhold til produksjonsplanen, er det vel først og fremst viktig at planen bekreftes av alle parter og evt. kommer med korrigeringer.

I tillegg bør stemming av klaver bestilles, hvis det ikke allerede er gjort.

Det bør avklares innrigg og utrigg mht sikkerhet o.l., samt at teknisk ansvarlig på NB er informert om hva som skjer og når.

Siden vi går ut over normal åpningstid lørdagen, samt skal ha publikum inn og ut, kanskje i flyt, må dette avklares mellom Ultima og NB, samt hensynet til vakter. Det er også mulig vi trenger 1-2 timer ekstra fredagen mht. opprigg, prøver og justeringer.

Videre er det viktig å få på plass en dialog rundt formidling og informasjon. Det er vel så vidt jeg kan se i all hovedsak tre kanaler og tre ting å tenke på:

- ultima sin generelle informasjon
- eventuelt ekstra informasjonsarbeide i ulike kanaler/muligheter
- informasjon fra NB, nettsider o.l.

Mht det siste har prosjektet med seg noen ekstra midler fra Kulturrådet som kan gå til formidling av det spesifikke prosjektet i arkivet/ved arkivinstitusjonen. Dette bør koordineres av Erik Dæhlin og Norsk Folkemusikksamling sammen med Nasjonalbiblioteket, i samarbeid med Dæhlin/Nyhus. Her kan det være snakk om å utarbeide materiale, egen nettside eller liknende - tilknyttet nb sin nettside o.l. om prosjektet med div. materiale og presentasjon. Det er institusjonen sammen med kunstnerne som tar initiativ til dette arbeidet, så søkes Kulturrådet av institusjonen om formidlingsmidlene.

I tillegg nevnte Cecilie muligheten for å sette en Ultima og/eller spesifikk prosjektbanner i inngangspartiet i forkant og under fremføringene. Dette må koordineres med henne og Ultima.

Greit at jeg også nevner at Nrk P2 er med og tidvis følger prosjektet.

Økonomisk

Avtalen med NB er at de stiller rommet til disposisjon de gjeldene dagene.

NB betaler stemming av klaveret. Teknisk ansvarlig mht salen er tilgjengelig.

Ekstra vakter utover åpningstiden avklares mellom Ultima og NB.

Ultima og Erik Dæhlin/prosjektet står for de andre utgifter mht. produksjonskostnader, lønn o.l.

PROSJEKT Korsmos ugressarkiv	HVA Installasjon, lydverk og utstilling
KUNSTNERE Kristin Tårnesvik / Espen Sommer Eide	
ARKIV Korsmos ugressarkiv, Bioforsk Plantehelelse på Ås	

Kristin Tårnesvik / Espen Sommer Eide

Korsmos ugressarkiv

I 1932 ödela ugress en betydelig del av avlingen i Nord-Kaukasien, Ukraine, ved Volgas nedre løp og i en rekke andre distrikter. Ugresset spredtes ved menneskenes overfladiske arbeide, likegyldighet og agronomiske ukyndighet.

– Landbruksministeriets fullmektig Jakovlevs, i brev til Komsomols stab vedrørende kampen mot ugress. Brev funnet i Korsmos arkiv.

86

Korsmos ugressarkiv er et prosjekt som tar utgangspunkt i ugressbiologen Emil Korsmo (1863–1953) og hans arkiv. Korsmos arkiv, som i dag ligger på Bioforsk plantehelelse på  s, er en samling av plansjer, planter, bøker, klisjeer, røtter og frø fra Korsmos lange liv viet ugressets bekjempelse. Pioneren Korsmo var en dyktig formidler, og kunnskapen om ugress ble under ham spredt som aldri f r, både i Norge og internasjonalt. Etter første verdenskrig var det bekymring for matmangel grunnet for lav matproduksjon. Ugresset var årsaken til at avlingene ikke ble optimale, og Korsmo kunne vise til at kampen mot ugresset var viktig for å få et mer lønnsomt og effektivt jordbruk. Forskning på og innsamling av ugress var dermed avgjørende for å få bukt med problemet. Ugress ble arkivert for å kunne utryddes.

Vi ble introdusert for Korsmos ugressarkiv i en kjeller på Bioforsk plantehelelse på  s i 2012. Arkivet var delt opp i flere kasser og fylt med godt bevarte plakater, bøker, brev, dokumenter, røtter, trykkplater, fr  og et pent beskyttet herbarium. Vi fikk det privilegiet det var, å få arbeide i selve arkivrommet. Vi begynte å utforske hittil uåpnede kasser med historisk materiale, samtidig som vi forsøkte å systematisere vår egen kunstneriske prosess. Arbeidet ble gjort i den svært presise Korsmos  nd. I starten bygget vi et mobilt fotostudio der vi dokumenterte og lagret de ulike objektene fra arkivet. Etter hvert oppsto det også et eget liv i materialet – det virket som om det iscenesatte seg selv, etter å ha ligget så lenge i press inne i kassene. Disse små performancene i arkivet ble senere utviklet i v re verk.

Arkiv blir ikke lenger et sted, men en relasjon og en metode

– Espen Søbye, 2013

Etter hvert som prosjektet utviklet seg, begynte det å handle om mer enn bare ugressbekjempelse. Vi fordypet oss i trykkekunstens historie. En rekke trykkeklisjeer fra arkivet ble trykket opp på nytt og aktivert i sin opprinnelige form på Teknisk museum i Bergen. Andre historier dukket opp, historier om kunnskapsformidlingens historie, tanker om folkeopplysning og om arkiver som går tapt. Og om hvor underlig og fremmed en verden for bare 100 år siden fremstår for oss i dag.

Prosjektet har i perioden 2013–2014 deltatt på *Rad#5* i Bergen, BEK (Bergen senter for elektronisk kunst); *Performance N  4*, PAB (Performance Art Bergen); *Performa 13. New Visual Arts Performance Biennial*, New York; *Mobile Kultur Byr *, Kirkenes; *Gjennom naturen*, Stenersenmuseet Oslo, samt separatutstilling på Entrée, Bergen.

1. Kva var din motivasjon for å delta i dette prosjektet?
2. Kva er dine erfaringar frå samarbeidet?
3. Har prosjektet gitt deg nye kunnskapar om samarbeidsparten sitt fagområde?
4. Korleis vurderer du resultatet av prosjektet i forhold til formålet?

Det originale spørreskjemaet
er publisert på side 110.

TIL	Gudmund Valderhaug
FRA	Bioforsk plantehelse på Ås v/Helge Sjursen
DATO	12-11-2014
SAK	Svar på spørreundersøkelsen «Hva er det med arkiv?»

Arkivprosjektet har gått parallelt med eget prosjekt, også med støtte fra Norsk kulturråd: «Utstillingsprosjektet Korsmo 150 år», der ugraspioneren Emil Korsmo (1863–1953) er behørig omtalt i tekst og bilder/ugrasplansjer. Det er blitt utstilt 15 utvalgte ugrasplansjer under Bioforsk-konferansen på Hamar 5.–6. februar 2014. De samme plansjene er også blitt utstilt på Naturhistorisk museum på Tøyen (UiO) sommeren og høsten 2014 (til 6. oktober), i forbindelse med Botanisk hages 200-årsjubileum.

1. Kva var din motivasjon for å delta i dette prosjektet?
Motivasjonen for å delta i arkivprosjektet var kort og godt synergieffekten av de to pågående prosjektene: å fremskaffe kunnskap om Emil Korsmos banebrytende arbeid, til gode for norsk og utenlandsk forskning og bekjempelse av «ugresset».
2. Kva er dine erfaringar frå samarbeidet?
Det har vært et godt samarbeid med kunstnerne. Arkivets eier, Bioforsk Plantehelse på Ås v/ undertegnede, har stilt arkivet til disposisjon for kunstnerne.
3. Har prosjektet gitt deg nye kunnskapar om samarbeidsparten sitt fagområde?
Dette er vel helst et spørsmål til kunstnerne?
4. Korleis vurderer du resultatet av prosjektet i forhold til formålet?
Arkivprosjektet ble utstilt ved Entrées lokaler i Bergen 24. januar–2. mars i 2014. Resultatet av prosjektet, altså selve utstillingen, som for øvrig ble vist på Stenersenmuseet i Oslo fram til 4.1.2015, er interessant. Det ellers så «kjedelige» arkivmaterialet er på en utmerket måte blitt levendegjort ved hjelp av bevegelige animasjoner med lydeffekter. I Bergen ble også tekster fra gamle brev lest opp i en høytaler.

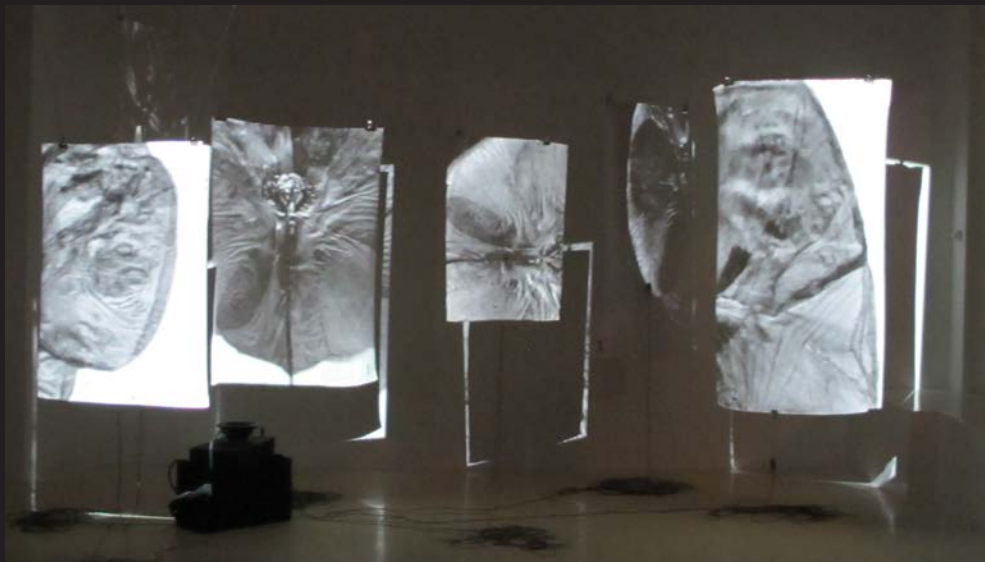
Ås, 12. november 2014
Helge Sjursen

Kristin Tårnesvik / Espen Sommer Eide:
Korsmos ugressarkiv, installasjonsfoto
Entrée, 2014. FOTO: Randi Grov Berger

[FILM] Kristin Tårnesvik / Espen Sommer Eide:
Korsmos ugressarkiv, installasjonsfoto Entrée,
2014. FOTO: Randi Grov Berger.
[Klikk på bildet for å se filmen.](#)

Kristin Tårnesvik / Espen Sommer Eide: *Korsmos ugressarkiv*, installasjonsfoto Entrée, 2014.
FOTO: Randi Grov Berger

Kristin Tårnesvik / Espen Sommer Eide: *Korsmos
ugressarkiv*, installasjonsfoto Entrée, 2014.
FOTO: Randi Grov Berger

Korsmos ugressarkiv

Innledning

Vi er to kunstnere bosatt i Bergen som begge har arbeidet med arkiv i mange ulike former i vår kunstneriske praksis. Nå ønsker vi å lage et samarbeidsprosjekt hvor vi går inn i et arkiv sammen og gjennom en prosess utvikler et prosjekt basert på materialet vi finner der.

Kristin Tåmesvik (f. 1964) har sitt bo og virke i Bergen siden 1999. I 2004 var hun ferdig med hovedfag på kunsthøgskolen i Bergen, seksjon for fotografi. Hennes kunstneriske praksis består av ulike roller og spenner vidt fra å være aktiv som utstiller selv, produsere og formidle andres kunst til å arrangere og delta på seminarer og workshop. Arbeidene hennes tøyser seg inn i hennes mangefacete utforskning av forholdet mellom kunst, politisk ideologi og propaganda og har utviklet seg fra å stille spørsmål omkring etnisitet, geografisk og nasjonal tilhørighet, til å undersøke politisk ideologi og hegemoniske strukturer som ligger glemt bak menneskers liv og påvirker deres valgmuligheter. Hennes hovedverktøy er fotografi og tekst. Ofte i en eksperimentell kombinasjon eller bare tekst i sin helhet. I tillegg arbeider hun med performance, intervusjoner og installasjoner. Hun har i mange år, ved flere ulike prosjekt, jobbet med arkivmateriale som bakgrunn for utvikling av hennes arbeid.

Espen Sommer Eide (f. 1972) er kunstner og musiker bosatt i Bergen. Med soloprojektet "Phonophant" og som en halvdel av bandet "Alog" har han gitt ut en lang rekke plater på Rune Grammofon, og utviklet en rekke spesialbygde instrumenter. I tillegg til utstrakt turnévirksomhet i inn- og utland har Eide også presentert kunstverk i flere sammenhenger, bl.a. Henie-Onstad Senteret, Stedelijk Amsterdam, Manifesta 7, Barents Spektakel, og som del av Verdensteatret, hvor han bidrar med bl.a. instrumentbygging, musikk og lyddesign for verk som har blitt vist på Shanghai biennalen, Exit festival Paris m.fl. De siste årene har han også vært involvert i en rekke prosjekter i Barents-regionen og grenseområdene mellom Norge og Russland, deriblant en permanent utsmykning for Skollesamisk museum i Nalden med fokus på et arkiv over det utdøende skollesamiske språket. Eide har også jobbet i en årrekke med prosjektet Arkivvirusus sammen med Nicholas H. Møllerhaug.

Emil Korsmo

Den norske ugressbiologen Emil Korsmo (1863-1953), gjorde kampen mot ugresset til sin livsoppgave. Han utga en rekke bøker om ugress, plansjeverket Ugressflora med tekst og register på 11 språk (1935) og et stort, illustrert verk om ugressartenes anatomi, Anatomy of Weeds (1954). Emil Korsmo var den første som delte ugressene inn i biologiske grupper. Han illustrerte viktige plantedeler og stadier i og over jorden på store plansjer. Hans forskningsresultater, plansjer og bøker ble anerkjent og brukt i undervisning og praktisk jordbruk, ikke bare i Norge, men også ellers i verden. Begrepet 'ugress' forklarte han med 72 ord, og det essensielle kom først: "Ved ugræs forstås man alle de paa dyrket mark optrædende planter som man ikke tilsligter at have der. ..." Som den første klassifiserte Korsmo ugressartene i to hovedgrupper, freugress og rotugress. De førstnevnte ble inndelt i toårige og ettårige, og rotugress i flerårige arter eller ulike formeringsmåter. (Kilde: SNL)

Det har i en lang årrekke vært lagret plantesamlinger, boksamling og arkiv i Ugrasbiologisk avdeling, Statens plantevern, på As. I de senere år har det også vært lagt ned mye arbeid i å digitalisere plansjene til Korsmo, samt holde ved like en ugresshage på As.

Vi har valgt ut dette arkivet fordi det dreier seg både om det som har vært umerkelige og nesten usynlig i norsk natur- og kulturvitskapeleg historie. Dette er et arkiv over det som lenge har blitt sett på uvesentlig.

Emil Korsmos Ugrasarkiv består av en samling herbarium, tørka planter, en haug med feilnotat og ikke minst svært forseggjorte fargeplansjer: de mest forfattede plantene i norsk fauna blir framstilt som royale roser. Ugress ble formidlet som aldri før i Norge. Korsmo var forsker og pioner i denne greinen av naturvitenskapen. Han hadde en pasjonert forskerlinnærming til plantene - og brukte uendelig mye tid på å formidle det storslåtte i ugresset. Plansjene lagde Korsmo i team med kunstnerne Sara Mørk og Knut Quelprud - og ble mangfoldiggjort ved det beste plansjetrykkeriet i Europa i mellomkrigsstida. Et trykkeri i Leipzig som ble ødelagt under 2. verdenskrig.

Vårt prosjekt vil vi gi et poetisk glimt fra norsk kultur-, natur- og arkivhistorie.

snakk om en strukturering av logiske navn, og ikke et arbeid på egenskaper ved tingene selv. Et system for naturen ville altså være umulig for Linné, dersom ikke denne forbindelsen mellom indre beskaffenhet og ytre fremtoning – en slags ekspressivitet – kunne fortsettes.

Det ligger med andre ord en estetisk forutsetning for biologisk klassifisering som vi ønsker å synliggjøre i dette prosjektet.

Om arkiver

Augustin skriver i bok 11 av sine *Bekjennelser*: "Det er ikke muligt at si, at der 'er' tre tider, nemlig fortid, nutid og fremtid. Snarere skulle man, præcist udtrykt, si, at der er tre tider, nemlig en nutid af det fortidige, og en nutid af det fremtidige. For disse tider er som en slags trehed i sjælen (...). Her har vi det forgangnes nutid, nemlig erindring. Det nutidiges nutid, nemlig den umiddelbare sansning. Og det fremtidiges nutid, nemlig forventning. Tillader man os at tale sådan, da ser også jeg tre tider og indrømmer: Ja, der er tre."

Dette skriver Augustin altså i en bok som er hans bekjennelser – et forsøk på å gi et sant bilde av hans liv, hans fortid. Bare nåtiden er egentlig virkelig, og all fortid og fremtid flyter gjennom den. Fremtiden finnes i vår nåværende forventning og fortiden finnes i vår nåværende erindring.

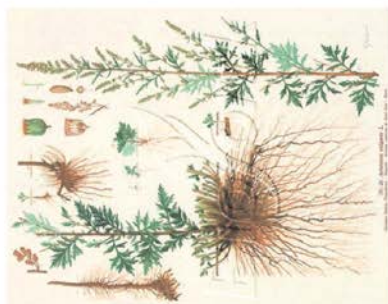
Et arkiv snur og vender på seg i en stadig sirkulasjon, rundt og rundt sin oppsamlede fortid, med ønske om å bringe minner og hendelser frem på ny. Det glemte dokument får på ny oppmerksomhet og ferdig erindret materiale pakkes ned, til tiden igjen kaller på det med en ny tanke. Nyløsning er rikdom. Arkivet er det utfuldte tidsløse prosjekt, som viser at noe finnes til enhver tid, bare i en annen form enn i fortiden. Korsmos arkiv er et slikt glemt arkiv – dobbelt bortakvart arkiv inne i et annet arkiv. Hvorfor skal vi så grave det frem?

Når fortiden minnes, revitaliseres den. Oppfattelsen vi har av fortiden påvirker bildet og forståelsen vi har av samtiden. Denne forståelsen er åpen for forvandling, og diskurser om fortiden endrer seg ofte parallelt med politiske endringer i nåtiden. Kulturminner er spor av fortiden som forteller hva vi bærer med oss av arv og erfaringer, og nåtiden avhenger av hvordan de til enhver tid tolkes ut fra dagens politiske styre og kulturelle holdninger. Når vi blander inn elementer av fiksjon og narrativitet underbygger vi hvordan historier romaniseres og estetiseres.

Skisse og tidsplan

Arbeidet vil foregå gjennom en periode på 1 ½ år. Vi ser for oss både en større avsluttende performance-lecture og utstilling våren 2014 og en mindre event høsten 2013. Prosjektet vil også bli en refleksjon rundt minnemarkeringer. I 2013 feirer vi Edward Munch men hvor mange vet at vi og feirer Korsmo 150 år?

Vi ønsker å tilbringe tid på de to arkivene og la idéene og resultatet vokse ut av dette arbeidet. Derfor kan vi på det nåværende tidspunkt kun skissere opp en løs skisse over noen første idéer

Om klassifikasjon

Vi vil også reflektere kunstnerisk rundt klassifikasjon og taxonomi som tema. Og da vil det være naturlig å ta utgangspunkt i Carl von Linné og hans klassifikasjonssystem, og stille oss spørsmålet: Hva er et naturlig system?

Enhver klassifikasjon må referere til formålet eller formålene den skapes for. Dersom noe ordnes utfra lett observerbare karakteristikk, kan formålet sies å være en lett identifikasjon av objektene. En alfabetisk ordning kan være ønskelig dersom navnet er kjent og brukeren er ute etter mer detaljert informasjon. Spesialister kan ønske seg en klassifikasjon basert på kun ett aspekt ved tingen. Men i biologi er det i tillegg til identifikasjon også et mål å skape såkalte naturlige grupperinger, og dette åpner for en søken etter det essensielle hvor konkrete formål for denne søken glir i bakgrunnen, som ved all grunnforskning.

For å kunne nå denne "gyldne middevei" benyttet botanikerne seg av befruktningsorganene, som jo (nesten) alle planter var avhengig av å ha. Rendyrkingen av delene involvert i befruktingen (blomsten og frukten) var et stort framskritt for stabiliseringen av slektsbegrepet. Linné utvikler denne idéen, og bryter ned befruktningsystemet til noen få enkle elementer, og sier om dem: "These marks are to us so many vegetable letters, which, if we can read, will teach us the characters of plants; they are written by the hand of God; it should be our study to read them."

Hva rettferdiggjør at naturalisten kan se naturen som en helhet som utgjør et naturlig system? Og fra hvor kommer harmonien mellom naturlige former og logiske former? Denne harmonien må forutsettes, for ellers ville det i Linnés sammenhengende og grupperende metode kun være

Rapport, Hva er det med arkiv**KORSMOS UGRESSARKIV av Espen Sommer Eide og Kristin Tårnesvik.**

Korsmos ugressarkiv var et prosjekt med utgangspunkt i ugressbiologen Emil Korsmos (1863-1953) arkiv. Korsmos arkiv som i dag ligger på Bioforsk plantehelse på Ås er en samling av plansjer, planter, bøker og klisjéer, røtter og frø fra et langt liv i ugressets tjeneste. Pionéren Korsmo var en dyktig formidler og kunnskapen om ugress ble spredt som aldri før i Norge og internasjonalt. Dette var en tid (etter 1. verdenskrig) hvor det var bekymring rundt matmangel og produksjon av nok mat til folket. Ugresset var en grunn til at avlingene ikke var optimale og Korsmo kunne vise til at kampen mot ugresset var viktig for å få et mer lønnsomt og effektivt jordbruk. Forskning på og innsamling av ugress var dermed viktig for å få bukt med mangfoldet. Ugress ble arkivert for å kunne utryddes.

Produksjoner og Aktiviteter;

- Rad#5 i Bergen, 2013, performance
- Performance Nå 4, Bergen, 2013, performance
- Performa 13, New York, 2013, performance
- Bidrag til publikasjonen The Transmitter show, words at a distance, 2013
- Utstilling Entree, Bergen, 2014
- Utstillingskatalog med tekst av Line Ulekleiv, Espen Søbye og Randi Grov Berger, 2014
- Artisttalk for studenter ved KHIB, februar 2014.
- Vi har besøkt arkivet to ganger, i april og juni 2013.
- <http://formativedager.tumblr.com>, blogg
- <http://vimeo.com/86301080>, videodokumentar fra utstillingen.
- <http://www.kunstsenter.no/transmittershow/>, link til hørespillene.

- http://issuu.com/entreebergen/docs/korsmos_ugressarkiv, link til katalog

Lokale samarbeidspartnere har vært Teknisk Museum, Trykkeriet, senter for samtidsgrafikk og BEK. Regnskapsfører har vært Lars Ove Toft.

Til åpningen på Entree kom Korsmos to barn, deres barn med ektefeller og deres barn igjen og vår kontaktperson fra arkivet, Helge Sjursen.

Prosjektet er støttet av Norsk kulturråd, Bergen kommune og Billedkunstnernes vederlagsfond.

Mvh

Kristin Tårnesvik og Espen Sommer Eide

PROSJEKT Det falske spill	HVA Film og publisasjon
KUNSTNER Helene Sommer	
ARKIV Filmarkivet, Nasjonalbiblioteket	

Helene Sommer

Det falske spill, Dæmonen og arbeidet i Nasjonalbiblioteket

100

Det falske spill (2014) tar utgangspunkt i en av de første norske spillefilmene: *Dæmonen* fra 1911. I dag anser man filmen som tapt, ettersom den eneste scenen som er fysisk bevart, ironisk nok er en scene som opprinnelig var sensurert. Scenen viser en situasjon fra et bordell og en tangodans. Videoarbeidet mitt er et forsøk på å rekonstruere den tapte filmen ved å bruke klipp fra andre norske filmer fra Nasjonalbibliotekets filmarkiv. Parallelt forteller jeg historien om tapte filmer og film i tilknytning til historie og hukommelse mer generelt.

Jeg har jobbet med Nasjonalbibliotekets filmarkiv og arkivar Ragnar Løvberg flere ganger tidligere. Det som er nytt denne gangen, er at jeg utelukkende fikk alt materiale fra Nasjonalbiblioteket. Det har påvirket prosessen min på ulike måter.

For det første har jeg kunnet spørre Løvberg om råd underveis i prosessen. Et eksempel var da jeg var på leting etter et klipp av avdukingen av en kvinnelig statue, og Løvberg kunne fortelle meg at det fantes i Norsk Filmrevy (Filmavisen), nr. 43 fra 1948. Uten noens gode hukommelse og kunnskap hadde jeg ikke funnet dette materialet!

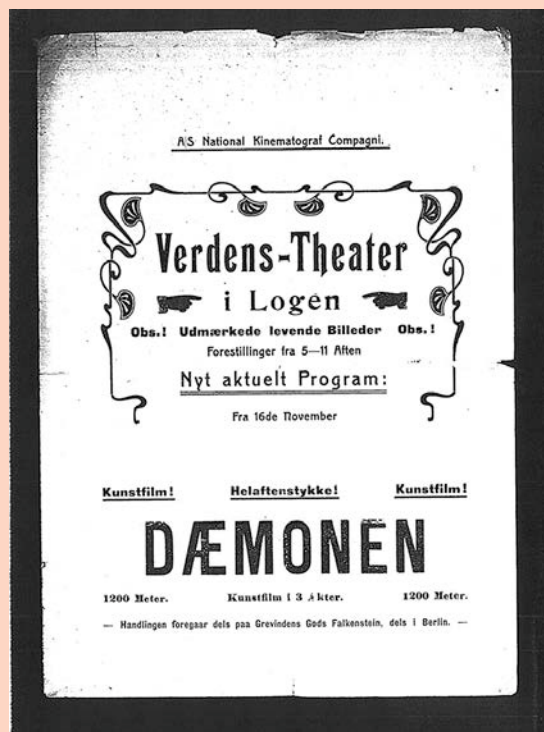
For det andre har jeg vært underlagt Nasjonalbibliotekets system for å hente frem materiale. Og her var det flere utfordringer. Noen klipp var for eksempel ikke digitalisert. Og noe av det som var digitalisert, fantes ikke i optimale formater, ettersom teknologien har utviklet seg så raskt og arkivene er enorme.

Å bestille materiale fra Mo i Rana tar også veldig lang tid på grunn av koding og overføring fra fjell til FTP-server.

Til slutt vil jeg nevne noe som har vært overraskende interessant for min del, men som jeg opprinnelig gruet meg til å ta tak i: arbeidet med rettigheter. Uten tillatelse fra rettighetshaverne kunne jeg ikke ha brukt materialet jeg fikk av Nasjonalbiblioteket, ettersom de kun forvalter det, de eier det ikke. Jeg hadde lånt materiale fra rundt 50 filmer fra 1915 fram til i dag, og for hver film måtte jeg innhente tillatelse fra rettighetshaveren. Dette medførte en del detektivarbeid, telefonoppringing og e-post-utsendelser.

Bredden av folk jeg har snakket med, har vært stor. Jeg har vært i kontakt med alt fra produksjonsselskaper til enkeltpersoner som barn, barnebarn, enker, advokater, fjerne slektninger og kjente regissører. Noen har åpnet armene sine og ropt hurra, ettersom det var mange tiår siden noen viste interesse for filmene deres. Andre visste knapt om filmens eksistens, eller var glade for å bidra til prosjektet. Enkelte viste også skeptiske toner og bitre følelser, ettersom de følte seg glemt av samfunnet. Men uten unntak har alle vært svært sjenerøse og gitt meg tillatelse til bruk.

Det å være i kontakt med alle disse enkeltindividene har på en eller annen måte personifisert det til dels nedstøvete og enorme arkivet som eksisterer inne i et fjell i Mo i Rana. Jeg kom plutselig nærmere samfunnet og historien disse filmene har vært og er del av.

Researchmateriale til *Det falske spill* (2013–2014). Programblad til *Dæmonen* 1911.

101

Researchmateriale til *Det falske spill* (2013–2014). Avisannonse til filmen *Dæmonen* fra Adresseavisen 1911.

Researchmateriale til *Det falske spill* (2013–2014). Avisannonse til filmen *Dæmonen* fra Aftenposten 1911.

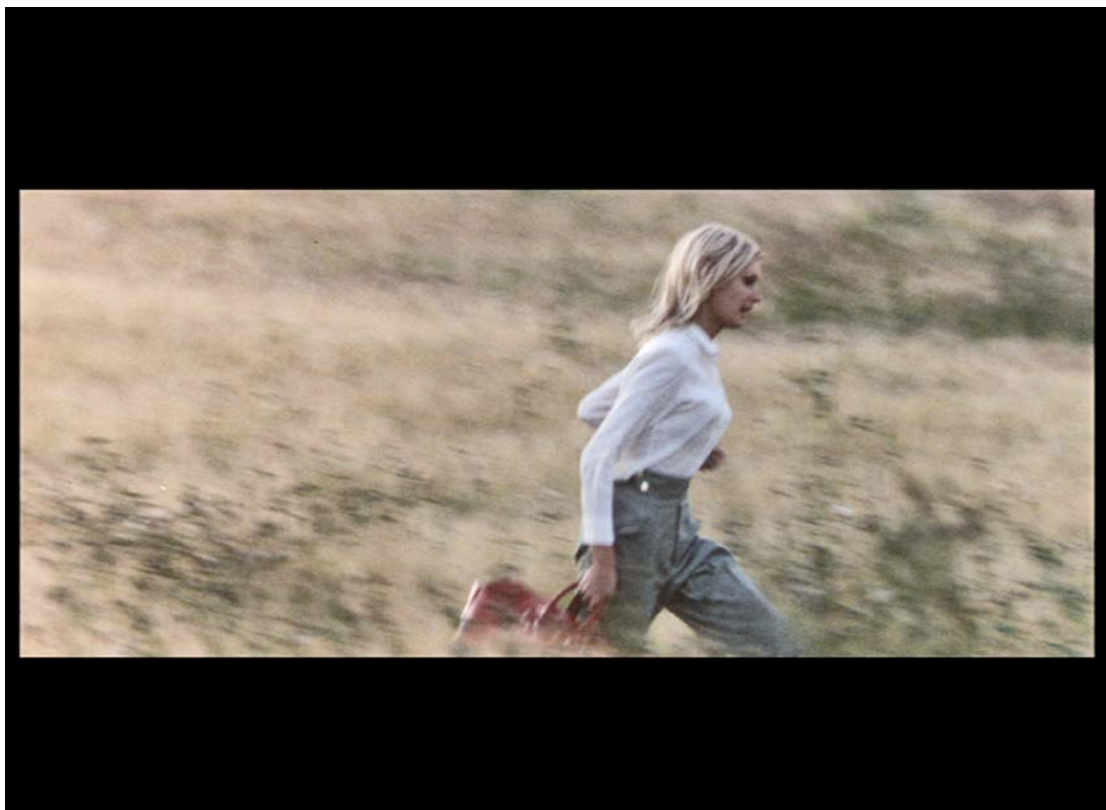
[FILM] *Det falske spill.*

REGI: Helene Sommer.

Klikk på bildet for å se filmen.

Still fra *Det falske spill* (2013–2014).
Klipp hentet fra *Åpen Framtid* (1983).
REGI: Wam & Vennerød

Still fra *Det falske spill* (2013–2014).
Klipp hentet fra *Eddie & Suzanne* (1975).
REGI: Arild Kristo

Still fra *Det falske spill* (2013–2014).
Klipp hentet fra *Dæmonen* (1911).
REGI: J.C. Gundersen

Still fra *Det falske spill* (2013–2014).
Klipp hentet fra *Fantegutten* (1932).
REGI: Leif Sinding

KUNST I ARKIV
Søknad om prosjektmidler Helene Sommer
Arbeidstitel: Det Falske Spil.
Et video og publikasjons prosjekt.

Prosjektet tar utgangspunkt i en av de første norske spillefilmene fra 1911 ved navn "Dæmønen". Filmen anses som tapt. Den eneste scenen som eksisterer i dag er ironisk nok en scene som den gang var sensurert for publikum – en dansende harlekin på bordell spilt av Per Krogh – bedre kjent som kunstner og som av Christian Krogh. Ideen er å rekonstruere denne filmen ved bruk av filmmateriale fra Filmarkivet til Nasjonalbiblioteket.

TAPTE FILMER.

Filmhistorien er som en massegrav der tapte filmer er godt nedgravd, for ofte aldri å bli tenkt på igjen. Av stumfilmer produsert mellom 1895 og 1930, så anses ca 75% å være tapt på verdensbasis. Av filmer produsert mellom 1930 og 1955 har kun ca 50% overlevd. Det er mange grunner til at de er tapt, en er at nitratfilm, som var standard inntil 1950, både er svært brennbar og gradvis nedbrytes til den tilslutt oppløses og forsvinner. Men, selv om en film ikke eksisterer lenger så finnes ofte etterlatte spor som manuskripter, stillbilder, plakater og kritikker.

OM FILMARKIVET.

Filmarkivet er i dag del av Nasjonalbiblioteket. Blant filmarkivets oppgaver er å samle inn, bevare og formidle levende bilder. Filmarkivet inneholder overveidende alt originalmateriale på nitratfilmbase i Norge, det vil si dokumentar- og spillefilm fra ca. 1905 til ca. 1952. Dessuten finnes nyere film. Arkivet inkluderer alt fra spillefilmer, dokumentarer, reklamer, privatsamlinger osv. Jeg har i forbindelse med tidligere prosjekt fått hjelp av arkivar Ragnar Lovberg og det er han jeg er i kontakt med i forbindelse med dette prosjektet. Ragnar Lovberg (1952) har jobbet i Filmarkivet som tidligere var del av Norsk Filminstitutt, i flere år.

OM DÆMØNEN

Jens Christian Gundersen skrev filmmanuset til filmen Dæmønen (1911) og selskapet hans "A/S Norsk Films Kompani" stod for produksjonen. Filmen hadde premiere i november 1911. I avisannonseene ble filmen karakterisert som en "Opspisvækkende Nyhed" og beskrevet som "den første norske kunstfilm" med "en sydlandsk god". Da filmen fikk premiere på "Kinostraten" i Trondheim sto følgende i avisannonse: "Den i stykket forekommende Dans 'Malchiche' danses af Maleren Per Krogh, Kristiania (Søn af Prof. Chr. Krogh) og Frk. Carla Rasmussen, Kr.ania". Filmen ble sensurert av politimesteren for visning i Trondheim og det som ble sensurert er det eneste som eksisterer i dag. Filmens bordellscene samt Per Kroghs "forrykende apasjedans". Filmen må ha innendrikt flere sterke scener for da filmen skulle settes opp i Sverige ble flere scener sensurert og var ikke anbefalt for barn under 13 år. Av sensurerte scener var et selvmordsdorssok og en duellscene. Den originale lengden på filmen skal ha vært 1200 meter som vil si ca 30 minutter og er delt inn i 3 akter. Filmen er en dramatisk historie om kjærlighet og forviklinger der sjalus, utroskap, dueller, selvmord, død og oppstandelse beskrives noe av innholdet.

Jeg ønsker ved dette prosjektet å ikke bare sette lys på det som er bevart i et arkiv, men også undersøke betydningen av det som er tapt. Jeg ser det som et avhengighetsforhold der det ene ikke eksisterer uten den andre. Hullene og mellomrommene i en historie, i et arkiv, er med på å definere det eksisterende arkivet i seg selv.

Jeg vil stille spørsmål ved det som er glemt og borte, belyste disse "hukommelsestapene"

Derfor ser i Archive Fever "There is no archive without a place of consignment, without a technique of repetition, and without a certain exteriority. No archive without outside."

LITT MER OM PROSJEKTET I DETALJER:

Jeg ser for meg en kompasjon der forskjellige historier, som overskrider tid og sted, blir vevd sammen, og den overliggende strukturen er den tapte filmen og narrativet "Dæmønen". Materialet valgt til å rekonstruere filmen vil være samlet fra alt fra nytt, gammelt, reklame, spillefilm, dokumentar, privat osv plukket fra filmarkivet. Dette materialet forteller og reflekterer andre historier som blir gitt ny relevans i denne konteksten.

Forskjellige redigeringsstrategier kan her bli valgt som må bli bestemt lenger ut i prosessen. Jeg ser for meg tekstplakater som forteller "Dæmonens" narrativ slik brukt i datidens stumfilm, samtidig med en voice-over som bidrar til filmens historie – dvs historiene rundt filmen (min oppsporing av materiale, arkivets rolle, produksjon, sensur, samfunn etc) - og knytte dette opp i mot materiale valgt til å rekonstruere filmen (både innholdsmessig såvel som produksjonsskontekst osv).

Planen er å samarbeide med Ragnar Lovberg om å finne riktig materialet til å rekonstruere filmen da han har en fantastisk oversikt over innholdet i filmarkivet i tillegg til en enorm kunnskap om filmhistorien.

Jeg har i flere arbeider vært interessert i ideen om fortrøt til film og dette er noe jeg ønsker å utvikle videre i dette prosjektet. Det vil si at et hvert samlet klipp vil ha et notat om hvor klippet kommer fra, hva det er og knytte det opp i mot konteksten. (Klippet kan identifiseres ved bruk av f.eks tidskode) Disse formlene kan bli formidlet på flere forskjellige måter. Jeg tenker en publikasjon designet slik at de forskjellige fortellingene kan bli simulert fortalt. Det vil si "Dæmønen" og historiene til filmfragmentene jeg bygger opp "Dæmønen" med. Jeg vil ta utgangspunkt i at tekst og bilde er det formidende i en stumfilm og beholde denne formen i publikasjonen, dvs bruke tekstplakater for å formidle historien til Dæmønen og "vanlig" tekst til å formidle formlene, i tillegg til et rikt billedmateriale bestående av hovedsaklig stillbilder – dog muligens annet om relevant.

Tanken her går til ideer rundt hvordan en hver fortelling, et hvert bilde, er bygget opp av en rekke andre bilder og erfaringer som stammer fra vår kollektive så vel som vår individuelle hukommelse og historie.

Filmen Dæmønen hadde en alternativ tittel som var "Det falske spill" som egentlig ikke ble brukt. Valget av denne til arbeidstitel kommer av fokuset på det som er tapt og/eller valgt bort. Men også at tittelen kan peke til at arbeidet er en en fortolket rekonstruksjon og dermed ikke "den ekte".

Resultatet vil bestå av en videoprojeksjon og en publikasjon. Prosjektet er fleksibel i sin form og kan vises mange steder, også på nett.

Bordellscenen

Status Rapport 01.05.14. "Det Falske Spil." Helene Sommer.

Prosjektet, som består av en film og en publikasjon, tar for seg en av de første norske spillefilmene fra 1911 ved navn "Dæmonen," som anses som tapt. Den eneste scenen som eksisterer i dag er ironisk nok en scene som den gang var sensurert for publikum – en dansende harlekin spilt av Per Krogh, samt en bordellscene. Det er verdt her å huske at filmhistorien er som en massegrav der over 50% har gått tapt. Et programblad med detaljert handlingsforløp har blitt sporet opp i sensurens arkiv i Riksarkivet i Sverige. Arbeidstittlen spiller på "Dæmonens" refuserte tittel.

I forbindelse med dette prosjektet samarbeider jeg med en filmarkivar i Nasjonalbibliotekets filmarkiv. Ideen har vært å rekonstruere denne filmen ved bruk av materiale fra filmarkivet som består av spillefilmer, dokumentarer, reklame samt privatsamlinger fra begynnelsen av filmens historie og frem til i dag.

Arbeidet har resultert i en videomontasje som forteller flere parallelle historier. Den originale historien blir fortalt gjennom bilder og tekstplakater mens en voice-over undersøker rollen det tapte har i forhold til det som man velger å bevare, i arkiv og historiefortelling, på hva slags potensiale som ligger i det tapte, samt sensurens rolle i det hele. Fortellerstemmen kommenterer også det vi ser av materiale og historien til Dæmonen i seg selv, på denne måten blir det hele flettet sammen til en mangefasettert historie.

Jeg har så langt samlet fra en 20-30 forskjellige filmer fra det siste århundre.

Del to til prosjektet er en liten publikasjon som setter tematikken i en større kontekst. Tittelen er "Dust" og er på engelsk. Jeg har samlet ca 50 historier om filmer som har gått tapt på verdensbasis, som har en interessant historie knyttet til seg. Det vil si at jeg har lite fokus på filmens innhold og all fokus på konteksten rundt tapet. Noen filmer er store produksjoner, mens andre er små og obskure. Historiene er funnet rundt omkring i biblioteker, arkiver, bøker og gjennom samtaler. Sammen med disse historiene presenterer jeg et utvalg av filmstills fra forskjellige arkiver. som ingen kjenner opprinnelsen til. På samme måte som det finnes filmer som har gått tapt så finnes det altså filmer som har tapt sin kontekst. Jeg har blant annet vært i arkivet til Academy of Motion Picture Arts (Oscar) i Los Angeles, Deutsche Kinemathek Bibliothek i Berlin og jobber som sagt med Nasjonal Biblioteket i Norge.

Jeg har så langt i prosessen vært i kontakt med flere fagfolk, medievitere og filmhistorikere som har bistått meg.

Grunnet flere andre store prosjekter som har gått parallelt så har jeg dessverre blitt noe forsinket med ferdigstillingen.

Jeg er godt i gang med begge deler av prosjektet. Jeg regner med ferdigstilling av første versjon av filmen innen utgangen av mai. Publikasjonen blir noe senere da den må designes og trykkes, men målet er tidlig høst. (september). Jeg jobber for øyeblikket med å se på muligheten til å få vist prosjektet på Nasjonal Biblioteket samt et par andre muligheter.

NORSK KULTURRÅD
Arts Council Norway

HVA ER DET MED ARKIV?

Norsk kulturråd utlyser prosjektmidler

Kulturrådet vil undersøke hvordan kunsten kan bidra til en diskusjon om arkiv og demokratisk åpenhet i arkivfeltet. Vi inviterer kunstnere og kuratorer innen alle kunstdisipliner til å utvikle kunstprosjekter med arkiv som tema.

Arkivinstitusjoner skal arbeide for at dokumentene de bevarer er kjent og tilgjengelige for alle. Til tross for at den digitale utviklingen gjør stadig mer arkivmateriale tilgjengelig på Internett, er det en demokratisk utfordring at arkiv som fenomen og arkivinstitusjoners virksomhet og samfunnsrolle, er lite diskutert i offentligheten. Arkiv er samtidig løpende tema for en lang rekke nasjonale og internasjonale kunstnere og kuratorer i deres arbeider og utstillingsprosjekter.

Vi etterspør prosjekter som med utgangspunkt i et valgt arkiv eller arkivinstitusjon, kan stimulere til økt bevissthet og kritisk refleksjon rundt arkiv og virksomhet i arkivene. Hva eller hvem er de for? Hva slags kunnskap og hvilke perspektiver på historie og samtid gir de inngang til? Hvor åpne og tilgjengelige er de? Hvilken funksjon har de i en digital virkelighet?

Fem til seks prosjekter vil motta inntil kr 185 000 hver til utvikling og produksjon av et kunstprosjekt.

SØKNADSRIST 15. OKTOBER 2012.

"Hva er det med arkiv?" seminar 13. september

I forbindelse med utlysningen av prosjektmidler inviterer Kulturrådet til faglig utveksling mellom aktører i arkiv- og kunstfeltet om demokratiske utfordringer knyttet til arkiv og arkivinstitusjoners virksomhet. Program og informasjon om innledere legges ut så snart det er klart.

Hvem kan søke?

- Kunstnere innen alle kunstdisipliner
- Arkivinstitusjoner

Krav til søknaden

Søknaden skrives i brev form og må inneholde en projektskisse med beskrivelse av et konsept for et kunstprosjekt knyttet til et valgt arkiv eller arkivinstitusjon. Søknaden skal videre redegjøre for hvordan prosjektet er tenkt realisert og formidlet til publikum. Budsjett, framdriftsplan, samt presentasjon av og CV for medvirkende kunstnere og fagpersoner skal være vedlagt. For prosjekter der dette er aktuelt skal billedmateriale eller lydmateriale vedlegges. En av intensjonene med prosjektet er å stimulere til faglig utveksling og dialog mellom aktører i arkiv- og kunstfeltet. Søknaden bør derfor inneholde dokumentasjon på kontakt eller samarbeid mellom kunstner og arkivinstitusjon.

For prosjekter med søknadssum over kr 100 000, må utgifter til revisjon av prosjektrekskap føres opp i budsjettet.

Det gis ikke støtte til videreutvikling eller gjennomføring av prosjekter som er påbegynt eller som har vært gjennomført i en tidligere versjon.

Søknadsvurdering

Søknadene vil bli behandlet av en ekstern komité og resultatet offentliggjort innen utgangen av desember 2012. I vurderingen av søknader vil det bli lagt vekt på kriterier som tematisk relevans, kunsthaglig kvalitet og profesjonalitet, grad av originalitet når det gjelder konsept, valg av medium og formidlingsform, samt grad av gjennomførbarhet sett i forhold til prosjektets økonomi og tidsramme.

Komiteens medlemmer er: Sigurd Sandmo (historiker), Nina Hveem Carlsen (arkivar), Gerd Elise Mørland (kurator), Bente Jensen (arkivar), Susanne Østby Sæther (medieviter), Geir Tore Holm (billedkunstner).

Tilskudd

Fem eller seks prosjekter vil få inntil kr 185 000 hver til utvikling og produksjon av et kunstprosjekt. Tilskuddet skal også dekke materiale for presentasjon til publikum digitalt, i visningslokaler og/eller i en trykket publikasjon (se under om Offentliggjøring/visning).

Framdriftsplan

Fristen for ferdigstillelse av kunstprosjektene er 1. oktober 2013.

Offentliggjøring/visning

Det er et mål at ferdigstilte prosjekter blir gjenstand for oppmerksomhet i offentligheten og i relevante fagmiljøer. Kunstprosjektene vil bli formidlet til publikum digitalt på nett, på arkivinstitusjoner der dette er mulig, samlet i et visningslokale og/eller i en publikasjon. Norsk kulturråd vil dekke merkostnader til samlet formidling av kunstprosjektene.

Betingelser

Deltakelse i "Hva er det med arkiv?" innebærer ikke innkjøp, og kunstner beholder opphavsretten til eget kunstprosjekt. "Hva er det med arkiv?" anses som avsluttet med publisering og presentasjon av kunstprosjektene i ulike sammenhenger innen utgangen av 2014.

Kontaktpersoner

Mariann Komissar (prosjektleder, seniorrådgiver i Flerfaglig seksjon) tel 21045841, mariann.komissar@kulturrad.no og Ranveig Gausdal (seksjonsleder i Seksjon for arkivutvikling) tel 21045828, ranveig.gausdal@kulturrad.no

FAKTA OM ARKIVSEKTOREN

Arkivsektoren består av omtrent 40 spesialiserte arkivinstitusjoner:

Det statlige Arkivverket ledes av Riksarkivaren. Det består av Riksarkivet, åtte regionale statsarkiv og Samisk arkiv. I Riksarkivet bevares arkiver fra departementene og andre deler av den statlige sentralforvaltningen. Statsarkivene bevarer arkiver fra statlig forvaltning på regionalt og lokalt nivå i sine distrikter.
<http://www.arkivverket.no>

I kommunal sektor finnes fem byarkiv, fem fylkesarkiv og ni interkommunale arkiv. Hver kommune har ansvar for å bevare sine historiske arkiver. De kan velge å opprette egne institusjoner, slik noen har gjort ved å opprette byarkiv, eller de kan samarbeide med andre kommuner om å opprette depotinstitusjoner, de såkalte interkommunale arkivordningene (IKA). I tillegg finnes 15 spesialarkiv som blant annet Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, samt Opplandsarkivet på Maihaugen.

Utenfor det som vanligvis defineres som arkivsektoren finner vi flere hundre andre institusjoner som bevarer arkiv. Eksempler her er de mange museene som oppbevarer privatarkiv, lokalhistoriske samlinger i folkebibliotekene og håndskriftsamlingen i Nasjonalbiblioteket.

Lenker til arkivinstitusjoner på Kulturnett.no:

http://www.kulturnett.no/sok/avansert.jsp?&e=T959974&lang=no_NO&pageid=4&vis=1

Lenker til norske arkivinstitusjoner som har publisert katalogene sine på nettet i Arkivportalen.no:

<http://www.arkivportalen.no/arkivportalen-web/side/om/arkivportalen>

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway

Saksbehandler: Per Olav Torgnesskar
Direkte tlf.: +47 21 04 58 84

Vår ref.: 14/2970-17
Deres ref.:

Vår dato: 05.11.2014
Deres dato:

Kva var det med arkiv? Dine erfaringer frå prosjektet «Kva er det med arkiv?»

Kulturrådets prosjekt «Kva er det med arkiv?» er avslutta og det er tid for oppsummering og ettertanke. Prosjektets formål var å undersøke korleis kunst kan bidra til ein diskusjon om «arkiv og demokratisk åpenhet i arkivfeltet». Utlysingsteksten grunngav dette med at det er «en demokratisk utfordring at arkiv som fenomen og arkivinstitusjoners virksomhet og samfunnsrolle, er lite diskutert i offentligheten». Kulturrådet etterspurde difor prosjekt som kunne skape «økt bevissthet og kritisk refleksjon» om arkiv og arkivarbeid, «med utgangspunkt i et valgt arkiv eller arkivinstitusjon». Prosjektet føresette også ein viss grad av samarbeid mellom kunstnar og arkivinstitusjon.

Kulturrådet skal gi ut ein publikasjon om prosjektet neste år. Vi ber difor om å få del i dine erfaringar og vurderingar av gjennomføringa av prosjektet. Desse vil – avhengig av dei svara vi mottar – bli tema for ein eigen artikkel eller bli brukt som grunnlag for ei oppsummering. Vi har formulert fire hovudspørsmål som vi ønskjer at både kunstnarar og arkivarar vil ta seg tid til å svare på, sjølv sagt ut frå sine tolkingar av spørsmåla. Vi ber difor om at svara er oss i hende innan 1. desember. Svar til: gudmund.valderhaug@gmail.com

1. Kva var din motivasjon for å delta i dette prosjektet?
2. Kva er dine erfaringar frå samarbeidet?
3. Har prosjektet gitt deg nye kunnskarar om samarbeidsparten sitt fagområde?
4. Korleis vurderer du resultatet av prosjektet i forhold til formålet?

Med helsing

Per Olav Torgnesskar
seniorrådgiver, prosjektleder

Gudmund Valderhaug
høgskolelektor
Høgskolen i Oslo og Akershus

NORSK KULTURRÅD | ARTS COUNCIL NORWAY

Postboks 8052 Dep, N-0031 Oslo | Tel: +47 21 04 58 00 | post@kulturradet.no | www.kulturradet.no | Org.nr 971527412

PROSJEKT
Det falske spill

KUNSTNER
Helene Sommer

ARKIV
**Filmarkivet,
Nasjonalbiblioteket**

Helene Sommer (f. 1978) bor og arbeider i Oslo. Hun jobber med video, tekst og installasjon. Arbeidene hennes baserer seg ofte på presise montasjer av funnet kildemateriale kombinert med egenprodusert stoff. Sommers måter å

kombinere og sammenstille materialet på skaper ofte en bevissthet rundt historiefortellingens teknikker og hvordan vi leser og blir fortalt historier.

Sommer er utdannet ved Statens Kunstakademi Oslo (2003). Hun har vist arbeider på blant annet Stenersenmuseet, Oslo (2014), Jugendstilsenteret, Ålesund (2014), Vigelandsmuseet, Oslo (2013), International Short Film Festival Oberhausen, Tyskland (2013), Tromsø Kunstforening (2013), Kunstnerforbundet (2012), Kunsternes Hus (2012), Grazer Kunstverein, Østerrike (2011), De Appel, Holland (2011), Neue Berliner Kunstverein, Berlin (2011), Fotogalleriet, Oslo (2010) og Chert Gallery, Berlin (2010).

PROSJEKT
Avstandsriss

KUNSTNER
Ingfrid Breie Nyhus

ARKIV
**Norsk folke-
musikksamling,
Nasjonalbiblioteket**

Ingfrid Breie Nyhus (f. 1978) bor og arbeider i Oslo. Hun er utdannet pianist og spiller folke- musikk, klassisk musikk og samtidsmusikk på klaver. Nyhus arbeider med ulike sammenstillinger og perspektiver mellom folkemusikalsk og klassisk

tradisjon. Hennes bakgrunn fra folkemusikk kommer via polstradisjonen fra farsslekten på Røros, og fra hardingfelemusikk fra morslekten i Hallingdal.

Nyhus er stipendiat i kunstnerisk utviklingsarbeid fram til 2016 og tok solistdiplom ved Norges musikkhøgskole i Oslo, klaverstudier ved Sibeliusakademiet i Helsingfors og klaverstudier ved Hochschule für Musik und Theater Hannover. Hun har mottatt en rekke priser for sine fremførelser og innspillinger (*Den norske solistpris*, 2005; nominert til Spellemannprisen, 2007; *Record of the year*, Great Britain Grieg Society, 2007). Hun har også spilt solo- og kammermusikkkonserter ved en lang rekke festivaler og scener i Norge og Europa (Risør kammermusikkfest; Festspillene i Bergen; Ultimafestivalen).

PROSJEKT
Agla Hagla

KUNSTNER
Petrine Vinje

ARKIV
**Runearkivet,
Kulturhistorisk museum**

Petrine Vinje (f. 1980) bor og arbeider i Oslo. Vinje er interessert i etablerte billedspråk og arbeider ofte med forholdet mellom ulike fysiske objekter og det meningsinnholdet de er gitt. Vinje iscenesetter derfor ofte historiske formuttrykk på nye måter, og

peker på hvordan myter, ideer og historier ofte endrer seg gjennom tidene,

Vinje er utdannet ved Institutt for farge, Kunsthøgskolen i Oslo (2005). Hun har vist arbeider på Vigelandsmuseet / Norsk Skulpturbiennale (*Anatomisk Teater*, 2013), Darb 1718 Contemporary Art and Culture Centre (*Lust for Life*, 2014) og Oslo Kunstforening (*Sparebankstiftelsen DNB NOR stipendutstilling*, 2012). Hun har også gjennomført kunstprosjekter for KORO (Norges forskningsråd, 2014) og Jørstadmoen militærleir (ferdigstilles 2015). Vinje har hatt separatutstillinger ved Akershus Kunstsenter (2011), SOFT galleri (2012) og NoPlace (2013) og har vært engasjert i fagpolitikk og styrer i institusjoner som Oslo Kunstforening, Fotogalleriet og Forbundet Frie Fotografer.

PROSJEKT
Avstandsriss

KUNSTNER
Erik Dæhlin

ARKIV
**Norsk folke-
musikksamling,
Nasjonalbiblioteket**

Erik Dæhlin (f. 1976) bor og arbeider i Oslo. Dæhlin er spesielt opptatt av instrumental- og musikkteater-sjangrene, der utøverens performativitet utspilles i og forbi det musikalske materialet og i sammenheng med den fremføringsformen som benyttes. Dæhlin har

de siste årene laget sceniske produksjoner og konserter samt ulike former for konsertinstallasjoner som *Our Picture is Continuous Fractions*, *Bildebeskrivelse*, *On Return to Scale*, *Desiring Machines*, *Absence is the Only Real* og *Forvandlinger* (et pågående prosjekt med poeten Gunnar Wærness).

Dæhlin er utdannet komponist og scenekunstner fra Musikkonservatoriet i Tromsø, Kunstakademiet i Oslo og studier i komposisjon ved Norges musikkhøgskole. Siden 1997 har han komponert både solo- og kammermusikk, samt elektroakustisk musikk for blant annet Karin Hellqvist, Håkon Stene, Kringkastingsorkesteret, MiNensemblet, Oslo Camerata, Ensemble neoN, Liv Glaser, NING, Pinquins, BIT20 og Oslo Sinfonietta. Musikken hans har vært framført ved World Music Days i Hong Kong, ved Nordiske Musikkdager og ved en rekke andre europeiske scener.

PROSJEKT
De øverste etasjer
KUNSTNERE
Hanne Frey Husø
ARKIV
Riksarkivet

Hanne Frey Husø (f.1974) bor og arbeider på Nesodden. Hun jobber med håndlaget papir, animasjon og marionetter, og har arbeidet med arkivtema-tikk, skrive-teknologier og lagringsmedier i mer enn ti år. Husø presenterer arbei-

dene sine i ulike kunstneriske medier som utstillinger, foredrag, artikler og forestillinger.

Hanne Frey Husø har hovedfag fra Institutt for tekstil, Kunsthøgskolen i Oslo (2006). I tillegg har hun studert informatikk og litteraturvitenskap med hovedvekt på litteratur, teknologi og bokhistorie ved Universitetet i Oslo. Hun har også studert animasjon og marionetter. Hun har hatt separatutstillinger på SOFT Galleri (2010), Hå gamle prestegard (2011) og RAM Galleri (2014) og har vært festivalutstiller på Bjørnsonfestivalen i Molde (2012).

PROSJEKT
Korsmos ugressarkiv
KUNSTNERE
Kristin Tårnesvik
ARKIV
Emil Korsmos ugrasarkiv

Kristin Tårnesvik (f. 1964) bor og arbeider i Bergen. Arbeidene hennes kretser ofte rundt sosiale og historiske spørsmål og har gjennom mange år utforsket forholdet mellom kunst, ideologi og aktivisme.

Hun er utdannet ved Kunsthøgskolen i Bergen (2004) og har vært med på gruppeutstillinger på Tromsø Kunstforening (2014), Stenersenmuseet (2014), Oulu Art museum, Finland (2014), Rovaniemi Art museum, Finland (2014) og Small Projects, Tromsø (2013). Hun har også deltatt med performance ved Performance Art Bergen (PAB), Rad #5, Bergen, og performance og boklansering til Performa 13 (alle 2013). Tårnesvik har hatt separatutstilling ved Entree, Bergen; Fotogalleriet, Oslo; Rom for kunst, Oslo og Samisk kunstnersenter, Karasjok. Hun har også hatt flere utsmykningsoppdrag og har blitt kjøpt inn til flere offentlige samlinger.

PROSJEKT
Kjære Rikard
KUNSTNERE
Lene Ask
ARKIV
Misjonsarkivet

Lene Ask (f. 1974) bor og arbeider i Oslo. Hun har de siste ti årene arbeidet med tegneserier og billedbøker. Ask er utdannet fotograf fra Kunsthøgskolen i Bergen (1993–1999) og har de siste årene hatt separatutstillinger ved

blant annet Sandnes kunstforening (2014), Akershus Kunstsenter (2013), Østfold kunstforening (2012) og Fotogalleriet (2004). Hun har også deltatt i en rekke kollektivutstillinger, deriblant Høstutstillingen (2002), Vårutstillingen (2003), *Domestic Affairs* (Momentum, 2006) og Østlandsutstillingen (2011). Hun er to ganger prisvinner av Kultur- og kirkedepartementets pris for barne- og ungdomslitteratur (2013, 2006) og er vinner av Årets vakreste bøker, Grafill (2006). I 2007 fikk hun Sproingprisen som beste tegneseriedebutant med boka *Hitler, Jesus og farfar* (2006).

PROSJEKT
Korsmos ugressarkiv
KUNSTNERE
Espen Sommer Eide
ARKIV
Emil Korsmos ugrasarkiv

Espen Sommer Eide (f. 1972) er bosatt i Bergen. Han jobber i krysningfeltet mellom filosofi, musikk, billedkunst og scenekunst.

Eide har drevet utstrakt turnévirkosomhet og plateproduksjon i inn- og utland

med musikkprosjektene *Alog* og *Phonophani*. Han har også presentert installasjoner og performancer i flere sammenhenger, bl.a. ved Bergen Kunsthall / No. 5; Henie Onstad Kunstsenter; Stedelijk Amsterdam, Nederland; Frans Hals Museum, Nederland; Manifesta 7, Italia. Som del av Verdensteatret har han hatt ansvar for lyd og instrumenter for verk som har blitt vist på Shanghai-biennalen, Exit Festival i Paris, Empac i New York og andre steder. Han har vært involvert i en rekke prosjekter i nordområdene. Det har resultert i blant annet utsmykninger for det nye teknologibygget ved Universitetet i Tromsø og for Østsamisk museum i Neiden.

PROSJEKT
Lyder som Nordland
KUNSTNER
Siri Austeen
ARKIV
Arkiv i Nordland

Siri Austeen (f. 1961) bor og arbeider i Oslo. Austeen er interessert i lyd og auditiv persepsjon knyttet til forståelse av samfunn og subjekt.

Austeen er utdannet ved Kunstakademiet i

Trondheim (1981–85). Arbeidene hennes er vist på Statens Høstutstilling (*In Public Time*, 2014); Tøyen T-bane (*Quick Response – Slow Response*, 2014); KinoKino, Sandnes Kunstforening (Se og Hør, 2010); Ultimafestivalen (*Manual for Construction of a Sound as a Device to Elaborate Social Connection / Hum of the Tram*, 2009); Henie Onstad Kunstsenter (*Absorpsjon og Resonans*, 2008) og Art Cologne (*Land*, 2007). Hun har også gjennomført kunstprosjekter for blant annet KORO (Falstadsenteret Ekne, *Ears of the Field*, 2009) og Nasjonale Festningsverker (Sivilt Rosignal for Fredrikstad festning, 2009). Austeen har en rekke live performancer og lydpublikasjoner bak seg og er for tiden plateaktuell med gruppa Tsarsten & the Freudian Slippers (*Caravan Serrai*, 2015).

PROSJEKT
Lyder som Nordland
KUNSTNER
Elin Øyen Vister
ARKIV
Arkiv i Nordland

Elin Øyen Vister (f. 1976) har en master i lydkunst fra Kunsthøgskolen i Bergen, og har omfattende erfaring som lydkunstner og komponist. Hun har blant annet komponert lydlandskapene til den internasjonalt prisbelønte filmen *The Act of Killing* (2012) og står bak AIR Røst, et senter for kunst og økologiske undersøkelser, der lydprosjektet *Soundcape Røst* er utviklet. Hun er også kjent som DJ Sunshine med eget musikkprogram på NRK P3.

Kulturrådet
Mølleparken 2
Postboks 8052 Dep
N-0031 Oslo

Tlf: +47 21 04 58 00

post@kulturradet.no
www.kulturradet.no